

Etorkizuneko hezkuntza ehuntzen

Tejiendo la
educación
del futuro

URTE
HAMAIIKA
ISTORIO

75

BAM

IRAKASLEEN
UNIBERTSITATE
ESKOLA

Etorkizuneko hezkuntza ehuntzen

Tejiendo la
educación
del futuro

Aipatu liburu hau honela:

Ozerinjuregi, J.; Garamendi, L.; García-Arberas, L.; Larrañaga, S.; Intxausti, L.; Ortega, A. (Eds.)

2024. Etorkizuneko Hezkuntza Ehuntzen / Tejiendo la Educación del Futuro. Begoñako

Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskola.

Azala, liburuaren diseinua eta maketazioa: Sormen Komunikazioa

Ilustrazioak: Lan honetan agertzen diren irudiak BAMEko ikasleen ekoizpen plastiko
esperimentalak dira

Inprimatzailea: Gráficas Irala S.L.

Argitalpen honek Bizkaiko Foru Aldundiaren laguntza jaso du

© Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskola

ISBN: 978-84-09-60184-4

Lege-gordailua: BI 00601-2024

Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskola.

Larrauri 1A48160

Derio (Bizkaia)

www.bam.eus

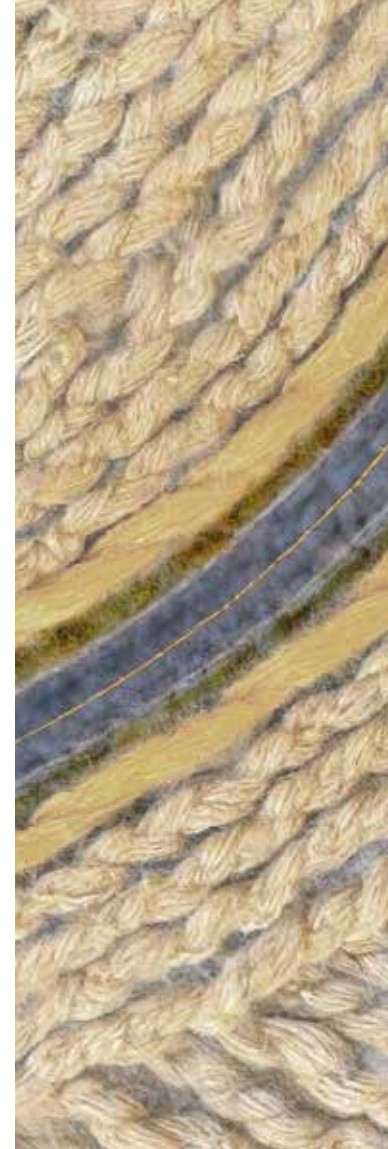
idazkaritza@bam.edu.es

Aurkibidea

	Jone Ozerinjauregi Sarrera	04
1.	Jokin Bildarratz Sorron Begoñako Andra Mari Irakasleen unibertsitate eskola, 75 urte	08
2.	Aran Acha de la Presa Aprender a conocer, aprender a hacer, aprender a vivir juntos y aprender a ser en la era de los cambios constantes	12
3.	Miren Maite Alonso Arana EAEko hezkuntza sistema: itxaropenak, aurreikuspenak, erronkak, ametsak eta nahiak	16
4.	Kike Amonarriz Gorria Irakasle Euskal Herrian	20
5.	Iñigo Arteatx Uriarte Erronketatik erroetara	24
6.	Amelia Barquín López Etorkinen seme-alabak eta euskara. Erronka urgentea	28
7.	Zuhaitz Bilbao Ajuriagoikoa Teknologiak irakasleok baztertuko gaitu?	32
8.	Leire Calle de la Torre Lo aprendido y lo vivido marcan el camino	36
9.	Joaquim Dolz Mestre Plurilingüismo y lenguas minorizadas	40
10.	Aintzane Ezenarro Egurbide Gure historia hurbilaren ezagutzarekin eta balio etiko eta demokratikoekin konprometitutako hezkuntza	44
11.	Marta Ferrero González ¿Y por qué no una práctica educativa informada desde la investigación en Euskadi?	48

12.	Pablo Garaizar Sagarminaga	52
	El debate sobre el uso de la tecnología para el aprendizaje	
13.	Leire Garatea Gerrikagoitia	56
	Ikas Komunitateak, etorkizunerako proposamena	
14.	Urtza Garay Ruiz	60
	La alfabetización digital o el reto de construir un enfoque integral para la inclusión de la tecnología en educación	
15.	Julian González Carrascosa	64
	El sistema educativo vasco en el 2030	
16.	Jose Maria Guibert Ucín	68
	Pensar en la educación en Euskadi dentro de 50 años: tiempo de soñar	
17.	Zigor Ibarzabal Bastarrika	72
	Euskal hezkuntzaren etorkizuna amestuz	
18.	Itziar Idiazabal Gorrotxategi	76
	Euskal elebitasunetik eleaniztasunera irakasleentzat erronka zahar eta berriak	
19.	Nagore Ipiña Larrañaga	80
	Euskal Hezkuntza Sistema. 2050eko kronika laburra	
20.	Olalla Juaristi Larrinaga	84
	Haur Hezkuntzako maisu-maistrak, geroaren giltzarri	
21.	Ainhoa Latatu Núñez	88
	Unibertsitatea egiteko beste modu bat	
22.	Jon Ortuondo Bárcena	92
	De dónde vienes y a dónde vas, mi querida Educación Física	
23.	Pello Ulazia Ibarzabal	96
	Hezkuntza estetiko eta artearen begirada	
24.	Nélida Zaitegi de Miguel	100
	¿Ajustar la brújula en plena tormenta?	

Jone Ozerinjauregi

BAM Irakasle Eskolako zuzendaria

Sarrera

Badira 25 urte BAM Irakasle Eskolan lanean hasi nintzela. Zuzendari, urte erdi baino ez daramat; ilusioz eta, zelan ez, arduraz dihardut zeregin horretan, eta hara non, neuri egokitu zait eskolaren urtemuga dela-eta prestatu dugun liburu honen sarrera egiteko aukera. Irakasle eskola honetan ikasi dut etorkizuneko irakasleen irakasle izaten, eskola komunitate txiki baina sendo hau osatzen duten profesionalen tutoretzapean, eta eskola-proiektu eder baten aterpean.

Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskolak, 1948an sortu zenetik, 75 urte bete ditu aurten, eta 50 urte dira, berriz, unibertsitate eskola bihurtu zela, 1973an. Gasteizko gotzain Carmelo Ballester jaunak, 1948an, teresiarren erakundeari eman zion Magisteritza Eskolaren zuzendaritza hartzeko ardura. Horrela, 25 urtean, teresiarren erakundeak zuzendu zuen Eskola. Baina 1970ean, Hezkuntzako Lege Orokorren ondorioz, magisteritza ikasketak unibertsitate mailara jaso ziren, eta, era berean, 1973an, ministerioaren aginduz, irakasleen prestakuntza araututako irakasle eskoletan egin beharko zen. Beraz, Oinarrizko Hezkuntza Orokorren arloan izandako aldaketek eraginda, 1973an, Bilboko Elizbarrutiak Eskolaren titulartasuna hartu zuen, unibertsitate eskola bilakatu, eta Bilboko Unibertsitateari atxiki zitzaion, gerora Euskal Herriko Unibertsitatea izango zen horri.

Eskolaren historiaren hasierako urteak gogoratze honetan, 1983an unibertsitate eskola moduan 10 urte bete zituenean, orduan gotzain laguntzaile zen Juan Maria Uriartek Unibertsitate Eskolaren ikasturte hasierako ekitaldian aipatu zituen eskolaren bi helburu nagusiak ekarriko ditut hona, gaur egun dugun nortasunaren eta egitekoaren oinarria ere badirelako: batetik, kristau inspirazioko hezkuntzan lan egingo duten irakasleen prestakuntza eta, bestetik, zerbitzu bokazioa, herriari, kulturari eta hizkuntzari emana. Helburu biak gure eskolaren nortasunaren oinarri eta ardatz bihurtu dira.

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Eskolaren kristau nortasunari dagokionez, zeharka, sormenez eta eraginkortasunez lantzea ezinbestekoa dugu, gure ikasleei sartu-irte-neko bidea egiten laguntzeko. Heziketa gizatasunez bizitzen irakastea bada, saihestezina da, gure ustez, harreman onak eraikiz egitea hori, edo, are gehiago, hurkoa zainduz eta elkartasunez bizi izateko esperientzietatik abiatuta. Era berean, beharrezkoa dugu barrukotasunean sartzen lagun egitea, eta, hortik abiatuta, hurkoaren bila irtetea. Frantzisko Aita Santuak dioenez, *“Hezkuntza maitasun-ekintza bat da, anaitasunaren zentzua berreskuratzeko bidea argitzen duena, ahulenak bazter ez ditzagun. Hezizailea lekuko bat da, eta ez ditu bere buru-ezagutzak ematen, baizik eta bere uste sendoak, bizitzarekiko konpromisoa. Hiru hizkuntzak ondo erabiltzen dakien bat: buruarena, bihotzarena eta eskuena, harmonizatuta. Eta hortik komunikatzearen poza. Eta askoz ere adeitsuago entzungo ditugu eta komunitatearen sortzaile izango dira”*.

Bigarren helburuari dagokionez, duela 50 urte bezala, euskara eta euskal kultura dimentsio guztietan landu eta ezagutzea erronka garrantzitsua dugu gaur egun ere. Euskara da etorkizuneko irakasleek eskolan erabiliko duten hizkuntza; hizkuntza nagusia da eskola komunitatean, orokorrean, beste hizkuntza batzuekin elkarbizitzan. Beraz, irakaskuntza lanaren zeregin guztiak eraginkortasunez betetzeko oinarrizko tresna izango denez, goi mailako gaitasunarekin eta jarioz erabiltzea lortu nahi dugu. Era berean, euskara eta euskal kulturaren transmisioan

ardura garrantzitsua dute hezkuntzako profesionalak; horregatik, hasierako prestakuntzan zehar euskara eta euskal kultura ezagutu eta bizitzeko egoerak eskaintzea garrantzitsua da, bai eta gogoeta soziolinguistiko sendo bat egitea ere, arlo honen benetako balioaren eta izan behar duen lekuaren kontzientzia hartzeko. Helburu bitzuok irmo gorde izan dira eskolaren ardatz moduan.

Bestalde, etorkizunarekiko konpromisoa irakasleen hasierako prestakuntzatik abiatu eta etengabeko prestakuntzan bermatzen dela uste dugu. Inguruko errealitateari begira bizi izan da Eskola. Gizartearen eskarrietara moldatuz joan da, bai irakasleen etengabeko formazioaren bidez bai ikastetxeen beharrei erantzunez, hezkuntza sistemari ahalik eta zerbitzurik onena eskaintzeko xedetan betiere. Horrela, bada, eragile aktiboa eta eraldatzailea izan da, hezkuntza administrazioarekin eta ikastetxeekin etengabe elkarlanean arituz, eta, jakina, kalitatez prestatutako profesionalak atereaz. Horrela ulertzen dugu, hain zuzen ere, berrikuntza, gizartearen beharrei lotuta, hezkuntza-errealitateari, haren beharrianetarako erantzunak eta konponbideak sortzeko. Ildo horretan, ikerketa didaktiko aplikatuan oinarritutako berrikuntza bultzatzen dugu, irakaskuntza eta ikaskuntzako estrategiak eta esku-hartzeak ikerketa eta ebaluazio zorrotzetan oinarritzea beharrezkoa dela uste baitugu. Eskolaren izaera eta zeregina lau ardatz nagusitan laburbildu dut, batari edo besteari lehentasuna eman barik, osotasunean erantzuten baitiote irakasle eskola honen gitekoari.

Etorkizuneko hezkuntza ehuntzen

Eta 75 urteko historiari buruz gabiltzala, guztiok dakigu urteotan euskal hezkuntza sistemak aldaketa nabarmenak izan dituela: sistema elebiduna finkatu da, euskara eta kultur aniztasuna sustatuz, inklusioan eta ekitatean aurrera egin da, erronka sozial eta teknologikoetara egokitzeko urrats garrantzitsuak eman dira eta etorkinei harrera egiteko programak garatu dira, besteak beste. Gaur egun dugun euskal hezkuntza sistemaren ondarea erakunde eta eragile askoren ahaleginarekin osatu da: legealdi desberdinetan izan diren arduradun politikoak, hezkuntza erakundeetako irakasle eta arduradunak, familiak, gizarte eragileak, ikerlariak eta adituak. Esperientzia aberatsa izan dugu gizarte moduan eta oinarri sendoak ezarri dira urteetako ibilbidean. BAM Irakasleen Eskola historia honen parte aktiboa eta eraldatzailea izan dela sentitzen dugu, hezkuntza zerbait izatekotan eraldatzailea baita; hezkuntzaren izaeran dago gizarte hobea eraikitzea, inklusiboagoa, aberatsagoa, erantzukideagoa.

Irakasle eskola gisa eta hezkuntzako profesionalen erakunde gisa, etengabe ari gara hausnartzen, ikertzen, eraberritzen, eta beti izango da zertan sakondu, aldatu, hobetu... hezkuntza prozesu dinamiko bizia delako, gizartea bera den bezalakoa. Beraz, ezin gara geure buruari begira geratu, aurrera begira baino. Etorkizuneko erronkak handiak eta ilusionagarriak dira: indibidualismoa apurtu eta kolektibotasuna berreskuratu, digitalizazioa, ingurumena, inklusioa, berdintasuna, hizkuntza, herritartasuna, emozioak, espiritualtasuna, kontzientzia kritikoa, pobreziaaren aurkako borroka, guztion ongizatea, migrazioak eta, azken batean, ekologia integrala. Baina ezinbestekoa dugu sare lana egitea, gure helburuak gizartearen beharretara egokituta.

Liburu hau asmo horren erakusgarri da. Bertan hausnarketa bil-duma bat osatu nahi izan dugu, gure hezkuntza sistemaren etorkizunari leihoa zabaldua. Hezkuntza, hizkuntza eta kultura arloko arduradunen, gizarte eragileen, irakasleen eta ikerlarien gogoetak batu dira, bakoitzak bere esperientziatik, eremutik eta ikusmiratik idatzita, eta bakoitzak bere arlotik irudikatuz gerta daitezkeenak edo gertatuko ez direnak, amets eginez, aurreikusiz zein ohartaraziz.

Aparteko esker ona helarazi nahi diet parte-hartzaile guztiei. Eurei esker ehundu ahal izan dugu proiektu xume eta eder hau, euskal gizartearen irudira, eta gure eskola txiki eta maite honen irudira. Beste horrenbeste urte jarrai dezagula etorkizuna ehuntzen, herritarren hezitzaile paregabeak izan daitezen hemen hezi eta hazitako irakasleak.

75 URTE HAMA IKA ISTORIO

1. Jokin Bildarratz Sorrón

Eusko Jaurlaritzako
Hezkuntza sailburua

Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskola, 75 urte

Etorrizuneko
hezkuntza ehuntzen

Atsegin handiz hurbiltzen naiz Begoñako Andra Mari eskaini didan leiho honetara. Hezkuntzaren alde lan egiten duen edozein taldek, erakundek edota profesionalak nire aitorten osoa dauka, eta zer esanik ez lan horretan 75 urteko ibilbidea egin badu. Beraz, ezer baino lehen, nire zorionik beroena Begoñako Andra Mari gaur egun osatzen duzuenoi, eta baita urte hauetan guztietan proiektu horren parte izan zareten pertsona guztiei ere.

Inolako zalantzarik gabe, gure gizarteak azken urteetan egin duen ibilbidea, gure gizartean gertatu diren hobekuntzek, hezkuntzan dute beren arrazoi sendoenetako bat. Belaunaldiz belaunaldi, seme-alaben formazioak eta ezagutzak hauen gurasoena eta aitona-amonena hobetu du, etengabe. Eta horrela, gure herriak aurrera egin du, arazoak arazo. Emaizta begibistakoa da, baina egindako ibilbide horrek azalpen sakona behar du. Ez baita erraza izan, inola ere.

Sin duda alguna, el recorrido de nuestra sociedad en los últimos años, las mejoras que se han producido en su seno, tienen en la educación una de sus razones más sólidas. [...] El resultado es obvio, pero ese recorrido requiere una explicación profunda, porque no ha sido fácil, en absoluto.

Egindako lan horren guztiaeren lekuko bikaina Begoñako Andra Mari Unibertsitate Eskola da, zalantzarik gabe. Koka gaitezen duela 75 urte, 1948an. Urte ilun haietan, hezkuntzaren alde jarduteko gogoia zuen lantalde batek, irakasleak modu egokian formatzeko beharra ikusi zuen. Sasoi hartako umeek eta gazteek ondo prestatutako irakasleen beharra zuten, nahiz eta irakaskuntza aske bat eskaini eta jasotzeko aukerak urriak izan. Giro hartan hasi zen BAMen ibilbidea. Eta arazoak arazo, erronkari eutsi dio urte hauetan guztietan.

Hasiera hartan eskaintzen zen hezkuntza gaur egun bultzatzen dugunarekin alderatuz gero, erraz ikus ditzakegu izan diren aldaketak. Baina ibilbide hori guztia ez da egun batetik bestera egin, milaka pausu txikiz osatua dago, sarritan sumatzen ez diren aldaketa txikiz bete. Eta bide luze horretan, zer esanik ez, irakasleak izan dira giltzarri.

Begoñako Andra Marik ondo baino hobeto ezagutzen du aipatu dudan hau. Hezkuntza arloan ezinezkoa da aldaketez hitz egitea, irakasleago eta honek urteetan bere lanbidean bizi izan duen bilakaera kontuan hartu gabe. Egia da gizarteak, oro har, aldaketa sakonak izan dituela azken urteotan, baina hezkuntzaren kasuan gorabehera horiek zuzenean eragiten diote gizartearen oinarriari, gure ikasleei. Beraz, funtsezko edozein aldaketak zaintza eta arreta are handiagoa eskatzen du, bestelako eremu gehienetan baino.

En el ámbito educativo es imposible hablar de cambios sin tener en cuenta al profesorado y la evolución que éste ha vivido durante años en su profesión. En el caso de la educación las circunstancias sociales afectan directamente a nuestro alumnado. Por tanto, cualquier cambio sustancial requiere aún más vigilancia y atención que en la mayoría de otros ámbitos.

Gaur egun gure ikasleek jasotzen duten hezkuntza asko aldatu da urteen poderioz. Umetan erabiltzen genituen testuliburuak gogoratu besterik ez dago, ikasgelan izaten ziren dinamikak, edo irakaslearen rola. Gutako norbaitek liburu horiek gordeta baditu, interesgarria litzateke gaur egun maisu-maistra izateko trebatzen ari diren gazteek ikustea. Ziur harritu egingo direla. Urte gutxiren buruan, metodologiek, pedagogiak, irakaskuntza-funtzioak berak edo irakaskuntzarako tresnek -teknologiak hezkuntzaren berezko elementuak dira dagoeneko- astindu handia izan dute. Eta beharrezkoa izan da irakasleak hezkuntza-iraultza horretara etengabe egokitzen joatea. Edo, agian, esaldiari buelta eman beharko nioke, eta adierazi irakasleen etengabeko egokitzapenak eta inkonformismoak irakasteko eta ikasteko prozesua etengabe egokitzea eta hobetzea eragin dutela. Eta aipatu ditudan aldaketa horiek guztiek, zuzenean, ondorengo belaunaldien mesedetan izan direla.

Nire ibilbide profesionalak hainbat betebeharrak eta erronkak ekarri dizkit, eta zorionez, maisu aritzeko zortea ere izan dut. Urte zoragarriak izan ziren, eta nire ikasleentzat erreferente izaten gozatu egin nuen; esperientzia berrietara hurbildu nituen, jakin-mina piztu nien, gehiago jakin nahi izateko interesa piztu

Jokin Bildarratz Sorrón

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

nien. Jolas eginez ikastea, ikasiaz jolas egitea, eskolara irribarre batekin iristea. Urte haiek bereziki pozgarriak direla gogoratzen dut, eta haur haiek garai hartako oroitzapen polita gordetzen dutela pentsatzea gustatzen zait.

Hori ere bada irakaslearen zeregina: bere ikasleentzat itsasargi bihurtzea. Ziur denok dugula gogoan maisu edo andereñoen bat, bereziki markatu gintuena: une zail batean ondoan izan genuena, trebeak ez ginen gai hartan lagundu ziguna, zalantzak izan genituenean aurrera egitera bultzatu gintuena, edo, besterik gabe, bere alaitasunarekin eta prestutasunarekin lagundu ziguna. Eta oroitzapen horrek bizitza osorako iraungo du. Horregatik, irakaskuntzan diharduten pertsona guztiek, edo prestatzeko eta irakaskuntzan aritzeko ilusioa dutenek, ikasleentzat pertsona berezi bihurtzeko ilusioarekin ekin beharko liokete. Ondo egindako lanaren ondorioa izango da, erabateko inplikazioarena, irakasteko eta laguntzeko ilusioaren emaitza. Errekonozimenduak, ziur, lan horren guztiaren ondorioz iritsiko dira.

Todas las personas que se dedican a la enseñanza, o que tienen la ilusión de formarse y dedicarse a ella, deberían comenzar con la ilusión de convertirse en personas especiales para el alumnado. Requiere trabajo bien hecho, implicación total, fruto de la ilusión por enseñar y acompañar.

Orain, etorkizunari begira jarraitu beharra dago. Bai Begoñako Andra Marik eta bai hezkuntza-sistema osoak, ahalik eta hezkuntzarik onena eskaintzen saiatu behar dugu. Eta helburu horretan, etengabeko asmo horretan, denbora asko daramagu gure gizarteak eskatzen dituen tresnak eskainiko dizkigun Hezkuntza Lege berri baten alde lanean. Hogeita hamar urtez indarrean egon ondoren, iritsi da unea hezkuntza-bikaintasuna lortzeko bidean babesten gaituen araudia egokitzeko, eguneratzeko eta modernizatzeko. Testu berri horrek, funtsezko elementuen artean, irakasleen etengabeko prestakuntzaren aldeko apustu argia jasotzen du. Gora egiteko nahia duen edozein erakunderen oinarria da, baina hezkuntza-komunitateak indartzeko garrantzia bera duten beste elementu batzuekin batera joan beharko du. Zuzendaritza-taldeak indartzeaz eta profesionalizatzeaz ari gara, hezkuntzarekin lotutako elementu guztien etengabeko ebaluazioaren alde egiteaz (prozesu pedagogikoak, zuzendaritzak, irakasleak, administrazio-lana...), edo udalekin harreman eta koordinazio handiagoa lortzeaz. Elementu horiek, elkarrekin, hezkuntza-sarea sendotuko dute eta hezkuntza-emaitzak indartuko dituzte. Eta, beti bezala, irakasleak abangoardian egongo dira aldaketa horietan.

Este nuevo texto recoge, entre sus elementos clave, una apuesta clara por la formación continua del profesorado. [...] pero deberá ir acompañada de otros elementos que tengan la misma importancia a la hora de fortalecer la comunidad educativa. Hablamos de reforzar y profesionalizar los equipos directivos, de apostar por la evaluación continua de todos los elementos relacionados con la educación (procesos pedagógicos, direcciones, profesorado, trabajo administrativo...), o de lograr una mayor relación y coordinación con los ayuntamientos. Estos elementos consolidarán conjuntamente el tejido educativo y reforzarán los resultados educativos. Y, como siempre, los profesores estarán a la vanguardia en esos cambios.

Urteek aurrera egin dute, haur haiek helduak dira gaur egun, eta haien seme-alabak gure hezkuntza-familiako kide izango dira. Guztion artean zaindu behar dugun katea da, eta bertan, irakasleak, maisuak eta andereñoak dira elementu nagusia. Ziur nago Begoñako Andra Mariko taldeak ahalik eta gehien inplikatzeko jarraituko duela, BAMEko egungo ikasleak gai izan daitezten aurrerago ikasgeletan aurkituko dituzten ikasleei arretarik onena eskaintzeko, haur horiek erreferente bermedunak izan ditzaten beren bizitzetan. Zorionak 75 urte hauengatik, eta segi orain arte bezala.

2. Aran Acha de la Presa

UN Etxeako zuzendaria

Aprender a conocer,
aprender a hacer,
aprender a vivir juntos y
aprender a ser en la era
de los cambios constantes

El Informe Delors, publicado en 1996 por la Comisión Internacional sobre la Educación para el Siglo XXI de la UNESCO, presenta una visión holística y ambiciosa de la educación. Dirigido por Jacques Delors, este informe propone cuatro pilares fundamentales para la educación: aprender a conocer, aprender a hacer, aprender a vivir juntos y aprender a ser. Estos pilares buscan trascender la mera adquisición de conocimientos, promoviendo habilidades prácticas, la convivencia armoniosa, y el desarrollo integral de la identidad personal.

Ante un mundo en constante cambio, donde las transformaciones se aceleran mes a mes, generando una sensación ya casi permanente de incertidumbre, la educación ha de estimular la creatividad, el pensamiento crítico y la adaptabilidad para hacer frente a los cambios actuales y futuros. En este contexto, surge la necesidad y la responsabilidad de incorporar los derechos humanos, la igualdad de género, la emergencia climática, la justicia social y la diversidad cultural en todos los procesos educativos, de forma coordinada e integrada. Ya lo reconoce así la meta 4.7 de los Objetivos de Desarrollo Sostenible de la Agenda 2030: “de aquí a 2030, asegurar que todos los y las alumnos adquieran los conocimientos teóricos y prácticos necesarios para promover el desarrollo sostenible, entre otras cosas mediante la educación para el desarrollo sostenible y los estilos de vida sostenibles, los derechos humanos, la igualdad de género, la promoción de una cultura de paz y no violencia, la ciudadanía mundial y la valoración de la diversidad cultural y la contribución de la cultura al desarrollo sostenible”.

Hezkuntzak sormena, pentsamendu kritikoa eta moldagarritasuna sustatu behar ditu, egungo eta etorkizuneko aldaketei aurre egiteko [...] giza eskubideak, genero-berdintasuna, larrialdi klimatikoa, justizia soziala eta kultura-aniztasuna hezkuntza-prozesu guztietan txertatzeko beharra eta erantzukizuna sortzen da.

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Es ilógico e irrealista aspirar a que las y los docentes sean las únicas responsables de incorporar estos enfoques en los procesos educativos. Para reforzar el papel central del profesorado en la formación integral del alumnado, es necesario contar con el conocimiento, las experiencias y las metodologías de otros agentes cómplices en la educación transformadora. Hemos de contar con la perspectiva de agentes como las organizaciones sociales, las empresas y las propias instituciones públicas, que pueden y deben llevar a la realidad de los centros escolares los retos en derechos humanos, la lucha contra la emergencia climática, las desigualdades de género y otras, y las diversidades sociales. Entidades que desarrollan el trabajo de su día a día dando respuesta a estos retos, y que son quienes pueden dar contexto, información, datos y valores que permitan avanzar, como indica el informe Delors, hacia un enfoque educativo integral que vaya más allá de la transmisión de conocimientos, buscando formar individuos capaces de enfrentarse a los desafíos contemporáneos y contribuir al bienestar global.

Ikasleen prestakuntza integral honetan irakasleek duten zeregin nagusia indartu eta laguntza emateko, beharrezkoa da beste eragile batzuen ezagutza, esperientziak eta metodologiak izatea [...] hala nola gizarte-erakundeak, enpresak eta erakunde publikoak [...] hezkuntza-ikuspegi integral baterantz aurrera egitea ahalbidetuko duten testuingurua, informazioa, datuak eta balioak eman ditzakete.

Junto con las alianzas de diversos agentes en las aulas, esta transformación de la educación ha de venir de la mano de cambios externos al aula, dentro y fuera del entorno escolar. El trabajo en las aulas ha de ir acompañado de infraestructuras de las escuelas que las hagan accesibles, de espacios naturales y naturalizados que sirvan de entornos de aprendizaje, de comedores y patios escolares que promuevan la salud, tanto física como mental. Estos temas trascienden las fronteras del aula y requieren un enfoque holístico que involucre a toda la comunidad educativa, desde el propio profesorado y alumnado, familias, agricultores, comercio local, asociacionismo... Todos son agentes clave para acompañar en esa transformación integral de los espacios educativos que la UNESCO denomina “enfoque de escuela integral” (“whole school approach”).

Sin embargo, si esta transformación integral se da exclusivamente en las instalaciones educativas, esto es, en las escuelas, los esfuerzos por transformar la educación serán en vano. El “whole school approach” sólo será efectivo si es parte de una transformación social mucho más amplia, si es parte de un “whole society approach”. La educación formal ha de ser complementada con la no formal y la informal, y también ha de

ser coherente y complementada con el resto del día a día de los y las alumnas. La ciudad completa es una infraestructura educativa: las escuelas, las bibliotecas, los centros cívicos, los parques y zonas verdes, las propias calles y medios de transporte se constituyen como espacios y herramientas para asegurar una educación de calidad para todas las personas, y por ello han de ser accesibles y eficientes, diseñados para dar una respuesta más allá de la mera funcionalidad y respondiendo a las necesidades de la diversidad de la ciudadanía.

Hezkuntzaren eraldaketak ikasgelaren mugak gainditzen ditu, eta hezkuntza-komunitate osoa inplikatu duen ikuspegi holistikoa eskatzen du: irakasleak eta ikasleak, familiak, nekazariak, tokiko merkataritzak, asoziazionismoa... Guztiak dira funtsezkoak UNESCOk “eskola integralaren ikuspegia” (“whole school approach”) deitzen duen hezkuntza-espazioen eraldaketa integral horretan laguntzeko [...] gizarte-eraldaketa eraginkorra izango da askoz zabalago baten barruan gertatzen bada, “whole society approach” baten parte bada. [...] Hezkuntza formalarekin eta informalararekin osatu behar da, eta, era berean, koherentea izan behar du eta ikasleen egunerokotasunarekin osatu behar du.

Conscientes de nuestra responsabilidad para contribuir a esta transformación de la educación a lo largo de toda la vida, UN Etxea - Asociación del País Vasco para la UNESCO trabaja como un agente importante en la sociedad vasca y se ha puesto a la tarea con una serie de iniciativas novedosas.

El Proyecto Factoría 4.7 – Plataforma Iberoamericana de Educación para el Desarrollo Sostenible (EDS) se puso en marcha en 2021. Se trata de un proyecto que busca apoyar los procesos de transformación de la educación, desde la innovación y el aprendizaje compartido, facilitando que los agentes vinculados a la educación tomen la EDS como eje inspirador de sus estrategias, planes y prácticas educativas. Factoría 4.7 es parte del esfuerzo mundial para llevar el desarrollo sostenible a la educación en todas sus dimensiones (social, medioambiental, ecológico y cultural) en el marco de la Agenda 2030 y los Objetivos de Desarrollo Sostenible. UN Etxea cuenta para ello con el acompañamiento de la propia UNESCO y el apoyo y complicidad de decenas de organizaciones que aportan conocimientos, recursos, alianzas y sobre todo compromiso por una educación transformadora. El proyecto nace para dar espacio a la colaboración entre organizaciones diferentes, y cuenta ya con dos herramientas útiles para apoyar una educación que responda a los retos y necesidades actuales:

- Una plataforma digital con materiales pedagógicos relacionados con los Objetivos de Desarrollo Sostenible, incluido el ODS 18: diversidad cultural y lingüística.

- Centro Regional de Educación para el Desarrollo Sostenible de Euskal Herria (Regional Centre of Expertise, RCE), uno de los espacios multi-agente globales de referencia en la Educación para la Agenda 2030, reconocido por el Instituto de Estudios Avanzados en Sostenibilidad de la Universidad de las Naciones Unidas (UNU-IAS). El RCE Basque Country-Navarre es una red de más de 50 organizaciones relacionadas con la educación formal, no formal e informal que, desde Euskal Herria, colabora para facilitar el aprendizaje hacia el desarrollo sostenible, y es parte del Programa de Acción Global de la UNESCO #EDSpara2030, con un valor añadido específico en acelerar las soluciones sostenibles a nivel local.

Así mismo, se ha elaborado la “Guía Teórico-Práctica para Profesorado: Educación para la Sostenibilidad a través de Situaciones de Aprendizaje”, con el apoyo del Departamento de Educación del Gobierno Vasco, dirigida al profesorado de Primaria y Secundaria. Con esta guía queremos facilitar una herramienta para abordar en el aula y desde el ámbito local, las dimensiones sociales, medioambientales, culturales y económicas del desarrollo, vinculándolo al aprendizaje competencial del nuevo Decreto 77/2023, de establecimiento del currículo de Educación Básica e implantación en la Comunidad Autónoma de Euskadi.

Como apuntaba en el planteamiento inicial, creo que es esencial la incorporación de los derechos humanos y los principios del desarrollo sostenible de forma transversal en todas las acciones educativas y en todos los niveles educativos. Las Escuelas de Magisterio, con su importante labor de formación de docentes, son piezas clave, y en este sentido felicito y animo a BAM, que desde el 2021 ha comenzado a incorporar los ODS en todas sus asignaturas. Pero estamos hablando de un reto global de amplio alcance que requiere de la cooperación entre todos los agentes educativos, y también de éstos con agentes de todos los ámbitos sociales. Los ejemplos de este artículo muestran cómo, desde UN-Etxea, queremos dar respuesta a nuestra responsabilidad ante el “whole society approach” para contribuir a los enormes retos a los que se enfrenta la educación, y poder tener el impacto transformador para que todas las alumnas y alumnos puedan aprender a conocer, aprender a hacer, aprender a vivir juntos y aprender a ser.

3.

Miren Maite Alonso Arana

Euskadiko Eskola
Kontseiluaren presidentea

**EAEko hezkuntza sistema:
itxaropenak, aurreikuspenak,
erronkak, ametsak eta nahiak**

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Gogoan dut Begoñako Andra Mari Irakasle Eskolan magisteritza ikasketak amaitu aurreko azken lanean semaforo bat aipatzen nuela, eta gorritz jartzen bazen, irakaskuntzan egiten ari nintzena berriz aztertzea behartu behar nuela neure burua nioen. Halakoxea zen nire bokazioa, ezin bainuen onartu beti berdean ez izatea, nire ikasleekin aktibatuta egongo ez zen zerbaitetan lan egitea. Izan nituen irakasleek ere lagundu zuten horretan, horietako batzuk, bereziki. Orduan ez nuen ikusten gelatik haratago, baina esperientziak, nola ez, beste erreferentzia batzuk ekarri dizkit.

Oro har hezkuntzarako eta, bereziki, euskal hezkuntzarako une paregabean gaudela uste dut. Gauza asko gertatu dira Begoñako Andra Mari Irakasle Eskolan izan nintzenetik. Espazioaren eta denboren mugak lausotu dira; gaur egun ez da ulertzen gela osorako esku-hartze uniboko eta esklusiborik. Hezteko aukerak amaigabeak dira.

Gainera, azken urteotan, agian, New Yorkeko Dorre Bikien atentatuaren ondoren, krisi ekonomikoekin, ustekabeko pandemiekin eta amaitzen ez diren gerrekin, gizarteak barrurago begiratzen dio bere buruari, kontu handiagoz, etorkizunean itxaropena izateko beharrarekin, bakean bizitzea posible dela eta munduko pertsona guztien ongizate-maila hobea lortzea posible dela sinistuz. Eta testuinguru horretan hezkuntza lehentasunezko lekuan dago.

La sociedad se mira más a sí misma, con más cuidado, con la necesidad de tener esperanza en el futuro, creyendo que es posible vivir en paz y alcanzar el bienestar de todas las personas del mundo. Y en este contexto la educación ocupa un lugar preferente.

Askotan entzuten dugu hezkuntza ez dela aldatu. Baina benetan ez da aldatu? Nik baietz uste dut, eta eraldaketa uste gabeko mugetaraino hedatzen dela. Horren froga da ikasgeletan mundua dugula gertuko erreferentzia. Jakin badakigu hemen eta orain gertatzen denak eragina duela planetan, eta, beraz, kontzientzia horrek, gure ikasleak dauden lekutik munduko edozein lekurekin konektatzeko

aukerarekin batera, bi desio sortzen ditu gutxienez. Bata, gure onena ematea, eta bestea, besteengandik ikastea; elkarrekin aberastea, pertsonen eskubideak, horiek sostengatzen dituzten balioak, kulturak eta aurrerapenak lehenetsiz.

Hori dela eta, hezkuntza-prozesuan egungo erreferentetzat hartzen den aniztasuna funtsezkoa da eta izango da. Garrantzitsua da tradizioaren eta modernitatearen erronken arteko oreka lantzea, eta ez galtzea pertsonen eta herrien aniztasunaren idiosinkrasia eta horrekiko errespetua hazkundearen oinarri gisa. Testuinguru horretan, non hasten eta amaitzen da hezkuntza eta zer etorkizun dugu hezkuntza horretan dihardugunok?

Hasi etxean, familiarekin, hasten da. Garrantzitsua da gogoratzea emantzipatu gabeko seme-alabak euren gurasoen ahalpean daudela, eta seme-alabak jagotea, eurekin izatea, elikatzea, heztea eta erabateko prestakuntza ematea dagokiela, Kode Zibilaren 154. artikuluan ezarritakoaren arabera. Bestalde, Euskal Autonomia Erkidegoko Haurrak eta Nerabeak Zaintzeko eta Babesteko otsailaren 18ko 3/2005 Legearen 46. artikulua erantzukizun hori guraso edo zaintzaz arduratzen diren pertsoneri aitortzeaz gain, herri-administrazioen esku uzten du familiek euren erantzukizunak behar bezala gara ditzaten zaintzea. Gainera, bere jarduera subsidiarioa onartzen du hazkuntza- eta prestakuntza-betebeharretan.

Aitzitik, haurrek elikatzen dituzten estimuluek eta erreferentziek gero eta lehenago ihes egiten dute etxean eraikitzen direnetatik, eta, ondorioz, familiek erreferente gisa begiratu diezaiekete ikastetxei eta irakasleei, neurri batean gainez egiten dieten egoera konplexuak bideratzeko. Lan eskerga honen aurrean irakasleak etsita senti daitezke, nahiz eta gero eta curriculum, programa eta tresna gehiago ematen zaizkien irakasleei, alderdi pertsonalagoak eta erlazionalagoak jorratzeko, hezkuntzak pertsonaren garapen integrala sustatu behar duela ulertuta. Garai batean, alderdi horiek garatutzat jotzen ziren, eta irakaskuntzaren zeregina instrukzioaz eta diziplina desberdinen zehaztasunaz eta edukiez arduratzen zen funtsean. Gaur egun, ordea, ezin dira alde batera utzi, eta familiaren erantzukizuna azpimarratu behar da, baina modu subsidiarioan; ikastetxeko hezkuntzak zeregina bete ahal izateko lotura estua behar du orain eta etorkizunean familiarekin, erreferentzia arruntak edo apartekoak partekatzeko eta nork bere eskumenetik hezteko lana errazteko.

¿Dónde empieza y termina la educación y qué futuro nos espera a los que nos dedicamos a ella? Comienza en casa, con la familia. [...] Hay que incidir en la responsabilidad de la familia, pero de forma subsidiaria; la educación en el centro necesita ahora y en el futuro una estrecha relación con la familia para compartir referencias ordinarias o extraordinarias y facilitar la tarea de educar desde sus propias competencias.

Irakaslearen betebeharrari dagokionean, irakasleak ikastetxearen proiektuan islatzen den esparru komuna errespetatuz hezi behar du. Funtsezkoa da hezkuntza-komunitatearekin partekatutako esparru hori definitzea, askotariko lidergoei lekua eginez, zuzendaritza-taldeak egiten duenetik hasi eta ikasleek edo hurbileko edo urruneko erakundeek dihardutenera arte. Proiektu horrekin identifikatzeak harremanak izateko, komunikatzeko, kudeatzeko eta, jakina, irakaskuntzan aritzeko moduan eragiten du.

Gai garrantzitsuenetako bat da irakasle-taldean adostea ikasleen aniztasunaren aurrean jarduteko irizpide jakin batzuk, are gehiago instrukzioaren muga gainditzen duen hezkuntza modu integralean ulertzen bada. Ekimen desberdinetan aurrera egiten jarraitu behar da, hala nola, espazio berean hainbat irakaslek esku hartzea, taldeak, baita adinak ere, nahastuz, ikasteko eta erlazionatzeko jakin-mina eta nahia pizten duten eskuhartzeak planteatzea, ikaskuntzaz eta haren funtzionaltasunaz jabetzea, diziplinartekotasunean oinarritutako proiektuak diseinatzea zientzia, teknologia, humanismoa eta arteak hurbilduz, lana etenaldirako, hausnarke-tarako, itzarroteko denborekin kudeatzea, etab.

Gizarteak aurrera egiten du hezten delako, eta horretarako eraikitzen den egiturak aukera, motibazio eta erronka ugari eskaini behar ditu. Baita konpromisoak, ahaleginak eta aintzatespenak ere. Eta etorkizuna?

La sociedad avanza porque se educa y para ello la estructura que se construye debe ofrecer muchas oportunidades, motivaciones y retos. También compromisos, esfuerzos y reconocimientos.

Makro mailako konexioa posible da etengabe presente dauden teknologiei esker, harritzen gaituzten teknologiak, gure espazio publikoa eta intimoa inbaditzen duten teknologiak, dakarten abantaila eta eragozpen handiekin. Hezkuntzak zuhurra izan behar du eskaera horri erantzuteko, eta, aldi berean, espiritu kritikoa sustatu behar du mugetarantz, ez daitezen nahastu birtuala eta erreala, abatareak eta gizakiak, informazio faltsua eta egiazkoa, bestela, asko egongo baita egiteko kontrolrik gabeko erreakzioak eta egoerak kudeatzeko.

La conexión a nivel macro es posible gracias a las tecnologías permanentemente presentes. La educación debe ser prudente a la hora de atender esta demanda. Los avances científicos y tecnológicos serán bienvenidos si contribuyen a mejorar la calidad de vida de las personas y de las sociedades.

Adimen artifiziala indartsu ari da ate joka, ChatGPT-k "alperren txokoa" laster ordezkatu du eraikitze-ko duen moldakortasunagatik, sortuta dagoenaren gainean sortzeko, eta babes handiagoa duena indartzeko, entzuten hasiak baikara adimen artifizialari ez zaiola gutxiengoa gustatzen, ezta batez bestekotik urrun dagoena ere. Fikzioak eta ez hain fikzioak deshumanizazioa eta manipulazio genetikoak aurkezten digu uste gabeko mugetaraino. Horren guztiaren oinarrian aurrerapen zientifikoak eta teknologikoak daude; gizateriaren historian beti gertatu izan den bezala, ongi etorriak izango dira pertsonen eta gizartearen bizi-kalitatea hobetzen laguntzen badute, baina aurrerapen horiek hain dira izugarriak, non zaila baita imajinatzea noraino irits daitezkeen.

Hezkuntzak ezagutza eta ikerketaren bidez laguntzen du aurrerapen horietan, eta, beraz, etorkizunean pentsatuta, protagonismo handiagoa hartzen du, pertsonen aldaketa horietara egokitzea eta ekarpena egitea baitago jokoan. Biak -egokitzapena eta ekarpena- hobekiaz izango dira, baldin eta gizarteak, iraunkortasunari, aukera banatuei, ongizateari eta bakeari dagokienez, ahalik eta hobekien konpartitzen den ikuspegia lortzea ahalbidetuko duen hezkuntzan oinarritutako baliabideak baditu.

Ondorioz, irakasle-lanbidea funtsezko erreferentea da horri guztiari aurre egiteko, ezjakintasunetik ezagutzara, ezintasunetik gaitasunera, ez-motibaziotik motibaziora igarotzeko eta, azken batean, gizakiaren hazkunde etikoaren fedean ezartzen duen loturagatik.

Gainera, irakasleak jakin behar dute irakasle lanaz gain -garrantzi-tsuena dena- lanbide honek beste deribatu batzuk ere izan ditzakeela. Jakinaren gainean nago; izan ere, ikastetxetik (kasu honetan, publikoan) PAT batean sartu nintzen (gero Berritzeguneak), eta handik, Hezkuntzako Ikuskaritzan, eta hiru eremuak (ikastetxea, laguntza- eta ikuskaritza-zerbitzua) ikaslearen hezkuntzan laguntzeko espazio oso interesgarriak izan dira niretzat.

Tenéis un reto cada vez más necesario e importante para que los y las futuras docentes aporten su valor a la trayectoria vital de los alumnos y alumnas con los que convivirán y a quienes educarán.

Beraz, Irakasle Eskola maitea, asko dago egiteko. Erronka saihestezina eta garrantzitsua duzue etorkizuneko irakasleek beren balioa eman diezaioten eguneroko elkarbizitzan hurrean izango dituzten ikaslearen bizi-ibilbideari. Nire desiorik onenak bokazioa, irakasle-lanbidea errespetatzea eta motibazioa sustatzen jarrai dezazuen, pertsonen hezkuntzan parte hartzea inplikazio handia, konfiantza eta maitasun handia eskatzen duen erantzukizuna dela sentitzeko.

4.

Kike Amonarriz Gorria

Soziolinguista
@kikeamonarriz

Irakasle Euskal Herrian

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Gure ikasle-denborak atzean aspaldian utzi eta, helduaroan, gaur egun garen honetan eragina izan duten pertsonen oroitzean, zein dira atseginez eta miresmenez gogoratzen ditugun irakasleak? Inoiz atera izan da gaia lagunen edo senitartekoen arteko hitz-aspertuetan, eta esango nuke, jasotako komentarioei erreparatuta, badirela irakasle horietako gehienek partekatzen dituzten oinarrizko ezaugarri batzuk: gure oroitzapenen arabera, denek pasioz bizi zuten irakaskuntza eta irakasten zituzten gaiak, ikasleekin harreman gertu, ez hierarkiko eta gizatiarra zuten, komunikatzaile onak ziren eta gehienak, baita umoretsuak ere.

Kalitatezko irakaskuntzak horrelako irakasleak behar ditu munduko lau kornurretan. Baldintzarik zailenetan ere, ekinaren ekinez, emaitza onak lortu ohi dituzte era horretako maisu-maistrek. Zalantzarik gabe, Euskal Herrian ere, horrelako irakasleak nahi ditugu, baina gure egoera soziolinguistikoko bereziaren ondorioz, bertan arituko direnek bestelako ezaugarri eta betebeharrak ere beharko dituzte. Euskararen biziberritze-prozesuak, hizkuntza aldetik ere eredu izango diren irakasleak behar ditu, hala hizkuntzaren ezagutzari, nola euskararekiko jarrerari nahiz praktikei dagokienez. Erabilera-rako akuilu eta motibazio-iturri izango direnak, alegia.

El proceso de revitalización del euskera requiere de un profesorado que sirva de modelo lingüístico tanto en el conocimiento de la lengua como en su actitud y sus prácticas hacia el euskera.

Duela gutxi Xabier Gual Kataluniako bigarren hezkuntzako irakasleari irakurtzen nion *Qui ha de salvar el català?* liburuan, katalan-irakasleei ez zaiela beste erremediorik geratzen sinpatikoak eta karismatikoak izatea baino, eta saiatu behar dutela ikasleekin kutunenak izaten, batez ere ingurune erdaldunenetan. Hori dela, alegia, ikasle horiek katalanerara hurbiltzeko modu bakarra. Gure ikasle gehienak ere, familia erdaldunetatik datoz eta euskararen erabilera soziala oso baxua den ingurunetan bizi dira, eta askotan, euskararekin duten harremana ikastetxeetara mugatzen da. Irakasleak

dira ikasle horien eta euskal munduaren arteko zubiak eraikitzeko aukera duten pertsona ia bakarrik. Eginkizun hau ondo betetzea funtsezkoa da ikasleak hiztun aktibo bilakatu nahi baditugu, eta horretarako ondo prestatu beharko ditugu etorkizuneko irakaslegaiak.

Ikasleen artean euskararen aldeko giroa sortu eta euskararen erabileran aurrerapen nabarmenak lortu nahi bada, lehen urratsa eta oinarritzeko abiapuntua, ikastetxe bakoitzean dago: euskararen biziberritze-prozesuari zentraltasuna eta lehentasuna eman behar zaizkio, zuzendaritzaren, irakasleen eta hezkuntza-komunitatea osatzen duten partaide guztien oniritziarekin eta konplizitatearekin: hau da, zezenari adarretatik heldu, eta erabakiak hartu, esplizitatu eta egikaritu. Ikasleek eta gurasoek nabaritu behar dute zentroaren helburu bakarra ez dela euskara(z) irakastea, baizik eta euskararen aldeko jarrera eta erabilera hedatzea eta indartzea. Eta hori lortzen da ilusioa piztuz, planifikatuz, hizkuntzaren garapenari jarraipen zehatza eginez, eta gaia sistematikoki landuz ikasleekin, familiarekin, guraso-bileretan eta batzarretan.

Maiz errepikatu dugun beza-la, ordea, irakaskuntza eta irakasleak ezinbestekoak dira, baina ez dira nahikoa, eta beraiek bakarrik ezin dute. Ikastetxeetan egiten den lana indartzeko eta euskara eskolaren lau paretetatik ateratzeko, ezinbestekoak dira komunitatearen babesa, laguntza eta konplizitatea: familiena, udalena, euskalgintzarena, eta herriko edo auzoko era guztietako elkarte eta entitateena. Jorra daitezkeen lan-ildoen artean, lehentasunez, eta denbora-epe ez oso luze batean, lortu beharko genuke herrietako aisialdi-eskaintza nagusia "D ereduko eskaintza" bihurtzea, hau da, defektuz, jarduera-mota horiek euskaraz eskaintzea.

El sistema educativo y el profesorado son imprescindibles, pero no son suficientes, y ellos solos no pueden. Para reforzar el trabajo que se realiza en los centros y sacar el euskera de las cuatro paredes del aula, son imprescindibles la protección, el apoyo y la complicidad de la comunidad.

Ez irakasleek, ez ikastetxeek ezin dute lana parte diren komunitatetik aparte bideratu. Ditugun esperientziek argi erakutsi digute ikasleek eskola orduz kanpoko erabilera-esparruak euskaraz bermatuta ditzuten neurrian, ikasketa-prozesuak, euskararekiko motibazioak eta erabilera-ohiturak, askoz ere hobekak direla.

Bide honetan, eskualde, herri nahiz auzoetako hezkuntza-mahaiek paper garrantzitsua joko dezakete. Ikastetxe bakoitzaren errealitatea berezia izan arren, hezkuntza-mahaiek guztientzat onuragarriak izan daitezkeen planifikazioak eta neurriak bideratzeko gune interesgarriak izan ohi dira: herrietan ekintza komunak antolatzeko, eskola orduz kanpoko jarduerak euskalduntzeko, familiei zuzenduriko ekinbideak bideratzeko, edo haur eta gazteentzako euskarazko erabilera-eremuak eta kultur-eskaintza bermatzeko.

Ikastetxeetan euskararen alde egiten den lana babesteko eta bultzatzeko, oso onuragarria gertatu ohi da, gurasoen artean Euskara Batzorde bat antolatzeko, ahal dela, Guraso Elkartearen barruan edo oniritziarekin. Horrelako Batzordeek lan handia egin dezakete gurasoen kontzientziazioari eta aktibazioari begira, eta haurren arteko erabilera sustatzeari begira. Irakasleek bideratu beharreko lanari ere, sostengu eta laguntza aparta eskaini diezaiokete era honetako batzordeek.

Kike Amonarriz Gorria

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Gurasoei begira, bestalde, komeni da, seme-alaben hizkuntzaren ikasketaren inguruan izan ditzaketen zalantzak argitzea, guraso tipologia bakoitzak izan beharko lukeen jokamoldea iradokitzea, haurren inguruan euskararen erabilera nola bermatu daitekeen azaltzea (familietan euskaldunak egon ala ez), edo ohiko zalantzen inguruko argibideak prest izatea: etxeko lanetan nola lagundu, familietan hizkuntzekin nola jokatu, etab.

Egin kontu, oso bestelako egoera batean egongo ginatekeela lortuko bagenu urte gutxi barru, familia gehienak inplikatura egotea haurren euskalduntze-prozesuan, ikastetxeetan gaiak zentralitatea hartzea, eskola orduz kanpoko jarduera gehienak euskaraz garatu ahal izatea eta herrietan euskarazko dinamika sozial indartsua izatea. Egoera horretan, haurrek eta gazteek euskararen aldeko motibazioa hobetuko lukete eta gehiago eta hobeto erabiliko lukete. Eta hau ez da utopia bat; ilusioa, konbentzimendua, plangintza eta baliabideak behar dira. Baina, egin, egin daiteke.

Nos encontraríamos en una situación muy diferente si consiguiéramos dentro de pocos años, que la mayoría de las familias estuvieran implicadas en el proceso de euskaldunización de los niños, que este tema tomara centralidad en las escuelas, que la mayoría de las actividades fuera del horario escolar pudiera desarrollarse en euskera y que la dinámica social en euskera fuera potente en los pueblos.

Izan ere, zer izan da, bada, euskal irakaskuntzaren historia azken bospasei hamarkadetan? Gurasoen, irakasleen eta herritarren ilusio, konbentzimendu eta bultzadarik gabe ez ginen gaur egun hemen izango; ezta, administrazioetatik eta hezkuntza-eragileen aldetik metodologiak eta planifikazioak landu eta baliabideak jarri ez balira.

Baina, euskal irakaskuntzan egin den lana erraldoia izan arren, eta nahiz eta munduan zehar beste hizkuntza gutxituentzat erreferentzia ezinbestekoa izan, bultzada indartsua behar dugu, aurrean ditugun erronka berriei modu eraginkorrean erantzuteko: etorri berrien integrazio sozial eta linguistikoa, ikasleen hizkuntza-maila egokia bermatzea, ikasleak euskal hiztun aktibo bilakatzea... Egoera, testuingurua eta ikasleen tipologia soziolinguistikokoak aldatu egin zaizkigu eta hezkuntzak ere asmatu behar du egoera berrira egokitzen. Orain arte erabili ditugun metodologiak berrikusi eta egokitzeko premia begi-bistakoa da, behar berriek baliabideen egokitzapena eskatzen dute, eta baita irakaskuntza bideratzeko baldintza egokiak ere ikasleentzat nahiz irakasleentzat.

Azken batean, galdera honi erantzun behar-ko diogu: nola lortu hizkuntza gutxitu baten normalizazioa, migrazio-mugimenduek, aurrerapen teknologikoek eta

pentsaera eta bizimodu-aldaketek geletara ekarri duten errealitate berriaren testuinguruan? Ez daukagu erantzun zehatzik galdera horrentzat. Ez dago ez hagaxka magikorik, ez erreferentzia argirik munduko beste hizkuntza gutxituen artean. Erantzuna eraikitzen joan beharko dugu guztion artean, eta uste dut hori izango dela hurrengo belaunaldiaren erronkarik handienetako bat.

¿Cómo lograr la normalización de una lengua minoritaria en el contexto de la nueva realidad que los movimientos migratorios, los avances tecnológicos y los cambios de pensamiento y de estilo de vida han traído a las aulas? [...] Éste será uno de los grandes retos de las siguientes generaciones.

Helburu horiek lortzekotan, irakasle aktibo eta motibatua beharko ditugu, eta bide horretan garrantzitsua izango da etorkizuneko irakasleen formazio linguistikoan eta soziolinguistikoan sakontzea (baita irakasle-eskoletan ere), ondo barnerratu dezaten zein diren euskara bezalako hizkuntza gutxitu bateko irakasleen funtzioak eta betebeharrak. Haien lana modu egokian beteko badute, bestalde, euskara ondo menderatu beharko dute, ikasleen aurrean eredu egokiak izateko. Ahozotasunean eta komunikazioan oinarrituriko metodologiak erabiltzeko ere prestatu beharko dira, ikuspegi gramatikal hutsak gaindituz, eta, azkenik, euskararekiko ilusioa eta motibazioa elikatu beharko dute ikasleen artean, irakaskuntza ez dadin euskara erakustera mugatu.

BAMek, beste irakasle-eskolek bezala, erantzukizun ekidinezina du gure hezkuntza-sistemak hizkuntzaren eta komunitatearen beharrei erantzun egokia emango dieten profesionalak prestatzen.

Erronka handiak bezain ederrak dituzue/ditugu.
Zorionak BAM! Bidea elkarrekin egiten jarraituko dugulakoan!

5.

Iñigo Arteatz Uriarte

BAMeko irakaslea
Hizkuntzalaria

Erronketatik erroetara

Etokizuneko
hezkuntza ehuntzen

Aurrera begira euskal hezkuntza-sistemak dituen erronkei buruz hitz egiten jarrita, lehenengo erronka iragarpenak egiteari buruzko topikoetan ez erortzean datza. Bigarrena, mila hitzetara ekartzea duda barik garapen zabalagoa merezi luketen puntuak. Hona, bada, saiakera.

Lehenengo erronka euskaldunon identitatean daukagu. Ezinbestean, beraz, hizkuntzatik abiatu behar. Ukaezina da D ereduaren zabalkundeak nabarmen areagotu duela ezagutza ikuspuntu kuantitatibotik, eta gaitasun-mailan eta erabileran daukagu jarrita begirada azken urteotan. Lehenari dagokionez, agerian geratu da, besteak beste, ikasleak eskolaz kanpoko espazioak ere behar dituela, hizkuntza-gaitasuna nahikotasunez garatuko badu, hots, erosotasunez jarduteko beste. Aldi berean, ikasleak ezagutzatik erabilerarako jauzia bere borronteaz egingo badu, ezinbestekoa du aipatutako nahikotasuna. Ezinbestekoa bai, baina ez nahikoa, ordea. Eta erabilera sustatzeko ahalegin horretan, ez da zilegi euskara desagertuko den mehatxura jotzea gure eskoletako haurrengan eragiteko. Ez zilegi ez eraginkor, bistan denez; bereziki, ezagutza-nahikotasuna erabilera bide horretan, ezagutzatik erabilerarako jauzia behartu nahi badugu eta erantzukizun horren zama baliatu zubi gisa, tarteko nahikotasun faltak utzitako hutsunearen gainetik pasatzeko. Eta produktu berriak saltokira iritsi orduko zaharkituta dauden garaiotan, euskararen zahartasunak ere ez du akuilu eraginkorrena ematen. Ezta nor, zer edo nola "maitatu" behar den esateak ere. Ez dut nik eztarria askatuko duen sendabelarrik, euskal isila euskal hiztun bihurtzeko; baina tartean, kultur usaina darion belarren bat ere badelakoan nago. Eta hor ikusten dut gure hezkuntza-sistemak datozen hamarkadetarako duen bigarren erronka.

Hein batean, badu nolabaiteko antza azken urteotan hitzetik hortzera darabilgun kompetentzietan heztearen auziarekin. Inoiz zalantzarik izan bada, uste dut gaur-gaurkoz argi daukagula guztiok kompetentzietan heztea ezin dela edukirik gabeko prozeduretara mugatu, eta edukiak ezinbesteko direla garatu beharreko kompetentziei oinarria jarri,

egituratu eta mamiz betetzeko. Era berean, euskara ezagutze hutsarekin soilik lortuko dugu tresna gisa ikustea eta hura "aukeretako bat" izatea, inguruan nabarmen indartsuagoak diren beste batzuen artean; ondorioz, haren aldeko hautua bakarrik bermatuko litzateke besteekiko ezintasun edo zailtasunetik. Hori ez denez ez egingarri ez desiragarri, gaitasuna, kompetentzia, edukiz bete beharko dugu. Eta eduki hori kultura da. Hiztuna kulturatik eraiki beharra dago, kulturara ekarrita (ekarri diot, eta ez erakarri; euskal kultura "erakargarri" egiteaz ari denak berak jakingo du zergatik egiten zaizkion erakargarriago erdarak). Kultura modu zabalean ulertuta, identitatearen oinarri eta errealitatea ulertzeko abiapuntu gisa. Bide horretan elkarri lotuta, ezagutza eta partaidetza daude. Izan ere, ezin gara ezagutzen ez dugunaren parte sentitu, eta ezagutze horretan, beharrezkoa dugu erdigune sinbolikoa Euskal Herrira ekartzea, geure burua besteren periferia gisa ulertu beharrean. Eta erdigune horretatik abiatuta ezagutu gure errealitatea, ekialdetik mendebaldera eta iparraldetik hegoaldera, naturaren ikuspegitik, historiarenetik, ohituretatik, egungo bizimodutik... ez baitago jakiterik gu nor garen "gu" hori osatzen dugunok ez badugu elkar ezagutzen. Hala ere, zerbait ezagutze hutsa ez da nahikoa haren parte sentitzeko. Bide horretan, eredu interesgarria dugu ikasgelatik kanpo garatu diren jardueretan: dantza-eskolak, bertso-eskolak... Izan ere, bertan, partaidea kultur-ekoizle bihurtzen da, kontsumitzaile hutsa izatera mugatu beharrean. Aukera hori haur guztiei eskaini nahi badiugu, euskal kulturaren parte aktibo bihurtzeko bidea eskaini behar diegu ikasleei ikasgelan bertan, euskal kulturaren alfabetatuz (esperimentatu → ezagutu → sortu), ezagutza hutsera mugatu gabe. Eta beharbada, kultura ere kontsumorako gai bihurtzeko joera duen errealitate batean, rol aktibo hori izan daiteke euskaratik ikasleari eskaini dakioken balio erantsia.

Asimismo, con el mero conocimiento del euskera solo conseguiremos que se vea como una herramienta y que ésta sea simplemente `una de las opciones`, entre otras notablemente más potentes del entorno; por lo tanto, la opción por el euskera se garantizaría desde la incapacidad o dificultad con respecto a las demás. Como esto no es factible ni deseable, tendremos que dotar esa competencia de contenido. Y ese contenido es la cultura.

Etorkizuneko erronkei buruz hitz eginez gero, ezin aipatu gabe utzi teknologia berrien auzia. Dudarik gabe, urrats ugari egin dira ikasgeletan horiek txertatzeko, eta ukazina da teknologia berriek aukera oso interesgarriak ireki dituztela irakaskuntzan. Baina aldi berean, begiak helburuan kokatuta eta digitalizazioaren lasterketan atzean geratzeko beldurrez, ez dugu begiratu gehiegi non jartzen genuen oina. Ikasleak teknologiaz inguratutako etorkizun (eta orainaldi) baterako prestatzeko asmotan, ikasgelak ordenagailu eramangarriz eta arbel digitalez bete ditugu, eta irakasleak horiek erabiltzeko trebatu (kasurik onenetan). Horrela, hamaika ikastaro eskaintzen dira, sarean aurki daitezkeen baliabide kontaezinak ikasgelan nola erabili azaltzeko. Kalitate-irizpideetan ere, sarri, IKTen erabilera neurtzen da, haiek erabiltzea berez balitz egokia bezala, edota irakaslearengan jarrita bereizketa egiteko ardura. Hartara, helburua (ikasleak trebatzea) eta bitartekoa (baliabideak klasean txertatzea) nahasi ditugu, eta IKTak klasean erabiltzea bera bihurtu dugu helburu, noiz, nola eta zertarako, eta noiz, nola eta zertarako ez aztertu gabe. Adibidez, gaur egun, DBHko edozein ikaslek daki nola erabili ordenagailua diapositiba-aurkezpen bat prestatzeko (diapositiba-aurkezpen egokiak prestatzen dakigun ala ez beste kontu bat da). Baina askori kostatu egiten zaie euskarri digitalik gabeko aurkezpen bat prestatzea, edota aurkezpena egoki egituratzea, diapositiba aldatzera mugatu beharrean; edo beste barik, modu aberats eta egokian komunikatzea.

Paperean irakurtzean, azkarrago irakurtzeaz gain, ulermena ere hobetu egiten dela frogatzen duten ikerketak argitaratu izan dira. Kontzeptuak barneratzeko, paperetik irakurtzea eta oharrak eskuz hartzea eraginkorragoa dela ere badakigu. Eta hala ere, eskaintzen diren ikastaroetako asko oinarritzen dira teknologia digital gehiago txertatzeko estrategietan, sarritan, berrikuntza metodologiko gisa aurkeztuta azal-berritzea baino ez dena (sarritan, komunikazio-ohitura eta -gaitasunetan dakarten atzera-pausua ez aipatzearren). Eta horrek hurrengo erronkara narama.

También en los criterios de calidad se mide a menudo el uso de las TIC, como si su uso fuera apropiado en sí mismo o como si la responsabilidad de hacer la distinción recayera en el docente. Así, hemos confundido el objetivo (formar a los alumnos) con los medios (insertar los recursos en la clase), y hemos convertido el uso de las TIC en clase en el objetivo, sin analizar cuándo, cómo y para qué, y cuándo, cómo y para qué no.

Hezkuntzaren eta lan-munduaren arteko lotura ez da kontu berria, eta egun ere, lan-mundu horretatik datozkigun irizpideak ugari dira hezkuntza-arloan: kalitate-irizpideen estandarrez aritzen gara, eta ikerketa, garapena eta berrikuntza (IGB) balio eztabaidaekin bilakatu dira. Horrela, ikastetxeen arteko lehian, berrikuntza aldagai garrantzitsua bihurtu da. Arriskua, atzera ere, bitartekoa eta helburua nahastean datza, eta hori baliatuta, kontrastatutako metodologiek batera, sasimetodologiak ere ugaritu egin dira, udaberriari bitxiloreak bezala. Datozen urteetarako beste erronketako bat metodologiaren eztanda kanbriar honi aurre egitea izango da, hautaketa naturalaren galbahearen zain egon gabe. Eta horrekin batera, metodologiak dagozkien tokian kokatzea, hezkuntza-proiektuen tresna gisa, eta ez haren erdigune edo ikur.

Otro de los desafíos para los próximos años será abordar esta explosión cámbrica de metodologías, sin esperar al filtro de la selección natural. Y con ello, colocar las metodologías en su lugar correspondiente, es decir, como herramienta para los proyectos educativos, y no como su eje o símbolo.

Labur bada ere, irakurketaren gaia ere ezin alde batera utzi. Ikus-entzunetarako bidean, irakurketa espazioa galtzen joan da, bai aisialdian baina baita ikasgelan ere. Agian, galera hori saihetsezina da hein batean, kompetentzia eta ezagutza berriei tokia egiteko. Hala ere, ikaslearen garapen integrala badugu helburu, batak ezin du bestea ordezkatu. Ondo bideratutako irakurketak hainbat aukera zabaltzen dizkio irakurleari, pentsamendu sakona sustatuz, ideien arteko loturak erraztuz, abstrakzioarako tresnak eskainiz, irudimena elikatu eta indartzen duten hutsuneak baliatuz,

kontzeptuak barneratzeko behar den denbora eskainita, identifikaziorako aukera emanda... Horrek IKTen erabilerara garamatza bueltan. Ikasleentzat "motibagarriagoa" dela argudiatuta, ikus-entzunezkoak erabiltzen baditugu idatzizkoa ordezkatzeko, irakurketan trebatzeko aukera eta eskubidea ukatzen ari gatzaizkie gure ikasleei. Eta mailakako trebakuntza hori ez bada nahikoa, testu konplexu samarren aurrean alfabetatu gabe utziko ditugu ikasleak, eta irakurketa horrek ekar dezakeen aberastasun hori guztia ukatuko diegu. Heziketa fisikoarekiko analogia baliagarri bada, argi dago maratoia egiten duen korrikalaria nekatu egiten dela, eta sufritu egiten duela, baina aldi berean, gozatu ere egiten du. Analogiarekin jarraituz, inoiz ez genituzke kirolari buruzko bideoekin ordezkatzeko gorputz-hezkuntzako orduak, ariketa fisikoa gogoko ez duten ikasleentzat motibagarriago egiteko. Irakurketarekin ere, irizpidea ez litzateke hori izan beharko.

[...] la lectura ha ido perdiendo su lugar, tanto en el tiempo libre como en el aula. Quizá esta pérdida sea inevitable hasta cierto punto, para dejar espacio a nuevas habilidades y competencias. Sin embargo, si apuntamos al desarrollo integral del estudiante, uno no puede sustituir al otro. Una lectura bien dirigida abre muchas posibilidades al lector, fomentando el pensamiento profundo, facilitando las conexiones entre ideas, ofreciendo herramientas para la abstracción, aprovechando los vacíos que alimentan y fortalecen la imaginación, ofreciendo el tiempo necesario para interiorizar conceptos, dando la oportunidad de identificación.

Azken erronka esaldi batean laburbil daiteke: datozen belaunaldietako irakasleak azaldutako erronka horietarako prestatzea; lanbidez hausnartuko duten, etengabeko prestakuntzan arituko diren eta konpromiso soziala erakutsiko duten irakasleak, besteak beste, aipatutako erronka horiei oinarri eta estrategia sendoekin eta komunitate gisa heltzeko.

6.

Amelia Barquín López

Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta
Hezkuntza Zientzien Fakultateko irakaslea

Etorkinen seme-alabak eta euskara. Erronka urgentea

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Mende honen hasieran, Euskal Autonomia Erkidegoan etorkinen seme-alabak A ereduari matrikulatzen ziren nagusiki. Jokaera hori kezka iturria izan zen hainbat eragilerentzat, eta kritika argiak adierazi zituzten, desoreka horrek epe erdian izango zituen ondorioak seinalatuta, euskal gizartearentzat zein ikasleentzat beraientzat.

Hurrengo urteetan ikasle horiek, gehienak, pasatu ziren D ereduari matrikulatzera, sare publikoko D ereduari nagusiki. Zergatik lehendabizi A eta ondoren D? Euskal gizarteak –eta bere hezkuntza administrazioak– horrela nahi izan zuelako: lehendabizi A eredurak bideratu zituen eta gero Dra. Tristea izan da, era berean, euskal gizartearen parte handi batek nahi ez izatea ume horiek beren seme-alabekin batera ikastea eta hezkuntza politikak dinamika sozial hori sustatzea. Ez da soilik hezkuntza kontua izan, gizarte-klasearen ardatza ere sartzen da jokoan, eta baita gure publiko/kontzertatua hezkuntza egitura diferentziala ere. Ondorio nagusia eskola segregazioa da, gure sistemaren ezaugarri tamalgarria: ikasle horiek D ereduari bai, baina aparte, askotan.

Honezkero badakigu –edo jakin beharko genuke– etorkinen seme-alabak kontuan hartzeko faktore bat direla euskararen biziberritzearen prozesuan. Ez bakarrik, noski, eta ez garrantzitsuena, ziur aski, baina bai kontuan hartzekoa. Jatorri autoktonoa dutenen jaiotza-tasa baxua ezaguna da eta, aldi berean, EUSTATen datuen arabera 2022an EAEn jaiotakoek %30ek ama atzerritarra izan zuten. Eta ez gara ari hiriei buruz soilik. Euskararen arnagune diren herri batzuetako giza paisaia ere aldatzen ari da, eta haur hezkuntzako ikasleen erdia dira jada guraso atzerritarren seme-alabak.

Euskarak ume horiek behar ditu eta ume horiek euskara behar dute, paperetan behin eta berriro idazten dugun bezala. Euskara ikas dezaten nahi dugu, beraz; D ereduari badaude jada, bai, baina zein baldintzatan?

Ya sabemos que los hijos e hijas de inmigrantes son un factor a tener en cuenta en el proceso de revitalización del euskera. El euskera necesita estas personas y ellas necesitan el euskera, como hemos dicho ya tantas veces [...] Ciertamente, están en el modelo D, pero ¿en qué condiciones? Un buen aprendizaje del euskera por parte de este alumnado es determinante para que utilice el euskera con fluidez, y para que sea la herramienta sofisticada necesaria para avanzar adecuadamente en la escuela y afrontar con más recursos su situación de desventaja en la sociedad. Pero hay muchos factores que influyen y condicionan su aprendizaje del euskera y, por tanto, el éxito escolar y la integración social de este alumnado.

Ikasle horiek euskara ondo ikastea erabakigarria da, euskara aise erabil dezaten, eta euskara eskolan behar duten tresna sofistikatua izan dadin, eskolan ondo ibiltzeko eta gizartean desabantaila egoerari baliabide gehiagorekin aurre egiteko. Eta aldi berean:

- Eskualde nagusiki erdaldunetan bizi dira etorkin gehienak eta beren seme-alabak, Xabier Aierdi soziologoak gogorarazi ohi digun bezala. Ingurune soziolinguistiko horiek ez diete laguntzen. Egoera konpentsatzeko neurriak jarri beharko lirateke eta esku hartu hainbat arlotan.

- Aisialdia izan daiteke arlo horietako bat. Baina ikerketek esaten digute eskolaz kanpoko denbora ere diferentziala dela. Egoera ekonomiko hobea dutenen seme-alabak ordaindutako klase partikular ugaritara joaten dira (ingeleza, musika, dantza...), desabantailan daudenen umeak ez bezala. Lehenengoen, bestalde, askoz gehiagotan erabiltzen dituzte ordaindutako errefortzu klaseak eskolan zailtasunak daudenean (euskara, matematika, fisika...). "Itzaleko hezkuntza" edo "Shadow education" deritzona da, hain zuzen, oharkabean arakala handitzen duena.

- Kirol eta jarduera ludikoak ere diferentzialak dira. Kirol batean apuntatzea, ekipazioa, federatzea, irteerak eta bi daiak egitea... ez dira poltsiko guztientzako gastuak. Pena, zeren euskaraz sozializatzeko aukerak denei datozkie bikain, eta batez ere desabantaila linguistikoan daudenei. Bestalde, zera ikusten ari gara: merkeak edo dohainik diren jarduerak daudenean, batzuetan etorkinen seme-alabak baino ez dira izaten (herri batzuetako ludoteketan, adibidez), klase ertaineko familia autoktonoen seme-alabak ordaindutako jardueretan aritzen diren bitartean. Eta, bidenabar, ez dira lagunak egiten ezta sare heterogeneoetan sartzen: nor bere klasekoekin elkartzen da.

- Egia da, baina, kirol eta jarduera ludiko batzuk denon eskura daudela, doan edo ia doan direlako. Zoritxarrez ez dago beti bermatuta begiraleak, entrenatzaileak... euskaraz arituko direnik, kasu askotan euskaraz dakiten arren. "Hobeto moldatzen dira gaztelaniaz eta eraginkorragoa da horrela", azaltzen zaigu, desabantailan dauden umeentzat azalpen hori lagungarria balitz bezala. Kirol jardueraren helburua kirola egitea eta lehiatzea balitz bezala, eta ez hizkuntza, hezkuntza, harremana eta ongizatea.

- Familien laguntza ere garrantzitsua da. Ikerketek esaten dute ikasketak dauzkan ama bat izatea eskola-arrakastarako faktore nagusia dela; eta presentzia, denbora eta patxada duena, gehituko nuke. Eskolan enkargatzen dituzten etxeko lanak egiteko, amaren laguntza beharrezkoa bada, ama euskaldun batena hain zuzen, arrakala gero era handiagoa egingo da.

- Zein informazio jasotzen dute familiek beren euskara-ikaskuntzarekin lotuta? Nork azaltzen die inguruaren egoera soziolinguistikoa, eskolako denbora ez dela nahikoa (eta telebista, pantaila txikiak, eskolaz kanpoko jarduerak... euskaraz ere komeni direla), gako garrantzitsuak zeintzuk diren, etxean nola lagundu ahal duten? Batzuetan familiek hori guztia jasotzen dute (irakasle batek azaltzen duelako, hitzaldi bat antolatzen delako...), baina ez dago bermatuta edo sistematizatuta ikastetxeetan orokorrean.

- Familien parte-hartzea ikastetxean beste faktore bat da eskola arrakastarako, baina jakina da parte-hartze hori ez dela oso altua, hain zuzen, gehien beharko luketen ikasle batzuen gurasoen kasuan. Bultzatu eta errazteko baliabiderik al dago? Ikastetxeetan horretarako estrategiak jartzen dira martxan?

- Segregazioa aipatu dugu jada. Etorkin gehienak ikastetxe segregatueta ari dira ikasten. Zein dira arrazoiak? Pobreak dira, langile klaseko familien seme-alabak dira, etorkinen seme-alabak dira, haietako asko arrazializatuak, euskararekin eta euskal kulturarekin ez dute kontaktu handirik. Gehienetan hori guztia batera. Kapital sozio-ekonomiko-kultural-linguistikoa eskasa dute gure sistemaren begietara, eta ez dira eskolan konpainia desiragarria euskal herritar ugarentzat, segregazio fenomenoak berak erakusten duen bezala. Baina gaurko egoeran, nola garatuko dute ikasle horiek euskal gizartearekiko atxikimendua? Norekin elkarrekintzan?

- Konplexutasun sozialarekin lan egitea aberasgarria bezain exijentea da irakasleentzat. Hitzun konpetenteak behar dira, noski, lan ordutegian une oro euskaraz aritzen direnak. Bestalde, euskara irakasteko metodologiari dagokionez, oraindik ez dugu egin posible den guztia; irakasleok badaukagu zer ikasi. Zorionez, esan daiteke klaustro batzuk ari direla formatzen edo proiektuak garatzen; eta gehiagoren premia dago. Baina irakasle-ekipoak ez dira egonkorak: konplexutasun handiko ikastetxeetan irakasleen mugikortasuna handia da. Izan ere, formazioa jasotzen duten irakasleen kopuru handi bat ez da jada hurrengo urtean ikastetxean egongo. Zaila da baldintza hauetan proiektu batzuk aurrera eramatea.

- Zer esango dugu baliabideen inguruan... Ikastetxe konplexu horiek etengabe aldarrikatzen dute giza baliabide gehiago behar dutela, baina alderantzizkoa gerta daiteke eta batzuk murrizketa gehiago pairatzen ari dira. Azken hilabeteotan murrizketak salatzen ari dira baliabide gehiago beharko lituzketen ikastetxe batzuk. Ikasleek pairatuko dituzte gabezia horiek. Irakasleen kasuan, norberaren lana ezin ondo egiteak egonezina sortzen du eta ez du laguntzen klaustro finkoak sortzen.

- Ikasle batzuk 10-12 urte baino gehiago dituztenean heltzen dira sistemara. Horientzat ibilbidea malkartsuagoa da eta horiekin sentitzen da nagusiki baliabideen falta.

- Diskriminazioa ere ez da ahaztu behar. Gure gizarte hegemonikoki zuri honek ume eta gazte asko arrazializatzen ditu, eta atzerritar moduan (beraz, ez oso ondo) tratatzen ditu. Magrebtar itxura izatea garesti ordaintzen dute, adibidez, mutil nerabe batzuek euskal gizartean. Diskriminazioa pairatzeak ondorio emozionalak ekartzen ditu. Eta pertsonen egonezinak ondorio sozialak ekar ditzake, noski.

- Ildo berean, ikasle asko, batez ere arrazializatuak, ez dira inoiz "bertako" moduan ikusiak. Baina autoktono zurien aldetik atzerritar moduko trataera jasotzen badute eta haiek ere atzerritar sentitzera heltzen badira, zertarako ikasi euskara, inoiz propioa izango ez den hizkuntza?

- Behin baino gehiagotan gertatzen da pertsona heldu euskaldunak gaztelaniara pasatzen direla arrazializatutako umeekin hitz egiterakoan, gehienetan kontziente izan gabe, baita eskualde euskaldunetan ere. Umeek ondorioz jasotzen duten mezua argia da: "zure itxura horrekin ez zait bururatzen zu euskalduna izan zaitezkeenik". Autobetetzen den mezu bat izan ahal da.

- Atzerritar familien etxeko hizkuntzek ez dute eskola guztietan arretarik jasotzen. Umeak eta gazteak euskarara erakartzean jartzen dugu fokua, noski, baina oinarrizko elkarrekotasuna ere desiragarria da. Teorian badakigu ikasleen etxeko hizkuntzekiko estimua erakutsi behar dugula, keinu batzuk egitea bidezkoa dela eta baita estrategikoa ere. Ari dira hezkuntza komunitateak adeitasun hori erakusten? Ez da ahaztu behar, bestalde, familia etorkin askoren etxeko hizkuntza gaztelania dela (hegoamerikarren kasuan), eta haien umeek adeitasun berbera jaso beharko luketela.

Zerrenda luzea da. Jakina, aipatutako oztopo horietako asko ez zaie soilik etorkinen seme-alabei agertzen, baina maiztasun handiagoarekin bai. Eta oztopo horien ondorioak agerian daude: ez soilik eskola arrakastaren terminoetan; euskararen ezagutza, atxikimendua eta erabilera ere jokoan daude, eta euskal gizartearekiko atxikimendua ere bai.

Ez da nahikoa etorkinen seme-alabak D ereduan matrikulatzea. Beste alderdi guztiei ere erreparatu behar zaie. Euskararen biziberritzearen izenean ikasle hauek ere euskararen bidean nahi baditugu, hobe tranparik ez egitea, ez haiei ez geure buruari.

No es suficiente con que los hijos e hijas de inmigrantes estén en el modelo D. También hay que tener en cuenta los aspectos mencionados anteriormente. Si para la revitalización del euskera es necesario integrar a este alumnado en el camino del euskara, mejor no le hagamos trampas ni tampoco a nosotras y nosotros mismos.

Azken aldi honetan pentsamendu lerro bat ikusi dugu, lur azpian dagoena eta noizean behin azaleratzen dena, etorkinak eta euskara kontrajartzen dituen. Erne, etorkinak ez dira euskararen etsaiak; etorkinak horrela kontsideratzea da benetan euskararen etsaia. Etorkinak konplize potentzialak dira, baldin eta horrela tratatzen baditugu. Eta haien seme-alabak oraingo eta etorkizuneko euskaldunak dira. Zaindu ditzagun.

7.

Zuhaitz Bilbao Ajuriagoikoa

Artxandape Ikastolako zuzendaria

Teknologiak irakasleok baztertuko gaitu?

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

2073 urtea oso urrun ikusi dezakegu gaur eguneko begiradapean. Izan ere, bizi garen momentu historiko hau oso aldarra da. Gizartean gertatzen ari diren aldaketak gero eta azkarrago suertatzen ari dira, eta Hezkuntza ez da dinamika horretatik kanpo geratzen.

Duela hamarkada batzuk, ikasgeletan arbelak eta testuliburuak erabiltzen ziren bereziki. Irakasleak emandako informazioaren eta ikasgelan eskuragarri zeuden baliabide fisikoen menpe zeuden ikasleak. Teknologia mugatua zen eta proiektagailu eta kalkulagailuetara mugatzen zen. Ordenagailu pertsonalak ezagutzera ematen hasi ziren, baina oso garestiak ziren, erabilera mugatua izanik. Eskola gehienek ez zuten Internet konexiorik, eta baliabide digitalak urriak ziren. Irakasleak batez ere testuliburuak, fotokopien eta ikus-entzunezko baliabideen (bideoak edo diapositibak) menpe zeuden saioak aurrera eramateko. Irakasleek liburutegira jo behar zuten informazio gehigarria lortzeko, eta haien lanak paperean edo disketeetan egiten ziren. Testuliburuak ere informazio-iturri nagusia ziren eta ikasleek apunteak eskuz hartzen zituzten. Lan eta azterketak paper eta arkatzez egiten ziren, eta irakaslearen eta ikaslearen arteko komunikazioa gelako elkarriketara mugatzen zen.

Duela 25 urteko geletako teknologiak zenbait abantaila zituen, hala nola, sormena garatzea, edo ikaslearen autonomia eta erantzukizuna bultzatzea, informazioa beren kabuz bilatu eta hautatu behar baitzuten, Interneten laguntzarik gabe. Horretaz gain, ikaslearen eta irakaslearen arteko interakzioa eta komunikazio presentziala ere bultzatzen zuen. Hala ere, eragozpen asko zituen; esaterako, edukiak ez eguneratzea, aniztasunaren trataera eskasagoa, informazioa eskuratzeko eta zabaltzeko zailtasuna eta ikaslearen motibazioa eta parte-hartze eskasa, irakaskuntza zurrunago, uniformeago eta tradizionalagoa lortzeko.

La tecnología de las aulas de hace 25 años tenía algunas ventajas, como el desarrollo de la creatividad, el impulso de la autonomía y la responsabilidad de los alumnos, que tenían que buscar y seleccionar la información por su cuenta, sin ayuda de internet. También favorecía la interacción y la comunicación presencial entre el alumnado y el profesorado.

Gaur egun teknologiaren erabilera oso bestelakoa da ikasgeletan. Ordenagailu pertsonalak ezinbesteko tresna bihurtu dira, bai irakasleentzat, bai ikasleentzat, eta beste gailu batzuekin osatu dira: tabletekin, liburu elektronikoen irakurgailuekin, kamera digitalekin, proiektagailuekin, eskanerrekin, 3D inprimagailuekin... Internet konexioa ia unibertsala da, eta baliabide digital ugari eskaintzen ditu, hala nola hezkuntza-plataformak, on-line ikastaroak, blogak, podcastak, simulazioak, aplikazioak, wikiak... Mundu osoko pertsonekin ikertu, lankidetzan aritu eta komunikatu daitezke ikasleak, eta horrek aberastu egiten du haien hezkuntza-esperientzia. Irakasleek beren klaseak ikasleen beharren, interesen eta ikaskuntza-estiloen arabera diseinatu eta egokitu ditzakete, eta ikasleek informazioa azkar, erraz eta eroso eskuratu eta parteka dezakete, edozein tokitatik eta edozein unetan.

Hoy en día el uso de la tecnología en las aulas es muy distinto [...] El alumnado puede investigar, colaborar y comunicarse con personas de todo el mundo, lo que enriquece su experiencia educativa. El profesorado puede diseñar y adaptar sus clases en función de las necesidades, intereses y estilos de aprendizaje del alumnado, pudiendo acceder y compartir información de forma rápida, sencilla y cómoda desde cualquier lugar y en cualquier momento.

Gaur egungo ikasgeletako teknologiak gaitasun digitalak garatzea ere ahalbidetzen du, informazioa bilatu, aztertu, ebaluatu eta sortuz. Horretaz gain, beste esparru batzuetan hobekuntzak ekar ditzake: komunikazioan (aurkezpen edo talde lanaren bitartez), lankidetzan (elkarlanean aritzeko), pentsamendu kritikoa garatzeko eta baita herritartasun digitalean ere. Baina ikasgeletan teknologiarekin lotutako erronkak ere badaude. Arrakala digitala errealitate bat da, ikasle guztiek ez baitute eskola-ingurunetik kanpo baliabide teknologikoak eskuratzeko baliabiderik. Horrek desberdintasunak sor ditzake ikaskuntzan, eta etxean teknologiarako sarbiderik ez dutenen aukerak mugatu. Gainera, teknologiarekiko gehiegizko mendekotasunak oinarrizko trebetasunak galtzea ekar dezake, hau da, eskuz idaztea, paperean irakurtzea edo kalkulu mentala, gailu digitalek ekar ditzaketan mendekotasun, distrakzio edo isolamenduaz ahaztu gabe.

Pero en las aulas también hay retos relacionados con la tecnología. La brecha digital es una realidad porque no todo el alumnado puede acceder a recursos tecnológicos fuera del entorno escolar. Además, la excesiva dependencia de la tecnología puede suponer la pérdida de habilidades básicas.

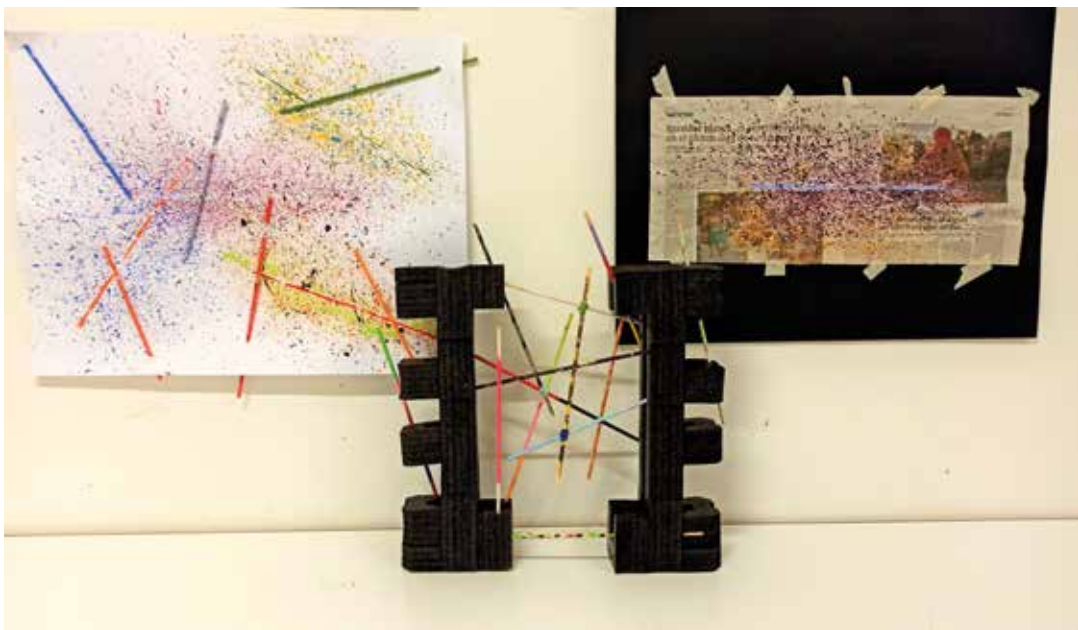
Zaila da ikasgeletako teknologiaren etorkizuna aurreikustea, baina gaur egungo joeren eta aurrerapen zientifiko eta teknologikoetan oinarrituta amets egin genezake. Errealitate birtualari eta errealitate areagotuari esker, murgiltze-ingurune eta ikaskuntza-esperientzia interaktiboak eta pertsonalizatuak sortu ahal izango lirateke, ezagutzak errazago ulertu, atxiki eta transferitzeko. Irakasleek urruneko lekuetara edo leku historikoetara bidaiatu, espazioa edo giza gorputza esploratu, fenomeno natural edo artifizialekin esperimintatu ahal izango lukete. Irakasleek ikasleak gidatu eta gainbegiratu ahal izango lituzkete abatar edo hologramen bidez (Identitate birtualean oinarrituta), eta feedback-a eta laguntza eskainiko liekete momentuan. Bestalde, adimen artifiziala eta ikaskuntza automatikoa izango genituzke. Teknologia horiei esker, ikasteko sistema eta aplikazio adimendunak, egokituak eta pertsonalizatuak sortu ahal izango lirateke, ikasle bakoitzaren maila, erritmo eta beharrianak kontuan hartuta.

Orduan, irakasleak ordezkagarriak gara?

Nire ustez, teknologiak ezin du irakaslearen irudia erabat ordeztu. Teknologiak informazioa eskuratzeko erraztu badezake ere, irakasleak funtsezkoa izaten jarraitzen du ikasleak gidatu eta motibatuzko. Giza elkarrenergina, laguntza emozionala eta ikasleen banakako beharretara egokitzeko gaitasuna irakasle bakar batek eskaini ditzakeen alderdiak dira. Teknologia tresna ahaltsua izan daiteke, baina ezin du ordezkatu irakasle batek eman dezakeen empatia eta giza lotura. Horregatik, beharrezkoa da teknologiak ikasgeletan duen zereginari eta eraginari buruz hausnartzea, baliabide edo tresna multzoa dela ahaztu gabe, eta haren alde on eta txarren arteko oreka bilatzea, hezkuntzaren helburu nagusia beti argi izanik: pertsonen garapen integrala.

Estas tecnologías permitirían crear sistemas y aplicaciones de aprendizaje inteligentes, adaptadas y personalizadas en función del nivel, ritmo y necesidades de cada alumno. Sin duda, son una herramienta poderosa pero no pueden sustituir la empatía y el vínculo humano que puede ofrecer un profesor o profesora. Por ello, es imprescindible reflexionar sobre el papel y la influencia de la tecnología en las aulas.

8. Leire Calle de la Torre

Otxarkoaga Prestakuntza Zentroko irakaslea

Lo aprendido y lo vivido
marcan el camino

Etokizuneko
hezkuntza ehuntzen

“... Cada persona brilla con luz propia entre todas las demás. No hay dos fuegos iguales. Hay fuegos grandes y fuegos chicos y fuegos de todos los colores. Hay gente de fuego sereno que ni se entera del viento, y gente de fuego loco que llena el aire de chispas. Algunos fuegos, fuegos bobos, no alumbran ni queman; pero otros, otros arden la vida con tantas ganas que no se puede mirarlos sin parpadear, y quien se acerca, se enciende.” (Eduardo Galeano: El libro de los abrazos)

Leí por primera vez este microrrelato cuándo estaba en Riobamba (Ecuador), en una oración conjunta con una comunidad kichwa. De esto hace ya unos 17 años. ¡Cuánto ha llovido desde entonces! Ese año terminaba mis estudios en BAM y gracias al curso NORTE-SUR conseguí viajar a Ecuador; creo que fue el punto de partida para comenzar mi viaje más personal y profesional en el mundo de la educación. No creo mucho en las casualidades y por ello muchos de los pasos que he dado, profesional y personalmente, me han llevado a donde estoy ahora, en Otxarkoaga. Hasta llegar aquí son muchas las personas y lugares que me han marcado para ser la educadora que intento ser cada día con mi alumnado.

Ahora, al ponerme frente a este mini-relato, lo hago con nostalgia, alegría y cierta inquietud por lo que vendrá.

Recuerdo un viaje que realice al Congo a visitar al misionero Xabier Goikuria. Allí pase un tiempo en su pueblo Kabulumbu y su escuela de Formación Profesional de Likasi; en muchas de nuestras conversaciones él me insistía en que contara lo que allí había vivido, que fuera transmisora de lo que había supuesto para mi ese viaje. Este viaje marco un antes y un después en mi relación con el continente africano. Un flechazo.

Durante ese viaje, asistí partos (sin tener yo ni idea de medicina), pinté fachadas, bailé como nunca en misas de más de tres horas, junto con la comunidad construimos ladrillos para la nueva escuela, aprendí palabras fundamentales del swahili, anduve kilómetros para recoger agua potable... pero sobre todo conviví con el grandísimo valor de cómo en muchos lugares del planeta se aprende desde que naces a sobrevivir cada día.

Ahora, desde mi clase en Otxarkoga, recuerdo cómo llegue en las prácticas de Psicopedagogía; no voy a mentir, llegue un poco asustada. Me acuerdo de cada uno de los alumnos que estaban en esa época, y por supuesto de los profesores, hoy en día compañeros y compañeras, que me acogieron con los brazos abiertos. Llegué a una escuela diferente, con taller de cocina, de radio, carpintería, sin libros de texto..., una escuela que te preparaba para la vida.

Orain, nire Otxarkogako gelatik, praktiketara nola iritsi nintzen gogoratzendut [...] Garai hartan zeuden ikasle bakoitzaz gogoratzend naiz, eta noski, baita beso zabalik hartu ninduten irakasleez ere, gaur egun nire lankide. Eskola desberdin batera iritsi nintzen, sukaldaritza tailerra, irratia, zurgintza, testulibururik gabe..., bizitzarako prestatzen zuen eskola bat. [...] Mundu txiki bat ikatetxe barruko elkarbizitzan.

Mi primer contacto con el alumnado gitano, con menores no acompañados, con diversidad funcional... Era un mini mundo que convivía en un mismo centro. He de decir que al principio me sorprendía tanta heterogeneidad; mi vida escolar y universitaria se había desarrollado en una ikastola de barrio con compañeros y compañeras de clase de la misma clase social y con vidas más o menos paralelas. Fue un comienzo de aprendizaje y una aventura a un nuevo camino de educación, una educación para la vida.

Cómo bien decía Paulo Freire, pedagogo y filósofo brasileño, *"La educación como práctica de la libertad, cambiar la sociedad gracias a la alfabetización para que los oprimidos se conozcan a sí mismos y se desarrollen socialmente. Además de recuperar su dignidad perdida, los alfabetizados no sólo aprenden a leer y escribir, aprenden a escribir su vida como autor y testigo de su historia."*

Desde mis valores cristianos, y viviendo en este mundo cada día más hostil, con guerras, intolerancias, egoísmos... procuro construir cada día una escuela desde la tolerancia y el respeto. Tenemos hoy en día por delante un proyecto de enseñanza como educadores muy importante y gratificante que debemos devolver a la sociedad, ser ejemplo de tolerancia y amor.

La escuela tiene que ser herramienta de esta transmisión. Una escuela refugio, donde las aulas sean lugares de reunión y aprendizaje, donde el alumnado y los docentes se estimen, se escuchen. Una escuela viva, que sea ejemplo de una sociedad multicultural y plurilingüe a la que aspiramos.

Eskolak tolerantzia eta maitasunaren transmisioaren tresna izan behar du. Aterpe eskolak, non gelak biltzeko eta ikasteko lekuak diren, non ikasleek eta irakasleek elkarri entzuten dioten eta estimatzen diren. Eskola bizia, lortu nahi dugun gizarte kulturantzun eta eleaniztunaren eredu izango dena.

Citando otra vez a Pablo Freire, y compartiendo con él su concepto de escuela, suscribo sus sabias palabras: *"La escuela es... el lugar donde se hacen amigos, no se trata sólo de edificios, aulas, salas, pizarras, programas, horarios, conceptos... Escuela es sobre todo, gente, gente que trabaja, que estudia, que se alegra, se conoce, se estima. El director es gente, el coordinador es gente, el profesor es gente, el alumno es gente, cada funcionario es gente. Y la escuela será cada vez mejor, en la medida en que cada uno se comporte como compañero, amigo, hermano. Nada de isla donde la gente esté rodeada de cercados por todos los lados. Nada de convivir las personas y que después descubras que no existe amistad con nadie. Nada de ser como el bloque que forman las paredes, indiferente, frío, solo. Importante en la escuela no es sólo estudiar, no es sólo trabajar, es también crear lazos de amistad, es crear un ambiente de camaradería, es convivir, es unirse. Ahora bien, es lógico... que en una escuela así sea fácil estudiar, trabajar, crecer, hacer amigos, educarse, ser feliz".*

Muchas veces no es fácil y es tedioso el camino educativo, pero en ello radica la importancia de rodearte de una comunidad educativa fuerte, comprometida, empática, humana, que te sostenga y te acompañe en esta apasionante tarea que es EDUCAR. Por ello voy a aprovechar estas líneas para agradecer a mi comunidad educativa por guiarme en este camino MILA ESKER, GRACIAS, اركس Nuria, Ricardo, Ainhoa, Mouad, Irune, German, Stella, Zuri, Andrés, Safira, Ryad, Oihane, Ibone, Moha, Davinia, Efrain,...

9.

Joaquim Dolz Mestre

Genevako Unibertsitateko
Ohorezko irakaslea

Plurilingüismo y lenguas minorizadas

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Escribo este texto desde el Agreste de Pernambuco en Brasil, donde recientemente entrevisté al cacique de una comunidad tupí-guaraní de 4.000 habitantes. En la entrevista, me hablaba de la lucha por la supervivencia de su comunidad. Consideraba dos prioridades para el mantenimiento de la lengua y la cultura ancestrales. La primera, el cuidar de los mayores como depositarios y guardianes del acervo de su propia cultura oral. La segunda, la voluntad de asegurar que la transmisión a las nuevas generaciones se produzca desde la primera infancia y en la Escuela. La ambición del cacique se limitaba a poder existir cien años más. El cacique era perfectamente bilingüe y no ponía en duda el interés por otras lenguas. Aspiraba simplemente a poder conservar y normalizar el uso de la lengua propia de su comunidad, dándole prioridad desde la primera infancia. Sabía que cuando se pierde la lengua se pierde una parte importante de la identidad y del patrimonio cultural. El cacique quería que los niños y niñas de su comunidad aprendieran la lengua oficial del Brasil, el portugués, pero aspiraba sobre todo a defender y desarrollar su propia lengua.

¿Cómo abordar la enseñanza de las lenguas cuando una de las lenguas vive una situación de minorización como el tupí-guaraní o el euskera? Los contextos son bastante diferentes entre las dos realidades, pero vale la pena tomar en consideración las situaciones sociolingüísticas y compararlas para comprender las posibilidades de la normalización del uso de la lengua minorizada, sin renunciar al aprendizaje de otras lenguas.

Hoy los diferentes especialistas que abordan la enseñanza de las lenguas coinciden en considerar el plurilingüismo como una riqueza: riqueza cognitiva porque facilita el desarrollo del conocimiento; riqueza social porque permite las interacciones con diferentes comunidades; la riqueza identitaria que valoriza justamente la relación del desarrollo del lenguaje con el desarrollo de la persona y su pertenencia a diversas comunidades lingüísticas. La enseñanza plurilingüe permite un bagaje cultural y socioemocional importante y abre múltiples oportunidades a los hablantes que dominan varios idiomas.

Gaur egun, hizkuntzen irakaskuntzari heltzen dioten adituak bat datoz eleaniztasuna aberastasun gisa hartzean: aberastasun kognitiboa, ezagutzaren garapena errazten duelako; gizarte- aberastasuna, hainbat komunitaterekin harremanak izateko aukera ematen duelako; identitate- aberastasuna, hizkuntzaren garapenak pertsonaren garapenarekin duen harremana eta hainbat hizkuntza- komunitatetako kide izatea justuki balioesten duelako.

El plurilingüismo supone una riqueza siempre que sea “aditivo”, es decir que no sirva para hacer desaparecer la lengua minorizada. Las situaciones y las relaciones entre las lenguas son complejas. Sabemos que las lenguas grandes y potentes en situación de diglosia pueden fagocitar a las pequeñas. Como reconocía el cacique entrevistado, la lengua y la cultura de la comunidad tupí-guaraní del Agreste pernambucano está hoy seriamente amenazada. La enseñanza plurilingüe no siempre contribuye a mantener la lengua minorizada. También puede subordinarla o utilizarla simplemente para facilitar la transición hacia la lengua dominante.

Cuando el objetivo es la normalización del uso de las diferentes lenguas enseñadas en todas las situaciones, la coordinación entre las diferentes lenguas enseñadas merece una reflexión. Por eso, conocer el contexto y la situación concreta de las lenguas enseñadas es fundamental. Siete factores son importantes para tomar en consideración en la situación de la enseñanza plurilingüe en Euskadi como en la enseñanza del tupí-guaraní.

El primero es el nivel de vitalidad de las lenguas enseñadas. El uso de lengua minoritaria y minorizada precisa ser reforzado para facilitar el aprendizaje. El input y las interacciones en esa lengua han de ser suficientemente ricas. La inmersión lingüística en la lengua minorizada se presenta como una garantía para su desarrollo. El segundo factor considera las relaciones de proximidad o distancia entre las lenguas como elemento facilitador de los aprendizajes. En ese sentido, tanto el tupí-guaraní como el euskera son muy diferentes de las otras lenguas enseñadas en los contextos respectivos y ese factor merece ser tomado en consideración para que todos los alumnos, sea cual sea su lengua de origen, aprendan todas las lenguas. El tercero evoca las actitudes y las representaciones. Cuando se tienen preconceptos sobre una lengua, su aprendizaje es mucho más complejo. Aprender y desarrollar habilidades en una lengua exige una motivación y una voluntad individual y colectiva para hacerlo: un compromiso con la lengua. El cuarto factor se refiere al origen socioeconómico de los alumnos y alumnas y a la toma en consideración de las particularidades de los usos lingüísticos en función de su origen social.

Lehen faktorea irakatsitako hizkuntzen bizitasun maila da. Hizkuntza gutxituaren erabilera indartu egin behar da, ikaskuntza errazteko. Hizkuntza horretako inputak eta interakzioak nahiko aberatsak izan behar dira. Hizkuntza gutxituan murgiltzea hizkuntza hori garatzeko berme gisa aurkezten da. [...] Jarrerak eta irudikapenak. Hizkuntza bati buruzko aurreiritziak daudenean, hizkuntza horren ikaskuntza askoz ere konplexuagoa da. Hizkuntza batean trebetasunak ikasi eta garatzeak motibazioa eta horretarako borondate indibidual eta kolektiboa eskatzen ditu: hizkuntzarekiko konpromisoa.

A estos cuatro factores que hay que tomar en consideración en todo proyecto educativo o escolar, se añaden tres factores internos a las propias escuelas plurilingües. Es importante en primer lugar disponer de un Proyecto Lingüístico de Centro que organice colectivamente la enseñanza coordinada de las lenguas. En segundo lugar, es indispensable tomar en consideración la voz y las capacidades lingüísticas de los alumnos y alumnas para conocer cuáles son sus conocimientos iniciales. Y finalmente, disponer de un profesorado capacitado lingüística y didácticamente en las diferentes lenguas impartidas, disponer de fluidez y saberes en las lenguas que se enseñan y de un repertorio de estrategias para poder enseñarlas.

Azkenik, eskola eleanitzen barne faktoreen artean, irakasleen gaitasuna aipatzea dago. Ezinbestekoa da irakatsitako hizkuntzetan gaitasun linguistikoa eta didaktikoa duen irakasleago izatea, bai eta irakatsitako hizkuntzetan jarioa eta jakintzak dituen, eta horiek irakatsi ahal izateko estrategia sorta bat duena.

La contextualización sociolingüística de las situaciones de enseñanza es fundamental para emprender un trabajo productivo y adaptar las estrategias de trabajo. La Didáctica de las Lenguas dispone hoy de múltiples saberes y experiencias para desarrollar una enseñanza plurilingüe que tome en consideración la situación de las lenguas minorizadas. Destaco los proyectos de enseñanza inmersivos que refuerzan justamente la lengua minorizada; la movilización de la diversidad de usos lingüísticos y la implicación de la comunidad (las actividades con los hablantes de la comunidad); el trabajo con géneros orales y escritos como unidad de trabajo; la elaboración de proyectos comunicativos, de secuencias e itinerarios didácticos para facilitar la progresión de los aprendizajes.

Pensando en las lenguas minorizadas del mundo, podemos situar el caso del euskera como un éxito de los últimos años.

A partir de la transición política de los años 1970, Euskadi vivió una transformación importante. Los modelos lingüísticos de las escuelas permitieron una adaptación de los centros escolares a los contextos específicos y a la elección libre de las familias. Se consiguió desde los años 1980 un esfuerzo importantísimo en la formación docente tanto desde el punto de vista del dominio de la lengua en el profesorado *euskaldunberri* como en la renovación didáctica.

Recuerdo con cariño los cursos de Durango formando a los primeros coordinadores de euskera. Se elaboraron numerosas secuencias didácticas de calidad y se desarrolló una formación docente de gran calidad que hoy merece ser celebrada. Hoy disponemos de una experiencia docente y de formación del profesorado capaz de contribuir a mejorar las estrategias para mejorar los usos orales y escritos de los alumnos y las alumnas. Por eso todos los actores movilizados merecen ser felicitados por el enorme progreso realizado.

Con el tiempo, el modelo de enseñanza que privilegia el euskera se convirtió en el modelo dominante. La sociedad comprendió el impacto positivo de la inmersión lingüística para todo el alumnado, reconociendo también la voz y la lengua de origen de los alumnos inmigrantes.

Hoy los desafíos continúan tanto para conseguir un dominio de la diversidad de usos orales y escritos como para innovar las herramientas docentes. La formación no ha dejado de evolucionar y se disponen de recursos humanos importantes y eficientes. Pero tal vez ahora comienza en una nueva fase que implica relanzar nuevos proyectos y ajustar los existentes. Sea como sea, el modelo de formación es hoy un modelo ejemplar que sirve de referencia mundial para el tratamiento de una lengua minorizada.

Gaur egun ere, hor jarraitzen du ahozko eta idatzizko erabileren aniztasuna menderatzeko eta irakaskuntza-tresnak berritzeko erronkak. Prestakuntzak etengabe egin du aurrera, eta giza baliabide garrantzitsuak eta eraginkorrak daude. Baina, agian, orain fase berria hasiko da, proiektu berriak bultzatzea eta daudenak doitzea ekarriko duena. Edonola ere, prestakuntza-eredua eredugarria da gaur egun, eta erreferentzia gisa balio du munduan hizkuntza gutxituen tratamendurako.

El camino positivo recorrido en Euskadi muestra que existe esperanza para defender un patrimonio cultural y lingüístico de las comunidades amenazadas, considerado hoy patrimonio lingüístico de la Humanidad.

10.

Aintzane Ezenarro Egurbide

GOGORA Memoriaren,
Bizikidetzaren eta
Giza Eskubideen Institutuko zuzendaria

**Gure historia hurbilaren
ezagutzarekin eta balio
etiko eta demokratikoekin
konprometitutako
hezkuntza**

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

XX. mendean zehar eta XXI. mende hasieran Euskadin arrazoi politikoez eragindako gertaera traumatiko asko bizi izan ditugu: 1966ko gerra zibila, 40 urte iraun zuen diktadura, 50 urtez luzatu den ETaren indarkeria eta baita ere GAL eta BVE bezalako taldeen indarkeria 70-80ko hamarkadetan. Horrez gain, poliziaren legez kanpoko indarkeria eta tortura ere ohikoak izan dira gure herrian. Horrek guztiak zauri haundiak utzi ditu gure gizartean: mila hildako baino gehiago eta milaka zauritu, mehatxatu eta estorsionatu eragin ditu.

Gaur eguneko eta etorkizuneko elkarbizitza baketsua eraikitzeke ezinbestekoa da gertatu den guztiaren memoria bizirik mantentzea, azterketa kritikoa egitea eta irakaspenak ateratzea. Zentzu horretan, iragan hurbil traumatikoaren ezagutza eta memoria kritikoa bermatuko duen hezkuntza-eskaintza garatzea da, nire ustez, hurrengo hamarkadan dugun erroka nagusietako bat Euskadin.

Uno de los principales retos a los que nos enfrentamos en la próxima década en Euskadi es, a mi juicio, el desarrollo de una oferta educativa que garantice el conocimiento y la memoria crítica del pasado cercano traumático.

Iraganaren azterketa partekatua egitea zaila dela badakigu, are gehiago oraindik oso presente ditugulako jasandako mina eta sufrimendua. Baina horrek ez gaitu eraman behar gure zereginari uko egitera. Benetan sinisten dut, memoria honen guztiaren transmisioa dela belaunaldi bezala dugun errokarik garrantzitsuenetakoa, gure seme-alabek bizi ez dezaten guk bizi behar izan duguna hainbat hamarkadatan zehar.

Seguraski ezinezkoa izango da adostasuna lortzea pairatu behar izan dugun indarkeriaren kausen eta jatorriaren gaineko irakurketa egiterakoan. Baina ados jarri behar dugu giza eskubide guztien urraketa kritikoki baloratzerakoan eta transmititzerakoan. Iragana aldatu ezin dugun arren, iraganari buruz egiten dugun gogoeta alda dezakegu. Hori dela eta, gertatutakoa ahalik eta zehazta-

sun handienarekin helarazi behar diegu datozen belaunaldiei, eta aukera eman behar diegu indarkeriaren biktimen bizipenak zuzenean ezagutzeko, sufrimenduaren benetako dimentsioa barneratu dezaten, indarkeriaren zentzugabekeria agerian uzteko.

Memoriaren transmisioa gizarte osoaren egitekoa da. Erakunde publikoena, komunikabideena eta familia; baina Hezkuntza komunitateak erantzukizun berezia du egiteko honetan. Hezkuntzari dagokio gertatutakoaren kontakizun ahalik eta objektiboena egingo duen edukiak helaraztea, eta indarkeriaren erabilerarekiko ikuspegi kritiko argi batetik egitea, gainera. Ohiko curriculumean eta ikastetxeko hezkuntza-proiektuan txertatuta egon behar du gai honek.

La transmisión de la memoria es tarea de toda la sociedad: de las instituciones públicas, de los medios de comunicación y de las familias; pero la Comunidad Educativa tiene una especial responsabilidad en esta tarea.

Helburu hori garatzen laguntzeko asmoz Gogora Institutuak (www.gogora.euskadi.eus) eta Hezkuntza Sailak *Adi-adian* eta *Herenegun* proiektuak garatu dituzte. *Adi-adian* bidez 30.000 ikaslek baino gehiagok entzun dituzte biktimen testigantza zuzenak. *Herenegun* proiektuaren helburua jasandako indarkeria guztiaren testuingurua ezagutzera ematea da. Azken bi ikasturteetan esperientzia pilotuak egin dira, 16 ikastetxetako 2500 ikaslek parte hartu dute. Ondoren egindako balorazioak oso positiboak izan dira, bai ikasleen aldetik eta baita irakasleen aldetik ere¹.

Balorazio positibo honen ondotik, Hezkuntza Sailak Euskadiko Bigarren Hezkuntzako Ikastetxe guztien eskura jarri du Memoria Hurbila garatzeko sortutako gune digitala. Bertan, *Herenegun* proiektuaren unitate didaktikoak, biktimen testigantzen grabazioak eta hainbat dokumental jasotzen dira. Helburua irakasleentzako erabilgarriak diren baliabideak eskaintzea da, pixkanaka gai hau ikastetxeetan lasaitasunez eta erosotasunez lantzeko. Horrekin batera, gaia garatu ahal izateko aholkularitza ere eskaintzen zaie.

Sarritan entzuten dugu komunikabideetan ikasleek ez dutela gaiari buruzko inolako ezagutzarik, nolabait aditzera emanez, gertaera traumatiko hauek bizi izan ez dituzten pertsonak ez dutela gaiari buruzko interesik. Izandako esperientziak, ordea, erakutsi digu ikasleen interes ezaren inguruko uste hori ez dela zuzena. Eta horren erakusle argia dira esperientzia bizi ondoren ikasleek beraiek helarazitako balorazioak; bi mezu nagusitan laburbildu daitezke:

1. Jazotako gertaera traumatikoak modu ordenatuan eta ondo azalduta izatea asko eskertzen dute, orain arte zuten informazioa urria, difusoa eta nahasia zelako.

2. Jazotakoa ezagutzeko eskubidea dute; etorkizuna eraikitze beharrezkoa dute zer gertatu den jakitea. Finean, memoriarako duten eskubidea aldarrikatzen dute.

Azken baten, gertaeren ezagutzak eta biktimen testigantzak entzuteak bere gizartea hobeto ulertzeko balio izan die eta ondorengoei ere balio izango die. Ezinbesteko baldintza da, gizarteko kide izateko eta gizartea hobetzen saiatzeko.

Conocer la Memoria es condición necesaria para intentar construir una sociedad mejor.

Gazteek memoriarako eskubidea dute eta eskubide horri dagokion neurrian erantzun behar diegu, bakoitzak bere esparrutik. Ez dezagun ahaztu.

XIN. IN PA LAS OMBEONSI PAPP PALDASTROS... SOMOS UNA
VALOREI AP SODIEONODRI GRAN Y ATIPICA FAMILIA. HERMANASTROS, PADRES, UNO DE LOS ANTICUARIOS MEA
HIOS, HIJASTROS, GALERIA AVELINE EN PARIS

DEL ARTE. *hablamos en*
LA SIVA *con* MARTINA

de su PADRE, JEAN MARIE... DE LA PASION por las MARTINEZ BORDO, de las *1909* - RIVIERA EN EL
ROSSI (ex MARIDO de CARMEN ANTIGÜEDADES HEREDADA CENAS CLANDESTINAS que *ambas* ENCO *amb*)

11.

Marta Ferrero González

Madrialeko Unibertsitate Autonomoko
Irakasleen Prestakuntza eta
Hezkuntza Fakultateko dekanora ordea
Sare sozialak: @ferrero_mar

¿Y por qué no una práctica educativa informada desde la investigación en Euskadi?

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Con cuatro añitos entré en la Escuelita, o al menos así la llamaban todos los vecinos de Santutxu, el barrio que me vio crecer. Después llegaría el “cole”, donde aprendí a leer, experimenté lo que es el esfuerzo o la amistad en letras mayúsculas y descubrí una afición que se ha convertido en mi modo de vida: la enseñanza. Después llegarían una diplomatura, una licenciatura y un doctorado, todos ellos en educación o áreas afines. Y todo sin moverme de mi querido botxo, Bilbao, al que tanto añoro. No tengo duda de que mi constancia y dedicación fueron claves en este recorrido, y por descontado mi familia. Pero tampoco se me escapa que, sin la formación académica recibida y, sobre todo, sin la huella de un puñado de maestros y maestras que me enseñaron y me cuidaron a partes iguales, no hubiese podido aspirar a lo que soy: primero maestra de escuela y después docente en una universidad pública de futuros maestros y maestras.

La buena educación es un elemento esencial en cualquier sociedad avanzada. Tiene la llave para hacernos libres, tolerantes, felices... Pero son tantas las variables que entran en juego dentro de ella, que resulta hartamente difícil pensar por dónde empezar cuando nos ponemos como meta mejorarla, adaptarla a los nuevos tiempos. De acuerdo con la literatura científica, el profesorado es la figura que más puede impactar en el futuro académico de un estudiante dentro de un centro educativo, por delante por ejemplo de la duración del curso escolar, el tamaño del centro o las características del vecindario donde se ubica. El gusto por el noble oficio de enseñar junto con una formación inicial y continua completas y rigurosas son por tanto esenciales para garantizar un proceso de enseñanza-aprendizaje de calidad. Pero una maestra, un maestro, necesita además recursos para atender a la realidad compleja y cambiante de sus aulas. Así, el trabajo con alumnado de altas capacidades, la introducción de las TIC en las aulas, la evaluación por competencias o la llegada de estudiantes de otras culturas han abierto en Euskadi todo un abanico de posibilidades, pero también de dudas y dificultades a las que hay que dar una respuesta. Y esa respuesta

pasa muchas veces por más inversión, en forma de personal, formación o recursos. El deseo de enseñar o, dicho de otro modo, el deseo por parte del docente de ayudar a aprender está condicionado por los medios con los que cuenta. Pero, claro, esta inversión debe hacerse con criterio.

Literatura zientifikoaren arabera, ikastetxeetan ikasleen etorkizun akademikoan eraginik handiena duen faktorea irakasleak dira. [...] Irakasleak ikasleei ikasten laguntzeko duen grina eskura dituen baliabide eta bitartekoen baldintzapean dago, baina inbertsio hau irizpidearekin egin behar da.

Hace años que me fui de Euskadi pero trato de estar al día de lo que ocurre en sus aulas: ¿cómo ha impactado la COVID-19 en el bienestar y el aprendizaje del alumnado?, ¿qué método es el más empleado para enseñar a leer?, ¿qué tipo de formación continua demanda su profesorado?, y un largo etcétera. Considero que la educación vasca cuenta con elementos muy ventajosos para mirar hacia el futuro con optimismo y responder a algunos de los retos que planteaba más arriba. Destacaré tres: su capital humano, su presupuesto (Euskadi es la comunidad autónoma con el gasto público más elevado por alumno en centros públicos no universitarios) y un centro propio de evaluación e investigación educativa (ISEI-IVEI). Probablemente, cualquier persona que esté leyendo este texto puede justificar sin dificultad la importancia de los dos primeros para aspirar a una educación de calidad. Sin embargo, sospecho que es más complicado hacer una defensa igualmente férrea de la evaluación y la investigación educativas.

Euskal Hezkuntzak oso elementu onuragarriak ditu etorkizunari baikortasunez begiratzeko [...] eta haien artean giza kapitala, aurrekontuak eta hezkuntza ebaluatzeko eta ikertzeko zentro propioa izatea (ISEI-IVEI) azpimarratzen ditut.

Precisamente por ello voy a detenerme en esta última cuestión, y lo voy a hacer con un ejemplo. Allá por el año 2010, varias comunidades autónomas se sumaron a un programa que consistía en dotar a cada estudiante de tercer ciclo de Primaria de un ordenador portátil dentro del aula. En Euskadi se lo bautizó con el nombre de Eskola 2.0. Únicamente se hizo un estudio para medir el impacto de este ambicioso plan, en este caso en Cataluña. Los resultados mostraron que el alumnado que había trabajado durante los últimos años en soporte digital había aprendido menos que el que no, manteniendo el resto de variables controladas. Este caso, sumado a otros muchos, es una muestra de lo importante que es evaluar el efecto que tienen las decisiones que se toman a nivel educativo: ¿ayuda una medida concreta a mejorar el aprendizaje o bienestar del alumnado?, ¿es sostenible en el tiempo?, ¿garantiza la equidad educativa? Este es precisamente uno de los motivos por los que considero que

el ISEI-IVEI y toda su línea de trabajo e investigación dirigida a recoger datos sobre el desempeño del alumnado, identificar las buenas prácticas pedagógicas empleadas en los centros de alta eficacia o determinar los resultados que arrojan los programas plurilingües, entre otros, es un activo muy importante en Euskadi.

Hezkuntza arloan hartzen diren erabakiek duten eragina ebaluatzea oso garrantzitsua da: neurri jakin batek ikasleen ikaskuntza edo ongizatea hobetzen laguntzen al du? Iraunkorra al da denboran? Hezkuntza-ekitatea bermatzen al du?...

Y precisamente la importancia de la investigación, me lleva a plantear un último reto y un sueño para el sistema educativo vasco. Comenzaré por el primero. Diversos estudios demuestran que incorporar los hallazgos científicos a la práctica educativa permite hacer apuestas más seguras de qué va a funcionar dentro del aula. Luego, idealmente, la investigación científica debiera ser una fuente de información más a la hora de tomar decisiones en materia educativa, junto con la experiencia, los conocimientos, las necesidades, las prioridades o las intuiciones del profesorado. Pero muchas medidas que se adoptan en educación se hacen de espaldas a lo que dice la ciencia. De hecho, el enfoque de la práctica informada desde la investigación es aún muy infrecuente, también en Euskadi. Aquí viene mi sueño, mi deseo: que de aquí a 10 años la investigación científica esté plenamente integrada en las facultades de Educación, los Berritzegunes, las administraciones y los equipos directivos de todos los centros educativos vascos.

Aurkikuntza zientifikoak hezkuntza-praktikan txertatzeak aukera ematen du apustu seguruagoak egiteko ikasgelan zerk funtzionatuko duen jakiteko. Beraz, ikerketa zientifikoa informazio-iturri bat izan beharko litzateke erabakiak hartzerakoan.

Zorionak, Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskola!
Por estos 75 años formando a futuros maestros y maestras y por los que vendrán.

12.

Pablo Garaizar Sagarminaga

Deustuko Unibertsitateko irakaslea
Sare sozialak: @PGaraizar

El debate sobre el uso de la tecnología para el aprendizaje

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

En un mundo donde cada vez más decisiones importantes las toman algoritmos, la escuela no tiene claro cómo adaptarse a este cambio. Las administraciones públicas tienen miedo a perder el tren de la digitalización y quieren aplicar medidas que llenen de tecnología las aulas para vender una imagen de modernidad, de competencia técnica, de apuesta por el futuro. Al mismo tiempo, piden que los docentes adopten un nuevo rol más “creativo y diferencial” y se dediquen a la generación de “contenidos menos teóricos en nuevos formatos interactivos y personalizados” (ETDE2025: Estrategia para la transformación digital de Euskadi 2025. Eusko Jaurlaritza, 2021)

Ante estas solicitudes, las y los docentes tienen muy diversas posturas, desde quienes creen que cualquier tiempo pasado fue mejor, hasta quienes abrazan acríticamente cualquier innovación. En muchas ocasiones, la idoneidad pedagógica de actividades, metodologías y tecnologías se ve supeditada a los medios disponibles -miles de euros invertidos en dispositivos conectados a conexiones raquíticas- y a la autoeficacia percibida, que provoca una desagradable ansiedad tecnológica fruto de saberse tecnológicamente incompetentes frente a sus estudiantes. En este escenario tan cambiante, hay docentes que se preguntan si están usando una tecnología porque es la que está disponible en el centro educativo, porque es la que sabe utilizar o porque realmente es la idónea para ese momento del proceso educativo.

Irakasle batzuek beren buruari galdetzen diote zergatik erabiltzen ari ete diren teknologia jakin bat: ikastetxean eskuragarri dagoelako, erabiltzen dakitena delako edo benetan egokia delako hezkuntza-prozesuaren une horretarako.

El conjunto de estudiantes también tiene una postura ambivalente ante la tecnología en el aula. Lejos quedan los supuestos “nativos digitales” de Prensky, esos seres míticos que eran rápidos, multitarea, capaces de pasar con agilidad de una tarea a otra, tan diferentes de nosotros que ya no podemos utilizar nuestros conocimientos propios del siglo

XX ni nuestra experiencia académica como punto de referencia para saber qué es lo mejor para ellos en materia educativa (Prensky, 2005). La realidad es casi opuesta: los mal llamados nativos digitales muestran un nivel de dominio de las herramientas digitales realmente pobre fuera de los usos lúdicos básicos. De hecho, sorprende constatar que en muchas ocasiones el principal obstáculo para la digitalización del sistema educativo es la escasa competencia digital de los estudiantes (Calvani et al., 2012; Demirbilek, 2014).

En un alumnado con grandes carencias en su alfabetización digital, las enormes diferencias en competencias tecnológicas provocan el clásico “efecto Mateo”. Desde el confinamiento debido a la pandemia de COVID-19 se ha visto cómo quienes tienen un dominio adecuado de las plataformas educativas digitales pueden aprovecharlo para desarrollar no solo habilidades específicas sino también competencias mucho más transversales, gestionar el ritmo de su auto-aprendizaje o expandir sus conocimientos más allá de lo propuesto por el currículo oficial. Por contra, quienes sufren las consecuencias de sus dificultades tecnológicas han visto severamente perjudicado su proceso de aprendizaje al perderse sin rumbo en un maremágnum de enlaces, plataformas y documentos compartidos. No podemos obviar que la educación mediada por la tecnología ha multiplicado las diferencias entre familias y centros educativos.

Las diferencias entre familias no solo tienen que ver con la posibilidad de tener un dispositivo electrónico para el aprendizaje, sino que hay muchas otras brechas digitales. A la brecha de acceso a la red, se le suman las brechas de uso (no todas las familias saben usar adecuadamente la tecnología), de apropiación (no todas las familias saben qué utilidad tiene la tecnología, lo que se pierde por no usarla, qué le falta por conocer, etc.), y de participación (falta de criterio para decidir cuándo participar y cuándo no, qué implican esas decisiones en cada contexto, cómo participar adecuadamente, etc.). Como vemos, no basta con dotar a estudiantes o familias de un dispositivo conectable a Internet. Hace falta que las familias pongan mucho de su parte para que ese dispositivo cumpla su labor educativa y no tenga un efecto negativo en el proceso. Una vez más, el “efecto Mateo” provoca que las familias que más se benefician de las tecnologías para el aprendizaje sean las que ya estaban proporcionando un entorno propicio para el desarrollo de competencias, mientras que las familias que menos las aprovechan son las que menos pueden ofrecer para enriquecer desde casa los aprendizajes del aula.

Familien arteko desberdintasunek ez dute soilik ikaskuntzarako gailu elektronikoa izateko aukerarekin zerikusia, beste arrakala digital asko ere badaude: [...] sarera sartzekoa [...] erabiltzekoa [...] jabetzekoa eta parte hartzekoa [...]

La guinda a este pastel tecnoeducativo la ponen los grandes proveedores tecnológicos, que han identificado a la educación como un sector con grandes posibilidades económicas. Google, Apple, Meta, Amazon o Microsoft seducen a administraciones públicas, centros educativos, docentes, estudiantes y familias con soluciones casi gratuitas, fáciles de usar y escalables. El único precio, el excedente cognitivo de los procesos de aprendizaje mediados por sus tecnologías (incluso anonimizando los datos educativos son capaces de extraer valiosísimas conclusiones de ellos) (Zuboff, 2020), y la promesa de no salir de ese ecosistema digital (“ya que tenemos todo en Microsoft, para qué cambiar”).

En un contexto con tantos actores con objetivos tan poco alineados, surgen más dudas que certezas. Esas dudas alimentan posiciones atrincheradas, entre las que destacan los dos extremos. Por un lado, están quienes quieren volver a la tarima, el libro de texto en papel, el dictado diario y la clase magistral. Hay quienes catalogan a este primer grupo de “neorrancios”, pero a mí me parece que muchas veces confundimos las propuestas tecnológicas (libro de texto) o pedagógicas (instrucción directa) con propuestas ideológicas (la “cultura del esfuerzo”) o políticas (segregación de estudiantes por niveles). En el otro extremo están quienes creen que la tecnología atraviesa todos los aspectos de nuestras vidas y, por tanto, tiene que estar también presente en el aula para fomentar dinámicas de trabajo en equipo, socialización, creación digital o programación. Consideran que memorizar conocimientos no tiene sentido en una época donde puedes preguntar cualquier cosa a motores de búsqueda enriquecidos con inteligencia artificial. Nos animan a “poner al estudiante en el centro del aprendizaje”, fomentando que trabaje en sus intereses, se autoevalúe y cuide su bienestar.

Estos dos extremos se enfrentan a diario en las redes sociales y ofrecen decenas de evidencias anecdóticas que respaldan sus posturas. Reconozco que disfruto de ese toma y daca constante porque el sarcasmo, la ironía y la retransca son sus señas de identidad. Una muestra de esta guerrilla dialéctica fue una publicación que preguntaba cómo se tomó el sector más conservador la aparición de las fotocopadoras en el ámbito educativo (más aún cuando entre las respuestas alguien dijo que estaba seguro de que las fotocopadoras

bajaron el nivel). No sé si las fotocopadoras bajaron el nivel educativo o si supusieron una mejora muy significativa de las dinámicas en el aula. Lo que sí sé es que renunciar a evaluar los futuros efectos positivos y negativos de cada tecnología en nuestra sociedad nos ha llevado a cometer errores graves (para algunos de ellos, todavía no tenemos solución). Por ello, considero que ridiculizar las posturas contrarias puede ser divertido en redes, pero no podemos quedarnos en el desahogo fácil. Tenemos que ir más allá.

¿Qué es ir más allá en este debate sobre el uso de la tecnología en el aula? En mi opinión, tenemos que investigar mucho más y mucho mejor sobre lo que sucede en las aulas. No me refiero solo al uso de una tecnología (cuadernos y bolígrafos) frente a otra (tabletas digitales) para una determinada tarea -un dispositivo digital puede ser insuperable en una simulación 3D y un incordio en la lectura de un texto-, sino a evaluar esos usos tecnológicos en su contexto pedagógico y, sobre todo, socioeconómico -no se usa igual un ordenador portátil en un centro de alumnado de clase media-alta que en uno de clase baja-. Nos faltan datos y nos sobran algunas opiniones excesivamente efusivas basadas en la experiencia personal.

Otra cosa que también echo en falta es una mirada a medio plazo. Puede ser que introducir ciertas tecnologías pronto en el aula tenga beneficios en el corto plazo (por ejemplo, hacer un cuestionario con preguntas sobre un tema es más divertido y emocionante a través de un concurso en tiempo real usando teléfonos móviles que mediante lápiz y papel), pero tenga un efecto perjudicial en el medio o largo plazo. Este “pan para hoy y hambre para mañana” está muy en línea con los tiempos acelerados que nos toca vivir, pero creo que la educación no puede hacerse a trompicones. Todo lo contrario: considero que la escuela tie-

ne que ofrecer un espacio a resguardo de muchas de las dinámicas actuales. Habrá quien diga que así no estamos preparando a nuestros estudiantes para el mundo real, pero la evidencia es clara a este respecto: se aprende más y mejor cuando podemos progresar desde un caso fácil a otros más difíciles que cuando saltamos directamente a los más complejos (Scahill & Mackintosh, 2004).

Ikasgeletan gertatzen denari buruz askoz gehiago eta askoz hobeto ikertu behar dugu [...] erabilera teknologikohoriek testuinguru pedagogikoan eta, batez ere, testuinguru sozioekonomikoan ebaluatzeari buruz. [...] Datuak falta zaizkigu, eta esperientzia pertsonalean oinarritutako iritzi efusiboegiak soberan ditugu. [...] eta begirada hori epe ertain eta luzera izan behar da [...] Nire ustez, eskolak egungo dinamiketarik babesteko espazio bat eskaini behar du. [...] Hezkuntzak ezin dio erantzun merkatu-gizartearen logika eta presari.

Como decía al principio, no tenemos claro cómo afectarán las nuevas tecnologías a la educación, pero espero que -independientemente de nuestras discrepancias metodológicas- tengamos claro que la educación no puede responder a la lógica ni a las prisas de la sociedad de mercado.

-
- Calvani, A., Fini, A., Ranieri, M., & Picci, P. (2012). Are young generations in secondary school digitally competent? A study on Italian teenagers. *Computers & Education, 58*(2), 797-807.
- Demirbilek, M. (2014). The 'digital natives' debate: An investigation of the digital propensities of university students. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 10*(2), 115-123.
- Eusko Jaurlaritzak - Gobierno Vasco (2021) ETDE2025: Estrategia para la transformación digital de Euskadi 2025
- Prensky, M. (2005). Digital natives, digital immigrants. *Gifted 135*, 29-31.
- Scahill, V. L., & Mackintosh, N. J. (2004). The easy to hard effect and perceptual learning in flavor aversion conditioning. *Journal of Experimental Psychology: Animal Behavior Processes, 30*(2), 96-103.
- Zuboff, S. (2020). *La era del capitalismo de la vigilancia. La lucha de un futuro humano frente a las nuevas fronteras del poder*. Barcelona: Paidós.

13.

Leire Garatea Gerrikagoitia

Goi Mailako Haur Hezkuntzako Graduko irakaslea
Eskurtze Institutuan

Ikas Komunitateak, etorkizunerako proposamena

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Hezkuntzan hara eta hona ibilia naiz azken 25 urteetan; Haur Hezkuntza, Lehen Hezkuntza, Ingelesa, Haur Eskolak, Goi Mailako ikastetxeak, haur, gazte, irakasle, familia, metodologia, lege, eskola, curriculum, klaustro... asko ezagutu eta bizi izan ditut. Gaur egun, Goi Mailako Haur Hezkuntzako graduko irakaslea naiz Eskurtze Bigarren Hezkuntzako institutuan, eta, aste honetan, 2. mailako ikasleekin Haur Hezkuntzaren didaktika moduluan hezkuntzaren historia aztertzen hasi gara: eskolak nola sortu ziren, ikasketaren psikologiaren ekarpenen nondik norakoak eta gaur egun nolako eragina duten gure eguneroko lanean. Garrantzitsua da hezkuntzaren historia ezagutzea, iraganak aukera ematen baitu oraina ulertzeko eta etorkizuna hobeto bideratzeko.

Uneskok goi mailako hezkuntzaren etorkizunari buruzko kontsulta publiko baten emaitzak kaleratu zituen 2021ean (Unesco, 2021), 2050 urteari begira. Unescoren arabera, etorkizuneko goi mailako hezkuntzarako kontratu sozial berriak printzipio hauek izan behar ditu oinarri: inklusioa, ekitatea, lankidetzeta, elkartasuna, erantzukizun kolektiboa, interkonexioa eta aktiboki bilatu behar duen gizarte justuagoa, baketsuagoa, iraunkoragoa eta berritzaileagoa. Justizia sozialean oinarritutako printzipio hauek Derrigorezko Hezkuntzara zabal ditzakegu.

Nola lor dezakegu hori guztia? Testuinguru askotan hezkuntzaren sektorea paradigma-aldaketa bizi ari da gaur egun; beraz, ezinbestekoa da ikasketa antolatzeke eta kudeatzeko modu berriak aztertzea. XXI. mendeko pedagogia birplanteatzea gaur egungo ikasleek garatu behar dituzten gaitasun berriak identifikatzea bezain garrantzitsua da. Orain behar dituzten goi mailako gaitasunak garatzeko, pertsonen ikaskuntza esanguratsu baten parte hartu behar dute, ikerketan oinarrituta; benetako balioa eta garrantzia izan behar du bai haientzat, bai komunitatearentzat. Hala ere, zaila da irakasleek jakitea zein ikaskuntza metodok eta zein pedagogiak izango duen eragin positiboa ikasleengan, bere gaitasunak eta beharrak zein diren ez dakien bitartean.

Replantear la pedagogía del siglo XXI es tan importante como identificar las nuevas competencias que deben desarrollar los alumnos de hoy en día. Para desarrollar las competencias superiores que ahora necesitan, las personas deben participar en un aprendizaje significativo basado en la investigación, que tenga valor e importancia real tanto para ellas como para la comunidad.

Irakasten ibili naizen 25 urte hauetan, esandakora hurbiltzen den metodologia bakarra ikusi dut, eta etorkizunera begira eredu izan beharko lukeelakoan nago. Laurogeita hamarreko hamarkadan, Eusko Jaurlaritzako Berritzapen Pedagogikoaren Zuzendaritzak eta Bartzelonako Unibertsitateko CREA (Community of Research on Excellence for All) ikerkuntza-taldeak Ikas Komunitateen proiektua jarri zuten martxan, ikasketa dialogikoan oinarrituta dagoen proiektua. Edozein eskolatan funtzionatzen du, dela Brasilgo faveletan, dela Cambridgeko eliteko eskoletan. Izan ere, mota guztietako testuinguruetan emaitza onak dituzten jardunbideak zeintzuk diren frogatuta dauka nazioarteko komunitate zientifikoak.

En la década de los noventa, la Dirección de Innovación Pedagógica del Gobierno Vasco y el grupo de investigación CREA (Community of Research on Excellence for All) de la Universidad de Barcelona pusieron en marcha el proyecto Comunidades de Aprendizaje, un proyecto basado en el aprendizaje dialógico.

Ikas komunitateen metodologiaren adibide izan da Bilboko Errekalde auzoko Elejabarri eskola. Metodologia hori jarri zen martxan 2013-2014 ikasturtean eta bertan aritu nintzen lanean hainbat urtez. Orduan Elejabarri ikastetxeko ikaslegoaren %80 ijito kulturako ikasleek osatzen zuten eta %17k atzerriko jatorria zuen. Familia gehienak gizarte bazterketa egoeran bizi ziren eta eskola-absentismoaren maila oso altua zen. Elejabarrin lanean izan nintzen urteetan hobekuntza nabarmenak ikusi nituen gelako eta eskolako funtzionamenduan. Includ-Ed Programaren bidez (<https://comunidadesdeaprendizaje.net/>) egiaztatu dira hobekuntza horiek Europa mailan, eta arrakastarako jardunbide guztiak seriotasunez ezarri gero, eskolako funtzionamenduak hobera egiten duela erakutsi dute.

Gaur eguneko informazioaren gizarte honetan ez da beharrezkoa ikasleek eduki asko barneratzea, eduki horiek eskuragai daudelako nonahi, nolanahi eta noiznahi. Garrantzitsuenak ikasleek informazio hori eskuratzeko, erabiltzeko, aldatzeko eta transmititzeko gai izatea da. Horregatik, gizartean parte hartuko duten pertsonak garatzeko bidean, ezinbestekoa da gaur egungo eta etorkizuneko eskolak ikaskuntza dialogikoan oinarritzea, ikasleak haien ideiak eta ikuspegiak azaltzeko gai izan daitezten. Ikaskuntza dialogikoa gaur egungo ikerketen oinarri den hezkuntza ikusmoldea da, gizarte garaikidearekin bat datorrena. Ikuspuntu honetan, dialogoa eta elkarrekintza ezinbesteko tres-

natzat hartzen dira ezagutza berriak eraikitzean. Ikasketa dialogikoaz mintzatzen ari gara, berdin arteko elkarriketaz, eraldaketaz, ezagutza instrumentalaz, zentzua sortzeaz, elkartasunaz eta desberdinen arteko berdintasunaz, alegia.

Autore askoren ekarpenak beharrezkoak izan dira gaur egun dagoen hezkuntza eredura iristeko. Datu bilketak, teoriak edo analisiak gaur egungo eskoletan aplikatzen diren metodologiek eta jarduerak duten baliagarritasunera iristeko bidea luzea izan da. Dialogoa oinarri duen hezkuntza eredu aipatzen du Vygotskyk. Autore honek pentsamenduaren eta hizkuntzaren garapena aztertzen ditu, eta bien arteko elkarrekintzari erreparatzen die. Hezkuntzan ezinbestekoa da hizkuntzari eta hitz egiteari bultzada ematea, pertsonen arteko elkarrekintzan ematen delako ikaskuntza prozesua. Elkarriketan oinarritzen den hezkuntza sistema batek ikasle guztien parte hartzea bermatu behar du, eta hori posible izateko, guztien parte hartzean lagunduko duten jarduerak eta metodologiak proposatu behar dira. Pentsamenduaren estruktura osatzeko eta edukiak barneratzeke ezinbestekoa baita elkarriketa, munduaren ikuspegia gainontzekoengandik jasotzen dugulako.

Heziketa eredu honetan, gaur egungo teoria zientifikoak oinarri, gaurko eta etorkizuneko gizartean bi faktore hartzen dira eta hartu beharko dira kontutan: elkarrekintzak eta komunitatearen parte hartzea. Horretarako, eskolak ezin du bakarrik jardun: batetik, gizarte-egoerak gero eta konplexuagoak dira, eta gero eta eskakizun handiagoak egiten zaizkio eskolari; bestetik, ikaskuntza ez da soilik ikasgelan gertatzen denaren arabera izango, izan ere, ikasleak bizi dituen testuinguru desberdinen arteko korrelazioak ere eragin nabarmena izango du (familia, auzoa, ikastetxea...). Gizartearen inplikazioa funtsezkoa da; inplikazio horrek eskolako lanari balio berria

emango dio ikasleen eta senitartekoen ikuspegitik, eta, gainera, ikasleen ikaskuntza-prozesuak bizkor daitezen eta inguru-nea alda dadin eta aberats dadin bultzatuko du. Aniztasunaren aberastasuna edo alde positiboa izan beharko da kontuan, aniztasuna hartu beharko da abiapuntutzat; alabaina, desberdintasuna sortzen duen guztia aldatu beharko da, guztiok aberats gaitzen saiatuz.

En este modelo educativo, basado en las teorías científicas actuales, en la sociedad actual y futura hay dos factores para tener en cuenta: la interacción y la participación de la comunidad [...] La implicación social es fundamental para favorecer la aceleración de los procesos de aprendizaje del alumnado y la transformación y enriquecimiento del entorno [...] Es necesario tener en cuenta la riqueza o el lado positivo de la diversidad, y cambiar todo lo que genere desigualdad, intentando que todos nos enriquezcamos.

Funtsezkoa izango da errealitate guztiak kontuan hartzea, bai ikasgelako jarduera diseinatzeko eta elkarrekintzak sustatzeko, bai desberdintasun-egoeran dauden ikasleek gainerakoek eskola-orduez kanpo dituzten baliabide berdinak izan ditzaten. Horrela, ikasleek lortuko dituzten ikaskuntzak gutxienezko mailara murriztu beharrean, areagotu egingo dira komunitateko baliabide eta pertsona guztien lankidetzara eta ekarpenekin. Ikaskuntza hauek eta bideratzen diren irtenbideak eta alternatibak etengabe ebaluatzen dira, eta ebaluazio hauetan ere komunitate osoak hartzen du parte, betiere hobetzeko aukera bermatuz eta etengabeko aurrerapenak ziurtatuta.

Etorkizuneko hezkuntza ereduan Ikas komunitateak izatea nahiko nuke. Ikas komunitateak eratzeko, eraikinetatik hasi behar da. Espazioaren arkitekturak sekulako indar pedagogikoa izan dezakeela uste dut. Ikasleak eguneko orduen ia herena ematen dute bertan, eta espazio horrek eragina du heziketan. Gaur egun aldaketa gutxi bartzuk ikusi ahal ditugu. Ethazi metodologiaren bidez, eraikuntzak barrutik aldatzen ari dira. Haur Hezkuntzako hainbat eskolatan hormak bota dituzte, espazioak zabaltzen dituzte, egitura konpartimentala alde batera utziz, eta adin desberdinetakoak espazioak partekatzen ari dira, haien arteko interakzioak areagotuz. Eskolako espazioek pertsonen arteko interakzioa sustatu behar dute eta herriari zabalik egon behar dute. Espazio komunak edukitzeak sozialki batasuna ematen dio eskolari, era guztietako pertsonen arteko —gazteak, zaharrak, ikasleak, gurasoak, emakumeak, gizonak...— elkarriketa bultzatzen du, eta gune horren erabilzaileei komunitateko kide izatearen kontzientzia ematen die.

Ikas komunitateen hezkuntza ereduari dagokionez, familien, irakasleen, ikasleen, auzoaren eta gizartearen

arteko komunikazio-elkarrekintzan oinarrituta soilik eraiki daiteke hezkuntza-proiektu eta curriculum-proiektu erabilgarria. Elkarrizketa-giro hori sortzea izango da, hain zuzen ere, gure gizartean egin beharreko funtsezko zereginetako bat. Pertsona guztien ahotsekin eraikitako elkarrizketan garatzen da Ikas Komunitateen proiektua; berdintasuneko elkarrizketa honetan desberdin izateko eskubidea barne hartzen da.

**El proyecto de Comunidades de Aprendizaje se desarrolla en un diálogo construido con las voces de todas las personas; en este diálogo entre iguales se incluye el derecho a ser diferente [...]
Los grupos interactivos son un ejemplo de metodología que se puede aplicar en el aula poniendo en práctica los principios del aprendizaje dialógico.**

Metodologiaren aldetik, ikaskuntza dialogikoak berdintasuneko elkarrizketa du oinarri, eta hori hezkuntza-prozesuan eragina duten alderdi guztiak aztertzeko ikuspegi ireki eta malgu baten bidez planifikatutako jarduerekin lortzen da. Jarduera hauetan prozesuan esku hartzen duten pertsona guztiak izango dira, eta beren artean harreman horizontala finkatuko da. Ikas komunitateetan askotariko estrategia metodologiko ugari erabil daitezke elkarrekintzak sustatzeko: proiektuen araberako lana, ikasgela irekiak, ikasgelak batzea baterako tutoretza egiteko, interesguneen araberako lana, etab. Talde elkarrengileak, esaterako, ikaskuntza dialogikoaren printzipioak praktikan jarri ikasgelan aplika daitezkeen metodologia bat da.

Zein izango da irakasleen eginkizuna? Irakasleak irakatsi eta ikasteko prozesuaren dinamizatuzaileak izango dira, elkarrizketarako irekiak eta bere ikasleen premietara egokitzeke gai direnak, ulerkorak, ikasleen garapeneren gizarte ingurunea ezagutzeko interesa dutenak, trebeak eta bokaziodunak, babilioen eta ezagutzen hezitzaile gisa jarduten dutenak, prestatzeko, berritzeko eta teknologia berrietara moldatzeko kezka dutenak, komunitate osoarekin errespetuzko jarrera demokratikoa dutenak, ikasleen gaitasunetan konfiantza dutenak eta igurikapen handiak, autonomia, pentsamendu kritikoa, sormena eta ikasteko jakin-mina bultzatzen dutenak, familiekin eta komunitateko beste eragileekin hitz egiteko eta bitartekari gisa jarduteko gizarte trebetasunak garatzen dituztenak, estamentu guztiekin koordinaturik lan egiten dutenak, besteak beste.

Irakaslea ikaskuntzaren gidari bihurtuko da eta ikasleei baliabide, egoera eta testuinguru egokiak eskaintzeaz arduratu beharko du, pertsona eta estimulu desberdinekin ikasleek euren kabuz eraiki dezaten ezagutza. Irakasleak ahalik eta aniztasun handiena eskaintzeko gai izan beharko du, ahalik eta pertsona gehienen arteko: ikasleen artean, irakaslearekin elkarrekintzan, familia kideekin, herriko langileekin, eta abar.

Egoera desberdinean dauden pertsonekin ikastea lortzen bada, haurren garapena osoa goa eta zabalagoa izanen da, elkarrekintzak biderkatzen diren heinean, ikaskuntza-testuinguruak biderkatzen direlako.

El docente se convertirá en guía del aprendizaje y deberá preocuparse de proporcionar a los alumnos y alumnas los recursos, situaciones y contextos adecuados para que, con diferentes personas y estímulos, el alumnado sea el protagonista en la construcción del conocimiento.

Laburbilduz, irakaslearen lan garrantzitsua ikaskuntza-testuinguruak sortzea da. Gidari izan beharko du, ikasleek autonomiaz eta elkarrekintza desberdinen bitartez haien ikaskuntza propioa sortzeko.

14.

Urtza Garay Ruiz

UPV-EHUko Bilboko Hezkuntza
Fakultateko dekanoa

La alfabetización digital o el reto de construir un enfoque integral para la inclusión de la tecnología en educación

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

La irrupción de la Inteligencia Artificial Generativa mediante el boom de ChatGPT ha impactado de forma directa en el sistema educativo de la mayoría de países del mundo. Entre los miedos y recelos generados se han tomado decisiones de especial calado como la prohibición de su uso en universidades, escuelas e institutos. Aunque esta revolución también ha servido de revulsivo para promover una reflexión más pausada sobre el uso de las tecnologías digitales en educación. Una discusión cuya repercusión trasciende del ámbito de la tecnología educativa e impacta en el desarrollo de los procesos de enseñanza-aprendizaje y metodologías de enseñanza de nuestro sistema educativo vasco en todos sus niveles.

Es un hecho que la velocidad a la que se desarrolla la tecnología en nuestro mundo no es comparable a la velocidad de implantación de los cambios en el ámbito de la educación. Las necesidades y objetivos de los desarrollos tecnológicos y educativos nos llevan a señalar y aclarar que los tiempos educativos no coinciden con los tiempos de desarrollo tecnológico, ni tampoco con los tiempos de la toma de decisiones para la gestión de la educación en el ámbito político. Pero es un hecho que ante los avances de la humanidad los sistemas educativos deben responder contribuyendo a la mejora de las vidas de todos/as los ciudadanos y ciudadanas de su entorno.

Desde la democratización de Internet y la creación de la Web 2.0 (O'Really, 2007), vivimos en una sociedad donde la tecnología digital nos abre la puerta a la información a una escala sin precedentes y con un coste relativamente bajo. Pero las tecnologías digitales abarcan un campo mayor que el acceso ubicuo y casi ilimitado a la información a nivel internacional. Las tecnologías emergentes, como la inteligencia artificial y otras, facilitan la aceleración y construcción de una educación que responde a las necesidades generadas en la actualidad, y en muchos casos de un aprendizaje a lo largo de toda una vida. Hoy en día, por medio de máquinas recibimos respuestas y retroalimentación al instante, podemos adaptar itinerarios de aprendizaje individualizados que respondan de forma eficaz a nuestras características, necesidades e intere-

ses en cada momento, además de facilitarnos el acceso y uso personalizado de materiales didácticos en cualquier lugar o etapa de nuestra existencia (Unesco, 2023).

Sortzen ari diren teknologiek, hala nola adimen artifizialak eta beste batzuek, gaur eguneko beharrei erantzuten dien hezkuntza bizkortzea eta eraikitzea errazten dute, eta, kasu askotan, bizitza osoko ikaskuntza.

En cambio, a pesar del gran potencial que pueden presentar las herramientas tecnológicas y digitales para el aprendizaje, muchas o la mayoría de las herramientas digitales que irrumpen en nuestra sociedad y vida, tales como la inteligencia artificial o Internet, no se diseñaron con objetivos educativos. Es decir, habitualmente no se piensa y se desarrolla una tecnología nueva desde los ojos de un educador o una educadora, aunque cuando estas tecnologías se implementan y expanden en la sociedad terminan siendo parte de nuestro día a día en los centros educativos de todos los niveles.

La calidad de la educación es un concepto multidimensional que abarca desde tener una infraestructura educativa basada en herramientas y espacios adecuados, hasta el nivel de formación del profesorado y los resultados de aprendizaje individuales de los y las estudiantes. Sin embargo, para la medición de esta calidad es deseable también tomar en cuenta los resultados e impactos sociales de los sistemas educativos de cada país (Unesco, 2023). En otras palabras, el alumnado que sale de nuestras aulas debe ser capaz no solo de conocer, sino de aplicar su sabiduría para contribuir al desarrollo de una sociedad más sostenible, en términos tanto sociales y económicos como ambientales, es decir, una sociedad más sana, justa y solidaria.

En ese contexto se erige la necesidad de definir y desarrollar una alfabetización digital responsable, sostenible y resiliente que englobe todos los niveles educativos de nuestro sistema, desde la Educación Infantil a los grados y posgrados universitarios.

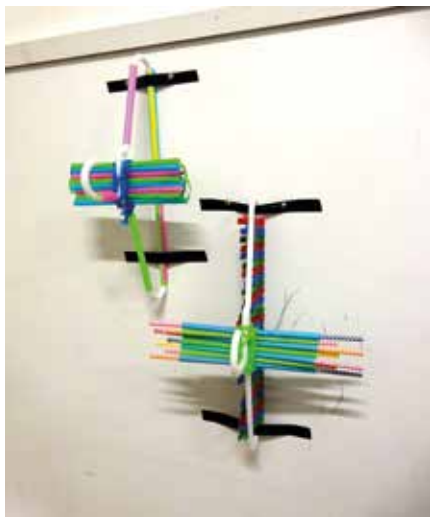
[...] gure ikasgeletatik ateratzen diren ikasleek gai izan behar dute ez bakarrik jakiteko, baizik eta beren jakinduria aplikatzeko [...], hau da, gizarte osasuntsuagoa, bidezkoagoa eta solidarioagoa garatzeko. Testuinguru horretan, alfabetizazio digital arduratsua, iraunkorra eta erresilientea definitu eta garatu beharra dago, gure sistemako hezkuntza-maila guztiak barne hartuko dituen, Haur Hezkuntzatik hasi eta unibertsitateko gradu eta graduondokoetara.

La alfabetización digital va más allá de las competencias técnicas, abarca todas las competencias y actitudes que los/las estudiantes deben desarrollar para ser capaces tanto de interactuar con las máquinas y con otras personas en entornos digitales, como de procesar y gestionar la información de manera ética, responsable y sostenible, además de ser conscientes de su responsabilidad de contribuir a la mejora continua y desarrollo de la tecnología en su conjunto.

De ahí que el reto educativo al que nos enfrentamos consiste en diseñar, construir y desarrollar una alfabetización digital que implique el uso responsable y ético de las tecnologías tanto en el ámbito de la vida personal y privada como en la vida profesional de las personas que conformamos las diversas comunidades sociales del mundo. Este reto tan ilusionante como complicado, nos exigirá como educadores/as realizar una labor de concienciación sobre las implicaciones sociales y éticas de la interacción con las tecnologías digitales. Proporcionando desde los ámbitos educativos habilidades técnicas para saber utilizarlas, pero también una reflexión crítica sobre las repercusiones sociales y personales que derivan de los usos adecuados e inadecuados de las mismas.

[...], aurrean dugun hezkuntza-erronka alfabetatze digitala diseinatu, eraiki eta garatzea da, teknologien erabilera arduratsua eta etikoa ekarriko duena, bai bizitza pertsonalaren eta pribatuaren eremuan, bai munduko gizarte-komunitateak osatzen ditugun pertsonen bizitza profesionalen.

A lo presentado anteriormente, se deben añadir dos adjetivos, sostenible y resiliente, que completan el sentido de una alfabetización real que sirva para el presente cercano y también el futuro. Una sostenibilidad entendida en el sentido más amplio de la palabra. Una alfabetización digital sostenible abarca desde la necesidad de utilizar las tecnologías y dispositivos digitales de una manera que minimicen su impacto en el medio ambiente (Unesco, 2019), hasta la planificación de un diseño, desarrollo e implementación de una alfabetización digital que empape a todas las personas que constituimos las sociedades, las culturas y las lenguas del planeta en el que vivimos. A lo que debemos añadir que la escuela debería ser también un lugar para la democratización del acceso a las tecnologías digitales. Todo lo señalado, inevitablemente, crea la necesidad de proponer una hoja de ruta para el desarrollo de una alfabeti-

zación digital desde los sistemas educativos, cuyo objetivo final sea convertir en realidad la utopía de la disminución o desaparición de las brechas digitales que promueven brechas sociales, económicas, de género y de edad.

Horrez gain, eskolak teknologia digitaletarako sarbidea demokratizatzeko lekua ere izan beharko luke. Aipatutako guztiak, ezinbestean, beharrezkoa egiten du ibilbide-orri bat proposatzea hezkuntza-sistemetatik alfabetatze digitala garatzeko. Horren azken helburua da gizartean, ekonomian, generoan eta adinean sortzen diren arakala digitalak gutxitzeko edo desagertzeko utopia errealitate bihurtzea.

Para alfabetizar digitalmente necesitamos, por lo tanto, una educación que promueva procesos de enseñanza y aprendizaje acompañados y apoyados en la tecnología, pero que también enseñe sobre tecnología y para el desarrollo de la misma (Unesco, 2019). Aspectos que nos exigen adaptar nuestras metodologías de enseñanza para poder proporcionar a los estudiantes de todas las edades oportunidades para la utilización de la tecnología, más concretamente el uso de las tecnologías digitales como herramientas útiles y valiosas para la expresión de lo aprendido, sentido y vivido en diferentes formas y formatos. Abrirles la puerta a la información y al contacto con profesionales, expertos/as y personas que comparten su conocimiento en la red. Es decir, promover que cada estudiante pueda crear redes de aprendizaje que le acompañen a lo largo de toda su vida (Castañeda y Adell, 2013). Para lo que es necesario buscar caminos educativos donde las personas o los/as aprendices adquieran la capacidad de la resiliencia entendida como capacidad de adaptación, aprendizaje y uso de las nuevas tecnologías que vayan generándose. Es decir, sean competentes para aprender con y sobre tecnología en todas las etapas de su vida. Pero, sobre todo, se comprometan en la construcción del conocimiento de forma colectiva y cooperativa, que a su vez contribuye a la generación de nueva tecnología más eficaz, humana y ética que responda a los retos que el futuro nos planteará, y que seguramente hoy no podemos ni imaginar.

-
- Castañeda, L. y Adell, J. (2013). *Entornos Personales de Aprendizaje: Claves para el ecosistema educativo en red*. Alcoy: Marfil.
- O'Really, T. (2007). What is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. *Communications & Strategies*, 65(1), 17-37.
- Unesco (2019). *Consenso de Beijing sobre la inteligencia artificial y la educación*. Documento final de la Conferencia Internacional sobre la Inteligencia Artificial y la Educación. Disponible en: <https://unesdoc.unesco.org>
- Unesco (2023). *Global education monitoring report, 2023: Technology in education: A tool on Whose terms?* Disponible en: <https://unesdoc.unesco.org>

15.

Julian González Carrascosa

El Ave Maria Ikastetxeko zuzendaria

En mis más de 35 años de docencia, más de 30 en funciones directivas y gran parte de la última década como director del colegio El Ave María de Bilbao, a menudo me he visto inmerso en la tarea de concretar cuáles serían los retos que corresponde asumir a nuestra comunidad educativa, en base a las necesidades de nuestra sociedad. Como centro concertado de Kristau Eskola, he trabajado sobre una propuesta educativa basada en los valores cristianos y centrada en el alumnado vulnerable, siguiendo la propuesta pedagógica de Miguel Fenollera. Desde esa perspectiva, planteo aquí los retos que nos tocaría afrontar como comunidad educativa y como sociedad en la próxima década.

Hurrengo hamarkadan hezkuntza-komunitate eta gizarte gisa izango ditugun erronkak planteatzen ditut hemen: jaiotza-tasaren jaitsiera vs inmigrazioa; artisautza vs teknologia; ekitatea vs berdintasuna; inkardinazioa vs globalizazioa; kontsumoa vs jasangarritasuna.

Escasez de nacimientos vs. Inmigración. Estamos viviendo desde hace años esta realidad de aportación de personas inmigrantes a nuestros centros educativos que llenan nuestras aulas. Esta situación hace que todos los que formamos la comunidad educativa tengamos que resituarnos para hacer que la integración de alumnado y familias sea la más justa y adecuada posible. Exige al profesorado adaptación metodológica para adecuar lenguajes, niveles competenciales, nuevas situaciones de aprendizaje, nuevas experiencias culturales que enriquezcan el proceso de aprendizaje y no sea una situación que provoque marginación, abandono, fracaso... Se hace preciso acompañarlo de imaginación, creatividad, trabajo en común y también de recursos suficientes por parte de la administración para asegurar su éxito educativo y social. Exige también que el alumnado aprenda y practique nuevas reglas y maneras de convivencia con personas de distintas tradiciones culturales, sociales y lingüísticas; como familia, también debemos estar abiertos a acoger y hacernos cargo de esta nueva realidad que puede ayudar a enriquecernos como sociedad y no a fragmentarnos o dividirnos.

El sistema educativo vasco en el 2030

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Irakasleek euren metodologiak egokitu behar dituzte, ikasketa-prozesua aberastuko duten hizkuntza, gaitasun-maila, ikaskuntza-egoera zein kultura-esperientzia berrietara egokitzeko, eta marjinazioa, abandonua, porrota gerta ez dadin. Irudimena, sormena eta elkarlana ezinbestekoak ditugu prozesu honetan.

Artesanía vs. Tecnología. Vivimos en una sociedad hiperconectada las 24 horas del día y donde la exposición privada en las redes sociales cada vez tiene una edad más precoz de entrada. Sin duda, las nuevas utilidades y facilidades que nos ofrecen las tecnologías y la aparición de las inteligencias artificiales generativas hacen que nos veamos obligados a responder adecuadamente a estos retos. Exige al profesorado capacitación suficiente y a tiempo, con una integración de las competencias digitales en la preparación de las asignaturas en forma y contenidos, promoviendo el trabajo en red dentro del centro y con el resto de la sociedad, haciendo hincapié en la responsabilidad que acarrea el uso de estas tecnologías.

Pero de nada valdría este trabajo de capacitación competencial si no abordamos la construcción personal, si no trabajamos también el interior de la persona, si no cultivamos el silencio, el cuidado personal y el de las personas que tenemos a nuestro alrededor, si no trabajamos explícitamente la interioridad y la apertura a la Transcendencia, al misterio; debemos enseñar a gestionar el universo emocional personal, a entendernos, en primer lugar, para poder identificar en los demás esas emociones y podamos ayudar a los demás a situarse en la más adecuada. Este trabajo exige artesanía educativa, mirar a los ojos a ese alumno o alumna, a esa familia que necesita ser acompañada para entender lo que vive y poder ofrecer herramientas de construcción de la persona. Sin duda es un reto conseguir que el claustro y el resto de las personas educadoras del centro compartan un mismo proyecto, se formen adecuadamente y se actualicen constantemente en el desarrollo personal que va a ser referente en el proceso de enseñanza-aprendizaje.

Baina konpetentziak eskuratzeak ez luke ezertarako balio izango, baldin eta pertsonaren barrua ere lantzen ez badugu, isiltasuna, norbere buruaren zaintza eta inguruan ditugun pertsonena; barrukotasuna eta transzendentziara, misteriora, irekitzea esplizituki lantzea ezinbestekoa da.

Equidad vs. igualdad. A nivel social y especialmente entre los menores ya se está viviendo una situación de deterioro de la salud mental que hace necesaria una respuesta también desde el ámbito educativo. La diversidad del alumnado en la realidad de las aulas es grande. Nos encontramos con personas con necesidades educativas especiales, con altas capacidades, con trastornos de aprendizaje y conducta, con situaciones de vulnerabilidad familiar y social, en definitiva, en situación de riesgo. Esta realidad nos exige tener una mirada elaborada como educadores para poder ofrecer una propuesta pedagógica personalizada, con los cauces y recorridos adecuados, pero también introduciendo en el aula otras figuras profesionales que permitan a todo el alumnado aprender en igualdad de condiciones, aportando más a quien más lo necesita.

Errealitate horrek eskatzen digu hezitzaile gisa gure begirada landuta izatea, proposamen pedagogiko pertsonalizatua eskaini ahal izateko, bide eta ibilbide egokiekin, baina baita ikasgelan beste figura profesional batzuk sartuz ere, ikasle guztiek baldintza berdinetan ikasteko aukera izan dezaten, gehien behar duenari gehiago emanez.

Incardinación vs. Globalización. Vivimos en una sociedad globalizada, que uniformiza y homogeneiza las lenguas, los modelos culturales y las costumbres, y parece que vivimos en un parque temático global; por donde quiera que nos movamos, parece que siempre estamos en el mismo sitio. Se han perdido muchas señas de identidad, muchas tradiciones culturales, muchas formas diferentes de nombrar, de entender el mundo. La escuela de este siglo es una escuela incardinada o será una franquicia más del mercado educativo. Exige al profesorado un excelente cultivo del euskera, mimar el uso del euskera, el tesoro que hemos recibido y que tenemos que transmitir a las nuevas generaciones y hacer una opción personal y comunitaria. Tenemos que ser personas íntegras que trabajemos el patrimonio cultural que conforman nuestras tradiciones y construir nuevas desde esa perspectiva; fomentar el trabajo en comunidad para desarrollar proyectos que ayuden a integrar y dar a conocer la lengua a quienes no la conocen, poniendo en valor ese patrimonio y utilizándolo a diario, sin olvidar el desarrollo de las competencias lingüísticas a adquirir en el resto de las lenguas de enseñanza.

Mende honetako eskola inkardinatutako eskola da edo hezkuntza-merkatuko frankizia bat gehiago izango da. Irakasleengan euskararen lanketa bikaina egitea eskatzen du, euskararen erabilera, jaso dugun altxorra eta belaunaldi berriei transmititu behar dieguna mimatzea eta aukera pertsonal eta komunitarioa egitea.

Consumo vs. Sostenibilidad.
Vivimos una situación de emergencia climática que exige repensar nuestros modelos energéticos y nuestros modelos de consumo. Es por ello por lo que exige a los centros que hagamos un examen real de nuestra responsabilidad en la lucha por la sostenibilidad, debemos conocer al detalle nuestra realidad energética, saber cuáles son nuestros consumos e implementar energías renovables en los centros con la finalidad de ser lo más sostenibles energéticamente. Además, debemos repensar nuestros usos de la movilidad de todas las personas de la comunidad educativa para usar medios más eficientes. Lo mismo con la gestión de la alimentación, los menús escolares, su elaboración, el uso de los productos locales, la gestión de los residuos, etc. Sin olvidar la conciencia medioambiental por medio de la admiración de la naturaleza, su cuidado, a través de los programas de agenda 2030 o del cultivo de los ODS.

Iraunkortasunaren aldeko erronkan dugun erantzukizunaren benetako azterketa egin behar dugu ikastetxeok.

Pero no podemos olvidar a las personas que hacen posible este proyecto: instituciones religiosas, profesorado, personal de administración y servicios y el resto de personal educativo y monitorado. Todo ello no es posible si no se facilitan recursos suficientes, también a la enseñanza concertada, con ratios horarios más bajos para el profesorado, con condiciones laborales mejores, sueldos adecuados a la gran responsabilidad otorgada y que permitan la conciliación familiar y personal, entre otros. En definitiva, una financiación equitativa y adecuada a la responsabilidad asumida en la puesta en marcha de estos proyectos educativos, que no lo olvidemos, no solo construyen personas con su comunidad y su historia, sino que salvan vidas. Hagámoslo posible.

16.

Jose Maria Guibert Ucin

Deustuko Unibertsitateko errektore ohia
Gasson Professor (Boston College, MA, USA)

Pensar en la educación en Euskadi dentro de 50 años: tiempo de soñar

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Hace cinco siglos alguien justificó su dedicación a la educación por ser “una forma de ayudar a otros”. No veía mejor forma de ayudar. Aunque sus fines eran religiosos y la búsqueda del bien común, la educación entró de lleno en la forma de concebir su misión en el mundo. Me estoy refiriendo a un vasco, Ignacio de Loyola (Azpeitia 1491 - Roma 1556), y a los primeros jesuitas. “Todo el bienestar de nuestra sociedad y del mundo entero depende de la buena educación de la juventud”, llegaron a decir por carta al entonces rey Felipe II, en 1556.

Con esos fines, se han ido creando miles de escuelas y colegios que han educado a millones de jóvenes en todos los continentes, en todas las razas y en la mayoría de las culturas. Todavía se siguen aplicando los cinco elementos clave de la pedagogía jesuita: contexto, experiencia, reflexión, acción y evaluación.

¿Cómo será Euskadi dentro de cincuenta años? Lo que podemos decir es que será ciertamente un territorio en el que la educación tendrá un papel importante. La sociedad proyectará su visión de país y de civilización en los planes educativos. La educación ayudará a fomentar habilidades necesarias para el país. Por un lado, pensamiento crítico y creatividad. Esperemos que no haya un pensamiento único dominante, sino que los planes de formación ayuden a dar nuevas y variadas soluciones a los problemas que surjan.

Hezkuntzak herrialdearentzat beharrezkoak diren trebetasunak sustatzen lagunduko du. Batetik, pentsamendu kritikoa eta sormena. Espero dezagun pentsamendu nagusi bakarra ez egotea, baizik eta prestakuntza-planek sortzen diren arazoei irtenbide berriak eta askotarikoak ematen laguntzea.

Los retos actuales como la sostenibilidad ambiental, la inclusión y diversidad tendrán nuevas soluciones. La escuela será un medio para encauzar positivamente las políticas de inmigración, favoreciendo la cohesión social. Los centros educativos seguirán siendo espacio de integración. La escuela es una ciudad en pequeño. Habrá que ver cómo

acogen a personas de distintas clases sociales, lenguas, culturas y procedencias. Serán espacios de convivencia y ayuda entre personas de distintas capacidades.

Será una época en la que la ciencia y la tecnología continuarán avanzando. En los años que vienen la educación ha de integrar lo que la inteligencia artificial generativa, o las nuevas formas que adopte, aporta a la sociedad.

Desde hace medio siglo se fueron popularizando las calculadoras y desde entonces esas pequeñas máquinas han sido un asistente importante en el estudio y práctica de las matemáticas, y de otras ciencias (sociales, tecnológicas, biológicas, básicas, etc.). Como sabemos, nos encontramos ahora, al terminar el cuarto de este siglo con nuevos algoritmos que generan “conocimiento” de forma más automatizada que nunca en la historia. Dicho “conocimiento” es aplicable a, se supone, casi todas las formas verbales e incluso a imágenes. Si, como señalaba antes, las calculadoras lograron que “gestionar” números, cálculo y gráficas se hiciera de modo más automático, lo que viene ahora, en cuanto a “gestión automatizada” de contenidos será algo nunca visto ni previsto.

Esto provoca una reflexión sobre el rol de las personas y su relación con las máquinas y sus interfaces. Estamos en manos de grandes empresas tecnológicas que invierten en nuevos desarrollos de esta tecnología. Uno preferiría que el dinero del mundo se invirtiera en las zonas más pobres y en ayudar a los millones de personas que tienen que desplazarse y migrar buscando escapar de la pobreza, la persecución o la guerra. Sin embargo, las grandes empresas norteamericanas y chinas, además de otras, lo que harán será revolucionar para sus intereses el modo de gestionar conocimientos, imitando las capacidades cognitivas humanas (inteligencia, lectura, pensamiento, aprendizaje, decisiones, conciencia...). Ojalá lo hagan de forma segura y buscando también el bien común.

Toda esta innovación que ahora despunta, tenga el desarrollo que tenga, tendrá su impacto en la educación. La formación pre-

sencial o a distancia, las actividades sincrónicas o asincrónicas, el uso del ordenador, del teléfono móvil, de las pizarras digitales, de las redes, de las plataformas y de los nuevos interfaces persona-máquina que surjan quedarán afectados. La tecnología ayudará a una formación más personalizada. La promoción de las matemáticas será útil para el fomento de disciplinas STEM en la universidad y también para las ciencias sociales. Se amará la ciencia y se fomentará la curiosidad por el saber.

Hay que reconocer que también se valorará de modo nuevo la actividad educativa “clásica”, en el sentido de fomentar la actividad presencial del aula, con contacto físico humano, incluso con escritura humana (lápiz y papel, tiza y pizarra). Y se valorará y cuidará la relación personal y social que la convivencia en clase supone.

Aitortu behar da hezkuntza-jarduera “klasikoa” ere modu berri batean baloratuko dela [...] Eta klasean elkarrekin bizitzeak dakarren harreman pertsonal eta soziala balioetsi eta zainduko da.

Los colegios con inspiración en una confesión religiosa serán lugares en los que la fe se formula de forma nueva, la fe convive con otras cosmovisiones, la fe aporta su caudal humanista, de valores y de compromiso, y la fe inspira a sacar de todas las personas lo mejor que tengan.

Estos centros suelen tener un enfoque especial en buscar formas de fomentar valores éticos. Los colegios religiosos podrán desempeñar un papel clave en fomentar el diálogo interreligioso y promover la comprensión entre diferentes comunidades religiosas. En los próximos cincuenta años, este enfoque podría ser aún más valioso en un mundo que se enfrenta a desafíos éticos y morales complejos.

Ikastetxe erlijiosoek funtsezko zeregina bete ahal izango dute erlijioen arteko elkarriketa sustatzeko eta erlijio-komunitateen arteko ulermena sustatzeko. Datozen berrogeita hamar urteetan, ikuspegi hori are baliotsuagoa izan liteke erronka etiko eta moral konplexuei aurre egin behar dien mundu honetan.

Es de suponer que quedarán personas que quieran cuidar esa inspiración confesional, ya sea por parte de las familias como por parte del profesorado o por parte de los que forman a ese profesorado. Asimismo, es de esperar que la sociedad no lo prohíba y siga apoyando ese tipo de entidades legítimas y plurales, deseadas por las familias y que fomentan las vocaciones educativas.

En la Grecia Antigua había al menos dos tradiciones educativas. Aristóteles (383-322 a.C.) se asocia con la búsqueda del conocimiento científico, con la ciencia de entonces, y del desarrollo de la persona. Por su parte, Isócrates (436-338 a.C.) ponía énfasis en formar políticos y ciudadanos comprometidos, que sabían hablar y negociar, a favor de un liderazgo efectivo, sin tanto énfasis en la ciencia misma. Hoy traducimos esto último en competencias “blandas”.

Dentro de cincuenta años seguirá habiendo distintas propuestas educativas. Se buscará un equilibrio entre educar para la madurez humana, educar para la democracia, educar para una sociedad libre, educar para la economía productiva, educar para la responsabilidad y la convivencia, etc. La escuela fomentará el desarrollo de la inteligencia emocional, la empatía, la adaptabilidad y la resiliencia. Responderá así a la importancia al alza de las habilidades sociales y emocionales y a la creciente necesidad de adaptarse a cambios en el entorno laboral y social.

Eskolak adimen emozionalaren garapena, empatia, moldagarritasuna eta erresilientzia sustatuko ditu. Horrela, gizarte- eta emozio-trebetasunen goranzko garrantziari erantzungo dio, bai eta lan- eta gizarte-ingurune aldaketetara egokitzeko gero eta premia handiagoari ere.

El fomento de la tecnología nos lleva a cuestionarnos los modelos educativos. Es quizá uno de sus principales aportes, más allá de lo espectacular, llamativo o novedoso que resulte cada nueva aplicación o herramienta.

Habrán algunos estándares comunes mundiales para la educación. Así como la evaluación PISA mide avances en lectura, matemáticas y ciencias para los alumnos de 15 años, habrá otros estándares que midan la madurez, la ética, la felicidad, la realización personal u otras variables humanistas.

Los educadores tendrán una formación a la altura de los tiempos. La actividad docente, en todos los niveles, será atractiva. No solo por el sentido lucrativo o de seguridad laboral, sino por el fin social que lleva consigo. Les toca hacerse las grandes preguntas de la vida y aplicarlas en sus objetivos docentes.

Irakaskuntza-jarduera, maila guztietan, erakargarria izango da [...] batez ere berekin daraman helburu sozialagatik. Bizitzako galdera handiak egitea eta irakaskuntza-helburuetan aplikatzea dagokie.

Habrá un diálogo abierto y constructivo entre los actores del sistema educativo. La administración, los educadores, los padres y madres y otros agentes sociales, desde sus distintas perspectivas ideológicas, buscarán lo mejor para los jóvenes y su futuro.

Las escuelas del sistema público y las de iniciativa social colaborarán no solo con las administraciones públicas sino con empresas, ONGs y otros agentes de la sociedad civil. Tendrán consejos con representación de estas entidades a quienes darán cuenta de sus servicios y sus costes y de quienes obtendrán ideas y recursos para su tarea.

Para abordar estos desafíos y hacer que los sistemas educativos sean más sostenibles se profundizará en distintas estrategias más allá de los presupuestos generales públicos: buscar patrocinios público-privados, maximizar el uso eficiente de los fondos fomentando prácticas eficientes de gestión, atender la equidad y las distintas necesidades, o generar más estándares de transparencia y de rendición de cuentas para generar más confianza pública.

Euskadi seguirá buscando la forma de mantener su identidad y singularidad en un entorno de países más grandes. Buscará sobrevivir, y también ser respetuosa y pactar con otros. Su lengua propia, la más antigua de Europa, sobrevivirá y convivirá en una sociedad multicultural y globalizada con otras cercanas o con las que sean dominantes en el mundo.

La escuela será reflejo de todo esto. Será el principal espacio de cohesión social, tolerancia y respeto, contribuirá al desarrollo de capital humano, promoverá la igualdad y la ciudadanía activa, servirá para reducir la pobreza y fortalecer la economía, y fomentará una nueva conciencia de desarrollo sostenible y vida saludable en todos los sentidos.

Eskola honen guztiaren isla izango da. Gizarte-kohesiorako, tolerantziarako eta errespeturako gune nagusia izango da, giza kapitala garatzen lagunduko du, berdintasuna eta herritartasun aktiboa sustatuko ditu, pobrezia murrizteko eta ekonomia indartzeko balioko du, eta garapen iraunkorraren eta bizitza osasungarriaren kontzientzia berria sustatuko du, zentzu guztietan.

17.

Zigor Ibarzabal Bastarrika

Ikastolen Elkarteko Hezkuntza arduraduna

Euskal hezkuntzaren etorkizuna amestuz

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Askotan gertatzen zaigu gai hauen inguruan hausnartzen hasten garenean dituen zailtasunetan katramilatuta geratzen garela eta ikuspegi eraikitzaile batetik baino, ezkor eta suntsitzaitetik jarduten dugula. Kontakizun honetan jasotzen diren ideia eta erronken aurrean bada, begirada abegikor eta atsegina izan eta irakurketa eraikitzaile bat egitera gonbidatu nahi zaitut, irakurle.

Nire amets guztiak garrantzia maila bera badute ere, sakontasun maila desberdinetakoak dira eta guztiak bizi ditut aukera gisa eta guztietatik dut zer ikasia. Saiauko naiz nire ametsen gertatzen dena kontatzen, ulergarri egiten eta zure konplizitatea bilatzen. Abiatu dezagun bada bidaia liluragarri hau.

Amesten hasita, Euskal Herriko hezkuntza sistema batekin amets egin dut; egun ditugun 3 administrazio, 2 hezkuntza lege eta bestelako muga administratibo guztiak gainditzen dituen egoera batekin. Sistemaren antolaketan ere egungo moldeak gainditzea lortzen dugu nire amets honetan; publiko-pribatu dikotomia gainditu eta titulartasunaren gaindiko sistema-antolaketa bat irudikatzen hasi naiz, ikastetxeen arteko lankidetzeta eta elkarbizitza sano baten baitan gauzatzen den antolaketa-egitura berria. Bat-batean errealismoz beteriko haize bolada batek harrapatu nau eta egoera hori epe labur-ertainean aldatuko ez dela esanez etorri zait nire pentsamenduen makina. Hala ere, hankak lurtean ditudala, erantzuten hasteko moduko hainbat galdera etorri zaizkit burura: zein aukera izan ditzakegu?, nola sortu hezkuntza-sistema nazional bat eraikitzeko aukera berriak?, zein pausu eman dira dagoneko ipar honetarantz?, zein indargune ditugu gaur egun? Zabalik dauden bideak eraginkortasunez baliatu behar ditugu eta berriak sortzeko aukera probestu: erakunde, estrategia eta bide berriak irudikatzen hasteko premia sortu zait. Gogoratu dut euskal gizartearentzat ez dela ezer berria autoeraketa eta autogestioan oinarritutako formulak abian jartzea, azken finean mugimendu sozialean oinarritutako egiteko moduetan arituak baikara.

Puestos a soñar, sueño con un único sistema educativo en Euskal Herria; con una situación que supera las 3 administraciones, las 2 leyes educativas y todos los demás límites administrativos que tenemos en la actualidad.

Loak gero eta sakonago hartzen nau eta nire ametsean gero eta gusturago eta lasaiago sentitzen naiz. Argi izpi batek galdera berri bat ekarri dit, nire bokazioari oso lotua den galdera: Zergatik aukeratu zenuen irakasle izatea? Eta, gaur egun, irakasle ikasketak egiten dituenak edota urte luzez jardun honetan aritu denak, zergatik izan nahi du irakasle? Arrazoi pertsonaletan murgiltzen hasi baino, ideia orokor bat gailendu zait: nire lanbidea nire bizitza pertsonalaren zati da, eta hain garrantzitsua den atal hori nirekin bizitzen, partekatzen duenak (izan ikasle, lankide edota familia) berarekin zer eramatea nahiko nuke? Askotarikoak dira irudikatzen ditudan esperientziak, baina guztiek nire buruari beste galdera bat egitera eraman naute; horretarako, zer nolako jarrera eta harreman motak eraiki eta sustatu behar ditut? Askotan ahaztu egiten zaigu hezitzaileok ezagunak garen komunitatean erreferenteak garela eta gutxienik interesgarria da ideia honen gaineko kontzientzia hartzea. Zer da nik nire jarrera, ohitura, bizipen eta esperientzien kontakizunen bitartez komunikatzen dudana? Zein eredu ari naiz ematen? Izan gaitetzen koherenteak esaten eta egiten dugunaren artean. Esate baterako, irudikatzen ditut euskal hiztun kontziente, koherente eta kompetenteak hezteko konpromisoa hartzen duten irakasleak eta euskal identitatea eta kultura gordetzeko eta zabaltzeko hautua egiten dutenak. Horiek horrela, hezitzaileek bi egiteko hauen kontzientzia osoa hartzea estrategikoa da eta ondorioz, beraien bizitza esparru ezberdinetara eraman behar dituzte.

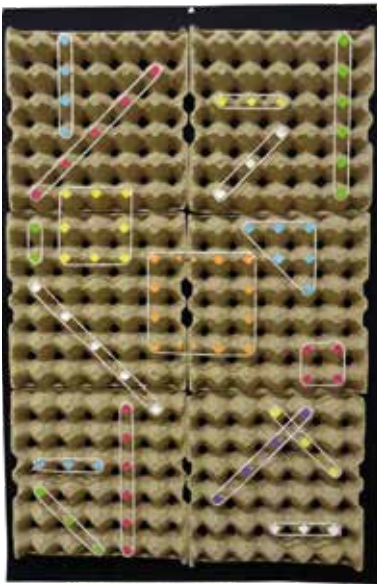
A menudo se nos olvida que los educadores somos referente en la comunidad de la que formamos parte. Seamos coherentes entre lo que decimos y hacemos. Por ejemplo, me imagino a docentes que se comprometen a educar a alumnos y alumnas vascoparlantes conscientes, coherentes y competentes y que optan por conservar y difundir la identidad y la cultura vascas. [...] Sueño con maestras y maestros conectados con valores, conocimientos y capacidades; maestros y maestras con vocación.

Euren balore, ezagutza eta gaitasunarekin konektatuta dauden irakasleekin amets egiten dut. Bokazioa duten irakasleekin, alegia. Ikas-komunitatea osatzen duten pertsonak ikusten ditut, barnekotasun landu eta aberatsa duten erreferenteak, harreman osasuntsuak eraikitzen dituztenak, begirada abegikorra dutenak, ezagutza diziplinar sakona dutenak, pertsonaren garapen ebolutiboa ondo menperatzen dutenak, aniztasuna altxor bilakatzen dutenak eta abar. Berrito begiratu diot egin dudana zerrenda luzeari, hau guztia menperatzea eskatzen badu, zein garrantzitsuak garen hezitzaileak eta zein garrantzitsua den komunitatean uzten dugun arrastoa.

Momentu horretan, niretzat berezia izan zen irakasle batekin amets egiten hasi naiz. Oroitzapenak datozkit burura; zein goxo artatzen ninduen, zein seguru sentitzen nintzen berarekin, zein azalpen on eta argiak ematen zituen, zenbat lagundu zidan nire burua ezagutzen eta nire bidea egiten, zenbat gauza zekizkien natur zientzien inguruan, zenbat istorio eta bitxikeria kontatzen zizkigun, zenbat barre eta jolas egiten genuen, zenbat txango egiten genituen herriko txoko berriak ezagutzera... Nik ere horrelakoa izan nahi dut, irakasle guztiak horrelakoak izatea nahi dut!

Ondorioak marrazten hasi naiz nire amets gidatuan, nik gidatu dudan ametsean, alegia. Hezitzaileok argi izan behar dugu gure lanbidea ertz asko dituen egitura konplexua dela eta irudi forma ematen hasi natzaio. Bi adar dituen arbol bat, hiru puntadun itsas izarra, lau puntadun mendilerroa, bostekoa ematen didan lagunaren eskua... Etxea teilatutik hasi beharrean, banan-banan izendatzeko saiakera egingo dudala esan diot neure buruari, ia gai naizen!

Los educadores debemos tener claro que nuestra profesión es una estructura compleja con muchas aristas y empiezo a darle forma de imagen. En una esquina está el conocimiento técnico, los principios científicos más pedagógicos [...] En el borde contiguo, observamos el conocimiento disciplinar [...] En otra línea, he optado por situar los principios referidos a la evaluación [...] También he dibujado un cuarto borde, relacionado con ser persona [...] Y se me ha ocurrido una quinta esquina, donde se agrupan los principios referidos a las relaciones y al modo de hacer comunidad.

Ertz batean, pedagogikoagoa den ezagutza teknikoak jarriko dut, hau da, egiten dugun hori zergatik egiten dugun azaltzen diguten oinarri zientifikoak kokatu ditut. Pertsonaren garapen ebolutiboan oinarritzen diren printzipioak dira eta horien gain egiten ditugu hautu metodologikoak eta abar, beste era batean esanda, zer eta nola adierazten diguten ezagutza teknikoak dira.

Ondoko ertzari erreparatuz, ezagutza diziplinarra daukagu, berariaz arlotik datozen kompetentzien zehaztapen eta ezagutzak biltzen dira atal honetan. Besteak beste, irakaslearen azalpen esanguratsu eta kalitatezko modelajeari begirako osagaiak ditugu hauek, beste guztiekien batera, ezinbesteko ditugunak.

Beste ertz batean, ebaluazio ikuspegiaren gainekoak kokatzea erabaki dut. Ebaluazioak duen garrantzia dela eta propio eman nahi izan diot lehentasuna. Zer esan nahi dugu ebaluazio hitzarekin? Zertarako ebaluatzen dugu? Noiz ebaluatzen dugu? Nork ebaluatzen du? Ebaluazio hezitzailearen hautua, feedbackaren garrantzia, autoerregulazioaren onurak, heteroebaluazioaren kontzeptua eta abar, etengabe sakondu eta hobetzeko prozesua zalantzarik gabe.

Laugarren bat ere marraztu dut, pertsona izatearekin lotutakoa. Heldutasun afektiboarekin, konpetentzia emozionalarekin, osasun fisiko zein mentalarekin, autoestimua-rekin, autonomiarekin, barnekotasunarekin eta abarrekin zuzenki erlazionatutako ezagutzak. Azken batean, pertsona egiten nauten horiekin guztiekin. Gero eta konplexuagoa da gizarte-eredua edota errealitatea, eta testuinguru horretan bizi eta biziko gara. Ondorioz, hainbat ezaugarri pertsonal eta zenbait balore dira gaur egun baino sakonago landu beharko ditugunak, eta horretarako, lehenengo, norberak egin behar du lanketa, nekez eramango baitugu norbait gu geu iritsi ez garen tokira.

Bosgarren bat ere otu zait; harremanekin eta komunitatea egiteko moduarekin lotzen direnak. Berdinen arteko lankidetzak, ikaslea baino pertsona ikustea, guztion parte hartzea bilatzea, komunikazio asertiboa, herri hezitzaile ikuspegia eta antzeko ezagutzak barnebiltzen dituenak. Komunitate estua bilatzen dugu, hezkuntza eredu partekatua eraiki eta guztion artean garatzeko intentzioz.

Hauek guztiak lantzen eta garatzen joan gara azken urteetan hezkuntza munduan. Agian, ertz batzuk beste batzuk baino garapen handiagoa izan dute edota garrantzia handiagoa eman zaie eta egun, fokua beste nonbait ezartzeko premia azaleratu zaigu. Hala ere, argi dago ertz guztien arteko garapen eta lanketa orekatuan dagoela gakoa eta ez batetik bestera pendulatzaren duen estrategian.

lan bat; idatzian zehar aipatu bezala, empatia, konpromiso, balore eta ezagutza ugari eskatzen ditu eta azalekoak diren hainbat irakurketa albo batera utzi eta dagokion aitor-tza egin behar zaio hezitzaile lanari. Opor luze eta soldata erakargarriez harago, haur, gazte eta nerabeen hezkuntzaren koprotagonista gara, norbera, familia, testuinguru eta hainbat osagai sozialekin batera.

Iratzargailuaren hotsak ametsari begira harrapatu nau, ikusi eta bizitako guztien errepasoa egiten. Motzean bada ere, memorian gorde ditut buruan ibilitako ideiak. Garapen pertsonal eta profesionale-rako aukera ugari zabalitzen dira eta bakoitzak beretik egin beharko du horien garapenerako. Hala ere, iparra partekatuz gero, eta guztiok harantz joateko elkarrekin arraun eginez gero, arrakasta errazago lortuko dugula uste dut.

No, no es un trabajo que pueda ser realizado por cualquier persona;[...], requiere gran cantidad de empatía, compromiso, valores y conocimientos; dejar de lado algunas lecturas superficiales y otorgar el reconocimiento correspondiente a la labor educativa.

Zenbat diren hezitzaile batek gogoan hartu behar dituenak, barneratu behar dituen jakintza, ohitura eta jarrerak, bizitzan zehar osatzeko eta aberasteko ildoak eta abar. Kontu handiz hartu beharreko erabakia da hezitzaile izatearena, pertsonekin elkarbizitzeko suposatzen duen lanbide orok bokaziotik asko behar du, baita hezkuntzak ere. Ez, ez da edonork egiteko moduko

18.

Itziar Idiazabal Gorrotxategi

UPV/EHUko Munduko Hizkuntza Ondarearen
UNESCO Katedra

**Euskal elebitasunetik
eleaniztasunera
irakasleentzat erronka
zahar eta berriak**

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Euskal Herrian eta bereziki EAEn 1983an legeztatu zen ikasle guztiak elebidunak izan behar zutela oinarritzko irakaskuntzaren amaieran. Euskararen irakaskuntzan abiatu gabe zeuden irakasleentzat eta gizartearen hein handi baten-tzat ere ia ezinezko jotzen zen helburu hori. Aldiz, administra-zio, irakasle, guraso, eta gizarte euskaltzaleari esker, 40 urte-ren buruan, asko lortu da. 2021eko Inkesta Soziolinguistikoa, 24 urtetik beherako gazteen %82k euskaraz badakiela aitortzen du. Kontuan hartzen badugu %75ek gaztelania soilik ikasi duela etxean, eskolaren eragina izugarrikoa dela garbi dago.

Lortutako erronkak garrantzitsuak dira: Lehenengo erronka, eskolaren bitartez euskararen transmisioa indartzea/ziurtatzea posible dela frogatu da. Bigarrena, euskaraz, hizkuntza gutxitua izan arren, edozer irakatsi daitekeela ere frogatu da; hasi haur eskolatik eta unibertsitatera, munduan ia soilik hizkuntza hegemonikoez lortu dutena, EHko irakasleek lortu dute; jakina, hezkuntza komunitate osoa, administrazioa eta gizarte euskaltzalearen inplikazioa bitarteko. Erronka izugarria, irakaskuntzan inoiz erabili gabeko hizkuntzan akademiarako diskurtso egokitua sortu behar izan baita. Hirugarrena, elebitasuna gutxiren aukera eta askok arazo bezala ikusten zuena ohiko eta balio handiko zerbait bihurtu da gure artean, bai norbanako mailan, eta baita gizartean ere, eta zeresanik ez eskolan. Eskola elebakar atzeratuak elebidun egin dira euskalduntzeari esker, eta eleaniztun izateko bideak ari gara urratzen. Eta guzti hori liskarrik gabe, adostasun sozial handi batekin, 1983ko elebitasun dekretua eta bere hautazko irakas ereduei esker.

Aldi berean, erronka berriak ate joka ditugu: euskara ikasi bai baina ez nahikoa, eta gutxi erabiltzen da eskolan ere; euskara ingelesa edo beste edozein hizkuntza balitz bezala irakasteko joera nabari da; euskararekiko atxikimendua ahultzen ari omen da; elebitasuna ez da aski, eleaniztasuna derrigorrez behar dugu, eta ingelesa ez den beste hizkuntza eta kultura asko gure artean ditugu eta kontuan hartu beharrekoak dira; gizarteko hainbat segregazio arazori eskolan nola heldu ere erronka handia da.

El apego al euskera parece debilitarse; el bilingüismo no es suficiente, necesitamos -obligatoriamente- el multilingüismo, y tenemos entre nosotros muchas lenguas y culturas distintas al inglés que hay que tener en cuenta; igualmente es un desafío abordar diversos problemas de segregación social en la escuela.

Irakasleen formazioan lan zaila dute Irakasle Fakultate eta Eskolek gaur eta beti, baina asko lortu daiteke (Idiazabal & Manterola, 2009). Zailtasunak ahaztu gabe baikor izan nahi nuke; uste dut ilusioz begiratzeko aukera berriak eskuartean ditugula. Eta hasteko, hizkuntzen didaktikan aurrerapen teoriko eta baliabide pedagogiko indartsuak esperimentatu, eta hainbat lekutan abian jarritakoak aipatu nahi nituzke. Hain zuzen ere, gure hezkuntza sisteman Ingeniaritza pedagogikoa bitarteko, ikertu eta baliagarri bezala frogatu ondoren, hainbat berrikuntza sortu edota egokitu ditugu. Zenbait adibide partekatuko ditut.

- Ahozko euskararen irakaskuntza, beste hizkuntzetan bezala, idatziaren atzetik edota morroi izan da eskolan urte luzez. Gurean garrantzia berezia du ahozkoak, euskararen erabilera indartzeko ezinbestekoa baita erraztasunez jarduteko gaitasuna lortzea. Egiteko asko dagoen arren, jauzi teoriko-praktiko handia ari da gauzatzen gure artean, eta baliabide aproposak garatu dira azken 10 urteetan. Luze ez jotzeko, aipamen gutxi batzuk baino ez ditut ekarriko. Josune Zabalak, zuzendutako BAT aldizkariaren 2015eko 96. alean, ahozko komunikazioa gai nagusia duenak, hainbat erreferentzia ageri dira ahozko euskararen irakaskuntzan aitzindari izan diren egileen eskutik.

- Testu-generoetan oinarritutako sekuentzia didaktikoak (Dolz eta beste, 2001, Larringan eta beste, 2012) ingeniaritza didaktikoan (Garcia-Azkoaga & Idiazabal, 2015) hizkuntzen irakaskuntzarako, ahozkorako nahiz idatzirako, sortu diren baliabiderik eraginkorrenak direla frogatu da behin eta berri, edozein dela hizkuntzaren izaera (H1, H2, H3). Aipatu berri dugun ahozkoaren didaktika lanetan oinarritzko baliabide horren egokitze eta garatze adibide interesgarriak ageri dira.

- Hizkuntzen arteko transferra, aspaldiko proposamena (Cummins, 1983, 2000, Idiazabal & Larringan, 1997), hizkuntza batean ikasitakoa, esaterako, euskaraz irakurtzen ikasiz beste hizkuntzetara, gaztelaniara adibidez, transferitzen dela frogatua dago, beti ere beste hizkuntza hori ikasteko aukera eta motibazio argia egonez gero. Elebi-eleanitz guztiok eskura dugun gaitasun hau ia ohartu gabe baliatzen da eskoletan euskarazko murgilketa bitarteko, eta euskararen lehentasuna mantenduz elebi-eleaniztasuna garatzeko ezinbestekoa da. Eskoletan ez da beti modu kontzientean gauzatzen baina garbi dago aukera aproposa dela aldi bereko elebi-eleaniztasuna probetxugarriago bihurtzeko.

- Eleaniztasunari begira, hizkuntzen tratamendu integratua beharrezkoa eta posiblea dela ere esperientziekin ziurtatu da. Hain zuzen, aipatu berri ditugun sekuentzia didaktikoak eta hizkuntzen arteko transferra baliabide bezala erabiltzea izan da giltza nagusia lan horietan. Adibide pareta jartzearen, ikus Ortega & Anakabe (2015) edo Aldekoa eta beste, (2020).

- Inguru erdaldun, egoera sozioekonomiko zaila edota atzeritar ikasle kopuru handia duten zenbait eskoletan ere euskarazko lorpen esanguratsuak ari dira lortzen (Garaio, 2022), eta gainera, euskara ardatz hartuta immigrazioak ekarritako hizkuntzak ere integratzeko ahaleginak erakusten dizkigute lanean diharduten irakasleek (Diaz-de-Gereñu & Idiazabal, prentsan). Irakasle hauek erakusten duten lanerako kemena eredugarria iruditzen zaigu gaur euskal irakaskuntza eleaniztuna bideratzeko.

En nuestro ámbito tiene especial importancia la oralidad, ya que para potenciar el uso del euskera es imprescindible adquirir la capacidad de expresarse con soltura. Aunque queda mucho por hacer, se está produciendo un gran salto teórico-práctico en nuestro entorno y en los últimos 10 años se han desarrollado recursos adecuados.

Orain berrogei urte erronka handiei egin behar izan zitzairen aurre euskal irakaskuntzan. Helburua garbia zen: herritar guztiei euskararen transmisioa ziurtatu beharra zegoen. Euskara eskola-hizkuntza bihurtu beharra, mendetan galarazitakoa irauli beharra, herri-nortasunaren ezaugarririk indartsuena berreskuratu beharra... Erronka guzti horiek zailak izan arren balio sozial erakargarriak zituzten, eta menperatua egondako gizartearen erantzun kementsuak sorrarazten zituen. Eskola izan zen bitarteko nagusia eta lehenengo abiatu zen ekimena. Irakasleen ezgaitasuna handia zen, hizkuntza bera ere gutxik menperatzen baitzuten. Hala ere, ikusi dugu nolako lorpenak izan diren.

Gaur ere euskarak debeku asko pairatzen ditu baina eskola munduan ez direla ikusten esan dezakegu. Normaldutako, eta derrigortutako hizkuntza bezala ere ageri da. Eta hemen dago arazo nagusienetako bat. Arazorik ez balego bezala jokatzeko da: euskara erakusten da, ikasten da, baina ez da erabiltzen, ez delako baliagarri bezala irudikatzen, ezta eroso egiten ere. Erdara nagusietara eramaten gaitu joera “naturalak”, errazenak. Ez da guztiz erronka berria, baina inoiz baino nabarmenago ageri da, ezagutza eta erabileraren arteko jausiaz ohartzen garenean.

Hoy también sufre muchas prohibiciones el euskera, pero podemos decir que en el entorno escolar no se ven. También aparece como lengua normalizada y obligatoria. Y aquí está uno de los principales problemas. Se actúa como si no hubiera problemas: se enseña euskera, se aprende, pero no se utiliza porque no parece útil ni se hace cómodo. La tendencia “natural”, la más sencilla, nos lleva al castellano o al francés. No es un reto del todo nuevo, pero se muestra más evidente que nunca cuando nos damos cuenta de la distancia entre el conocimiento y el uso del euskera.

Euskaraz eta euskara irakatsi behar duen irakasleak dituen erronkak, gutxienez, bi alderdi nagusitatik heldu beharra ikusten dugu: batetik, euskararekiko atxikimendua eta erabiltzeko ardura sustatu eta transmititu beharra, eta bere egoera soziolinguistiko kritikoaren ezagutza ezinbestekoak dira, eta bestetik, formakuntza profesional sendoa behar du euskararen izaera gutxitua kontuan izanik, eleaniztasunean irakasteko baliagarriak diren didaktika lanabesak eskura izateko. Jakinik euskara ez dela gaztelania edo ingelesa bezala ikasten, etengabeko egokitzapena eta esperimenduzko espirituak gidatu behar du euskal irakaskuntza.

Ezkortasunak jotzen gaituenean, euskararekiko atxikimendu falta horren arrazoa gizarteari, gurasoen axolagabetasunari, ingelesari, Internet ahalguztidunari, atzeritarren etorrerari, eta gizakion erru edo ahulezia ugariei egotzen zaie; itxurakeria, nortasunaren ahultzea, errazkeria,... pekatu kapital guztiek euskara ez erabiltzeko araua indartzen dute. Hizkuntza hegemonikoen, aldiz, gaztelaniak, frantsesak, ingelesak, haize guztiak bere alde dituzte.

Baina badakigu, ikusi dugu eskola askotan, eta ez derrigorrez giro euskaldunetakoan, zailtasunak zailtasun, izugarriko lorpenak lortzen direla. Irakasle oso konprometitua ageri dira bere ikasle taldea euskalduntzeko ahaleginetan, eta ikasleek euskara ikasi eta erabili egiten dute, eskolan, behintzat. (Diaz de Gereñu, 2017, prentsan).

Euskal irakasle eskoletan, irakasleen formazioan, beraz, bi alderdietako erronkak ditugu aurrean: hizkuntzen didaktika egokitu eta aurreratua, eta atxikipen soziolinguistikorik indartsuenaren beharra; ez da lan erraza baina eskarmentua eta ereduak baditugu, eta inoiz baino gaitasun handiagoa duten gazteekin lan egiteko aukerak baikor izateko aukera ematen digu. Eta bukatzeko, eta ez garrantzi gutxiago duena, gurea bezalako egoeran dauden beste hizkuntza gutxituak guri begira ditugu hizkuntza aniztasunak etorkizunik izango badu. (Idiazabal, 2017).

-
- Aldekoa, A., Manterola, I. & Idiazabal, I. (2020). A trilingual teaching sequence for oral presentation skills in Basque, Spanish and English. *The Language Learning Journal*, 48(3), 259-271.
- Cummins, J. (1979/1983). Interdependencia lingüística y desarrollo educativo de los niños bilingües. *Infancia y aprendizaje*, 21,37-61.
- Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Bristol: Multilingual matters.
- Diaz de Gereñu, L. (2017). Eskola bidezko euskararen biziberritzea: arrakastarako baldintzak aztergai. In: Landabidea, X., Goirigolzarri, J. & Manterola, I. (arg.). *Euskararen biziberritzea: marko, diskurtso eta praktika berriak birpentsatzen*. Bilbo: UEU, 101-126.
- Diaz de Gereñu, L. & Idiazabal, I. (prentsan). El euskera como eje de la educación plurilingüe y factor de cohesión social a partir de la opinión de los profesores de la Escuela Infantil.
- Dolz, J., Noverraz, M. & Schneuwly, B. (2001). *S'exprimer en français: séquences didactiques pour l'oral et pour l'écrit*. Bruxelles: De Boeck.
- Garaio, B. (2022). *Euskara eleaniztasunean irakasten duten eskolak aztergai D ereduko Gasteizko bi eskolen indarguneak identifikatzen*. UPV/HU Doktorego tesia.
- García-Azkoaga, I.M. & Idiazabal, I. (arg.) (2015). *Para una ingeniería didáctica de la educación plurilingüe*. Bilbao: UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua.
- Idiazabal I. & Manterola, I. (2009). Euskal eredu elebidunak, murgilketa eta hizkuntzen irakaskuntza integratua: kontzeptuen berrikusketa. *Euskera*, 54, 2-1.
- Idiazabal, I. & Larrigan, L.M. (1997). Transfert de maîtrises discursives dans un programme d'enseignement bilingue Basque-espagnol. *Acquisition et Interaction en Langue Etrangère*, 10, 107-126.
- Idiazabal, I. (2017). ¿Qué significa la escuela bilingüe para lenguas minorizadas como el Nasa'yuwe o el euskera? *ONOMÁZEIN* zenbaki berezia: *Las lenguas amerindias en Iberoamérica: retos para el siglo XXI*, 137-152.
- Larrigan, L.M. & Idiazabal, I. (2012). Sekuentzia didaktikoa: ekintza didaktikoaren zutabe eta ardatz minimoki fidagarria. *Ikastaria: cuadernos de educación*, 18, 13-44.
- Ortega, A. & Anakabe, M. (2015). Integración de lenguas y áreas desde proyectos globales: una propuesta de integración de las materias Conocimiento del Medio, Euskera, Lengua Castellana e Inglés. In: García-Azkoaga, I. & Idiazabal, I. (arg.). *Para una ingeniería didáctica de la educación plurilingüe*. Bilbao: UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua, 291-319.
- Zabala, J. (arg.) (2015). Ahozko komunikazioa eskolan, Zenbaki berezia *Bat Aldizkaria*, 98.

19.

Nagore Ipiña Larrañaga

Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta
Hezkuntza Zientzien Fakultateko dekanoa.

Euskal Hezkuntza Sistema. 2050eko kronika laburra

Etorrizuneko
hezkuntza ehuntzen

Badirudi amets bat dela bizi dudan momentua, 2024an bistaratzen genituen erronken plaza dirudi.

Sistema irekia eta porotsua; komunitarioa, dinamikoa. Sistemaren erdigunean ikasleak daude, bakoitza eta denak. Sistema barik, ekosistema da. Euskal Hezkuntza Sistema zena 2024an, Euskal Ekosistemaren Sare Hezitzailea deitzen da. Esanguratsua da izena ere aldatu izana. Izenak egiten du izana, edo alderantziz? Ez dut oso argi nola heldu garen hona, baina aldaketa nabaria da. Hezkuntza prozesuak modu integral eta integratu batean ulertzen ditugu hezkuntza komunitatean, hizkuntzak bezala. Uste dut hortik etorri zela aldaketa.

Parece que es un sueño el momento que vivo, parece la plaza de los retos que visualizábamos en 2024. Lo que era el Sistema Educativo Vasco en 2024, ahora, en el 2050, se denomina Red Educativa del Ecosistema Vasco.

Eskola eta gizartea banaezinak dira, eskola gizarteko parte da eta gizartea eskolan dago; eskolan parte hartzen du, eskola da. Eskolaren eta gizartearen helburua partekatua da: mundu hobea bat sortzea. Zentzua, beraz, argi dugu. Ez da makala, baina bagoaz, poliki-poliki. Kontzientzian eta ekin-tzetan. Esango nuke hitzetan geundela duela 26 urte... orain, 2050ean, ekintzetan gaude.

Gauza asko ikasi ditugu urte hauetan. Ikasi dugu dispositiboak jartzea ez dela nahikoa, testuinguruak arkitektura sentikorrekina eraiki behar ditugula; hau da, diseinatzen ditugun hezkuntza proposamenetan bizi esperientziak direla oinarritzko elementu eta pertsonen -gutasuna eta nitasuna- garapena xede. Gogoratzen dut eskola leku fisiko eta itxia zen unea; orain pentsaezina egiten zait. Nola eskaini ikasleei bizi esperientziak espazio itxi batean? Lau pareten artean? Ez naiz gai galdera hori erantzuteko orain. Eskola, auzoa da, herria da, mundua da; fisikoa eta birtuala, biak. Bien arteko lotura dinamikoak eta sistemikoak eskaintzen dizkigu bizi-esperientziak eskaintzeko abaguneak eta "gauzak" gertatzeko testuinguruak.

Ikasi dugu transdiziplinaritatea dela araua eta diziplina dela bitartekoa ere. Mundua bezala, osoa. Eta ez parziala. Gogoratzen dut nola ikasgaiak diziplinaka edo eremuka antolatzen ziren, noiz edo noiz diziplinarteko proiektuak egiten genituen. Poliedrikoak ziren gaiak, marra zuzenak balira bezala lantzen genituen. Orain osotasunean lantzen ditugu garapenerako ikasleek behar dituzten prozesuak, konplexutasunean.

Ikasle bakoitza eta guztiak dira protagonista, bene-benetako protagonista. Ikasle bakoitza eta guztiak dira garapen prozesuaren erdigune. Baina taldea ere bada, ikasleak, guztiak. Taldea diogunean ez diegu adin berdineko taldeei erreferentzia egiten. Lehen-leku gehienetan- horrela zen, ezta? Batzuetan jarraitzen dugu adina erreferentzia bezala erabiltzen, bai. Baina ez beti, ez gehienetan. Gainera, bakoitzaren komunitateaz osatzen den komunitatean kokatzen da ikasleen prozesua, sare infinituetan eta sare finituetan. Eta, era berean, gurea. Gu, garapen prozesuen erraztaileak gara; ondoan gaude behar gaituztenean.

Han sido muchos los logros; el objetivo de la escuela y la sociedad es compartido: crear un mundo mejor. Diría que estábamos en las palabras hace 26 años... ahora, en 2050, estamos en la acción [...] La escuela, es el barrio, es el pueblo, es el mundo; lo físico y lo virtual, ambos [...] La transdisciplinaridad es la norma y la disciplina el medio [...] Hablamos de forma pausada y profunda entre nosotros, construimos pensamiento, reflexionamos, escuchamos a los demás y construimos ideas con los demás, desde la creatividad y en libertad [...] Como somos múltiples, hemos aprendido que necesitamos caminos muy diversos.

Gogoratzen ditut inteligentzia artifizialaren inguruan 2024an genituen eztabaidak. Eztabaida hura gainditzea kosta zen; bereziki hezkuntzan. Galdera etiko eta praktiko ugari genituen. Dilema konponezinak ziruditen. Zalantzaren bat edo beste izaten dugu orain ere -ez gara oso desberdinak aspektu horretan- baina orain inteligentzia kuantikoa dugu gure artean. Inteligentzia artifizialaren hurrengo urratsa da. Biek ala biek erraztu dizkigute hainbat prozesu, datu ugari ditugu eskura, unean unekoak. Elementu digital horiek denbora berdefinitu dute (besteak beste, noski) eta orain tartea dugu hitz egiteko, behar den hizkuntzan, baina hitz egiteko. Pentsatzen ikasi dugu, pentsamenduei behar duten denbora eskainiz. Gogoratzen dut lehen pentsatzeko tartea ateratzea lan nekeza zela. Atera aditza erabiltzen genuen eta ez, pentsatu. Eta askotan, gainera, pentsatu gabe egiten genituela gauzak dut akorduan. Goxo eta sakon hitz egiten dugu gure artean, pentsamendua eraikitzen dugu, hausnartzen dugu, besteiei entzuten diegu eta besteekin ideiak osatzen ditugu, sormenetik eta aske. Eskola itxiaren kontzeptua ahaztu genuenean eta pareta fisikoak kendu genituenean, pentsamenduak ere aukera berriak bilatu zituela uste dut.

Leku berera heltzeko bide-orri ugari daudela ikasi dugu, bide gurutzetan ez garela galtzen. Ezkerrera edo eskumara joatea posiblea dela, periferia garrantzitsua dela eta norberak momentuan behar duen bidea hartzea oinarritzkoa dela. Anitzak garenez, askotariko bideak behar ditugula ikasi dugu. Pertsonalizazioa, batzuk, eta aniztasunari erantzuna, beste batzuk, deitzen genion ideia honi 2024an. Ideia bagenuen, bai, baina nolakotasunean, praktikan, galtzen ginen.

Argi ikusi dugu urte hauetan zentzua, iparra, ezin dugula ahaztu.

Erantzunak aldatzen doaz, baina iparra ez. Hezkuntza eta mundua aldatzen diren heinean, etengabe berpentsatzen dugu erantzuna, etengabe goaz ikasten, garatzen. Komunitatean berpentsatzen dugu erantzun hori; denon artean eraikitzen dugu aukera. Elkarrizketa irekiak, zintzoak eta eraikitzaileak dira elkarrekin ditugunak. Galdera onak egiten ere ikasi dugu. Erantzunak baino gehiago balio dutelakoan nago.

Ausardiaz egiten ditugu proposamen berriak. 2024an erabiltzen genuen logika aldatu da guztiz, komunitate fisiko eta birtualen arteko orekan kokatzen garenez, muga fisikoak ez dira lehen ezagutzen genituen bezalakoak. Asko kostatu zitzaidan "ondoko eskola" edo "ondoko herriko eskola" kontzeptuak desikastea. Desikaste horretatik joan ginen definitzen komunitatean askotariko proposamenak egiteko moduak -ez dagoelako bakarra- eta horiek aberasten dute *Euskal Ekosistemaren Sare Hezitzailea*.

Jaitsiera demografikoa arazo bat izango zela uste genuen 2024an baina aukera bat izan da kalitatezko hezkuntza bermatzeko. Arazo bat izango litzateke hezitzaileak uste genituen espazio fisikoekiko genuen atxikimendu berdina izaten jarraituko bagenu eta logika berdinetan pentsatzeko inertiak apurtu izan ez bagenu.

Proposamen guztiak oinarri sendoetatik eraikitzen dira, ikerketa aurreratu gaurkotuen emaitzen berri jasotzen dugulako uneoro. Argi dugu horietatik eraiki behar ditugula hurrengo urratsak. 2024an ikerketa unibertsitatean egiten zen aktibitate bat zen; orain, denok egiten ditugu ikerketak. Unibertsitateak ere jarraitzen du horretan, noski! Guk, ikerketekin eta ikertzaileekin dialogoan jartzen dugu behatzen duguna, jasotzen ditugun ebidentziak, eztabaidatzen ditugu emaitzak eta interpretazioak. Gu ere garatu gara, beraz. Gure lanbideak egin du ere bidea. 2024an irakasleak ginela esaten genuen. Arraroa egiten zait orain hitz hori erabiltzea. Garapen pertsonal eta komunitariorako erraztaileak gara orain. Horrek esan nahi duen guztiarekin. Pasioz, bokazioz eta gogoz ainguratzten dugu gure egitekoa.

2024ko eskolaren aroan eroso zeuden edo geunden batzuk eta deseroso beste batzuk. Oraingoan ere badaude deseroso sentitzen direnak. Baina denok nahi dugu hemen egon, eta are garrantzitsuagoa, nahi dugu parte izan. Inork ez du bueltatu nahi pareta itxietara eta 2024ko egiteko, egoteko eta pentsatzeko moduetara. Gure marko mentalak aldatu dira nabarmen. Deserosotasuna kudeatu behar izan genuen eta kudeatzen jarraitzen dugu. Horrek, ordea, patxada eman digu begirada fintzeko, hobeto ikusteko, hobeto entzuteko, hobeto sentitzeko eta hobeto esateko. Elkarrekintzatik sortu ditugu ikuspegi osatuagoak, sakonagoak eta zehatzagoak. Elkarrekintzak lagundu digu egunerokoari zentzua emateko bidean.

En 2024 pensábamos que el descenso demográfico sería un problema, pero ha sido una oportunidad para garantizar una educación de calidad [...] Todas las propuestas se construyen desde bases sólidas porque en todo momento recibimos información de los resultados de las investigaciones avanzadas actualizadas.

Zerbitzu sendo gisa, gizarte eraldaketarako urrats berriak ematen ari gara. Etorkizunerako sostengua da gaur egiten duguna. Gurea, komunitate bezala. Gurea, ekosistema bezala. Gurea, pertsona bezala. Ikasle bakoitzarekin eta guztiekin partekatzen ditugun momentuek etorkizunean izango duten eraginaren kontzientzia dugu. Horregatik, une bakoitzaz zaintzen dugu. Estimua dugu oinarrian. Prozesu hezitzaile guztiekiko estimua dugu.

Estamos dando nuevos pasos hacia la transformación social como servicio sólido. Lo que hacemos hoy es un apoyo para el futuro.

Hezkuntza komunitatearen ardura da; ardura kolektiboa da.

20.

Olalla Juaristi Larrinaga

BAMeko irakaslea
Gizarte Zientzien Didaktika

Azken urteetan ikerketa ugari adierazi dute Haur Hezkuntzako aldia erabakigarria dela haurren garapen fisiko, intelektual, afektibo, sozial zein moralari begira (Ahnert eta Lamb, 2018; Shpancer, 2016) eta adin txikiko hurrek esperientzia aberatsak bizitzearen garrantzia nabarmendu da, lehen urteetako eskolatzeak berekin dakartzan ondorioak aditzera emanaz. Agerian jarri da hezkuntza goiztiarraren ekarpena, eta zaintzara mugatutako ikuspegitik harago azpimarratu da aldiaren zeregina; alegia, epe motz edo luzera eskola-emaizak hobetu ditzakeela erakustez gain, inklusio soziala eta egoera sozioekonomiko zailean dauden haurrentzat ekitatea sustatu dezakeela nabarmendu da. Haur Hezkuntza lehen haurtzaroko haurren garapenerako euskarri funtsezkotzat jotzen da egun, haurra hurrengo etapetarako prestatzeko ardura berari egokituz eta eskola-uztea saihestu dezakeela egiaztatuz (Burchinal et al., 2015; Save the Children, 2019; UNICEF, 2018). Kalitatezko Haur Hezkuntzak, gizabanakoarentzat, eta oro har, gizartearentzat, onurak eta abantailak dituela azaleratu dute ikerketek eta eskolatze goiztiarrean inbertitzea errentagarria dela azpimarratu da.

Hay evidencia científica de que la Educación Infantil de calidad tiene beneficios y ventajas para el individuo y para la sociedad en general, subrayando el hecho de que invertir en la escolarización temprana es rentable.

Haur Hezkuntzako maisua-maistrak, geroaren giltzarri

Horri dagokionez, tradizioz familia izan arren garapen goiztiarraren oinarritzko testuingurua, eskolak, eta bereziki Haur Hezkuntzak, geroz eta eragin nabarmenagoa dauka gure gizarteko haurren lehen urteetan (INE, 2021). Europako eskolatze-tasen datuek agerian jarri dute haurrak geroago eta lehenago hasten direla eskolan (OECD, 2021) eta bertan egoten diren denbora ere areagotuz doala (UNICEF, 2018). Arreta, babesa, zaintza eta harreman afektiboak nagusitzen diren testuingurua izanik, Haur Hezkuntzako eremuan, adin txikikoek esperientzia-multzok jakinak eskuratzen dituzte bizitzako lehen urteetan. Euskal Autonomi Erkidegoaren kasuan, 2 urterekin doaz eskolara eta denbora luzez egoten dira bertan. Azpimarratu da

Etorrizuneko
hezkuntza ehuntzen

eskola-denborak funtzionatzen duela erregulatzailer funtzional, material eta sinboliko gisa, eta umeen sozializazioaren aukera edota mugetan eragiten duela (Vermeer et al., 2016).

Alde horretatik, Haur Hezkuntzako maisu/maistra hurbileko heldua bilakatu da haurrarentzat, familia-zaintzailearen itxura duena, eskola-eremuan beharizan nagusiak asetzen dituena eta atxikimendu-irudiaren ezaugarriak biltzen dituena. Haur Hezkuntzako irakaslea protagonista bihurtu da eskolako gunean, lehen haurtzaroko adingabearen hazkunderan inplikaturako pertsona garrantzitsua da, haren gaitasunei bidea ematen dien hezitzailea eta esperientziak zabaltzen laguntzen duen begiralea. Adin txikikoak berdinkideekin elkarrekintza anitzak eta aberatsak dituen eremuan irakaslea bihurtu da lehen mailako lekukoa, erreferentea, haurri arreta eskaintzen diona eta haurrekin harreman afektiboak ezartzen dituena. Alegia, haurrak eskola-testuinguruan igarotzen duen denborak eragin du maisu/maistra adin goiztiarrekoentzat erreferentziatzeko pertsona -eta imitazio-eredu- bihurtzea (Fadlillah et al., 2020). Beraz, gizarte eragile nagusia bilakatu da adin txikikoentzat, eta oinarritzeko zedarritzat hartu da ikerlan ezberdinetan, gizartearen aurrerapenerako eta ongizaterako bere garrantzia nabarmenduz (Pianta et al., 2020).

La maestra/o de Educación Infantil se ha convertido para el niño en un adulto cercano, similar a un cuidador familiar, que satisface sus principales necesidades en el ámbito escolar, reuniendo las características de una figura de apego.

Nahiz eta haur txikien hazkuntzarekiko usteen inguruko azterketak tradizio luzea duen, ikerketak azken hogei urteetan zentratu dira hezitzaile, zaintzaile edo irakasle profesionaletan. Horrenbestez, ikerlan ezberdinek aztertu dute maisu/maistraren pentsamenduaren eta ekintzaren arteko lotura (Cherrington eta Loveridge, 2014; Salminen et al., 2021) eta arreta jarri da Haur Hezkuntzako irakaslearen haurtzaroarekiko edota bere irakaskuntza praktikarekiko irudikapen sozial, hautemate, gogoeta eta usteetan. Azterlan horietan, funtsezkotzat jotzen da maisu/maistrak gizartearekiko edo haurtzaroarekiko dituen uste, irudikapen edo gogoeten ezauguera, eragina izan dezaketelako haurri egiten zaizkion ekarpenetan, edota ulertzen laguntzen dutelako maisu/maistraren erabakiak jardueren -edo testuinguru jakinen- sustapenari dagokionez. Irakasleak norberaren, haurraren edo gizartearen inguruan dituen usteek edo irudikapen sozialek, ezinbestean, hezkuntza-ekintzak praktikan jartzen dituen modua ekartzen dutela azpimarratu da (Arndt, 2018). Ildo horretan, aditzera eman da kontuan hartu behar dela maisu/maistrak, besteak beste, gizarte-munduari buruz duen ikuspuntua, bere kulturak, balioek eta sinesmenek definitu dezaketelako irakasle gisa hartzen duen eredia. Haur Hezkuntzako irakasleak pen-

tsatzen duenaren, egiten duenaren, eta, egiten duen modua-
ren bidez, agerian uzten du bere jarduteko, aztertze eta
errealitatea bizitzeko modua, eta, neurri batean, haurren
indartzen eta sustatzen dituen portaerak zehaztu ditzake.

Horregatik guztiagatik, etorkizuneko Haur Hezkuntzako maisu/maistra irudikatu beharko bagenu, gizar-
tearekiko konpromiso zintzoa duen profesionala irudikatuko
genuke, gure gizartearen baldintzak hobetzea xede nagusi
duena, eta, horri lotuta, bere praktikari edo jardunari buruzko
hausnarketa sakona egiten duena. Etorkizuneko Haur Hezkun-
tzako maisu/maistra gogoetetan kritikoa izatea garrantzitsua
izango da, gizartea eraldatu eta hobetzeko praktika arduratsua
sor dezan. Funtsezkoa bilakatuko da geroko maisu/maistrak
bere jokabide, balio, jarrera edota lantzen dituen edukiekiko
-eta hartzen dituen erabakiekiko- hausnartzea, eta horiek espli-
zitu egitea; garrantzitsua izango da haurren mundua baldin-
tzatzen duen kontzientzia izatea, beraren eta haurren arteko
elkarrekintzak eta harremanak ikaskuntza askoren oinarri direla
ohartuta. Ezinbestekoa izango da etorkizuneko maisu/maistrak
jakitea bera dena eta pentsatzen duena garrantzitsuagoa dela
irakasten duena baino; eta argi izan beharko du bere ideia eta
sinesmenen arabera jardun dezakeela, ezinbestekoa izango
baita horiek azpimarratzea, aldatzea, esplizitu egitea eta horien
gaineko kontzientzia hartzea.

Será importante que el futuro docente de Educación Infantil sea crítico en sus reflexiones, de forma que su práctica sea responsable, para transformar y mejorar la sociedad.

Unibertsitateko irakasleok badugu erantzuki-
zunik zeregin horretan, Haur Hezkuntzako maisu/maistraren
hasierako prestakuntza funtsezko egitekoa izango baita eta-
pak haurtzaroarengan duen eraginagatik. Garrantzitsua bihur-
tuko da etorkizuneko Haur Hezkuntzako maisu/maistrarengan
ikaskuntza gogoetatsua eragitea, eta, irakasle gisa, norberaren
usteen ulermenak bizitza profesionalaren erronkekin duen lo-
turaz ohartzen laguntzea (Cobanoglu et al., 2019). Beharrezkoa
izango da geroko irakasleari unibertsitatean ikasitakoaz haus-
nartzen laguntzea, eta, orain nahiz etorkizunean, ikasitakoari
zentzua bilatzeko tresnak ematea. Behin eta berriz gogorarazi
beharko zaio profesional gisa eta pertsona gisa prestatzeko
duen erantzukizuna, eta gogora ekarri etengabeko formazio za-
bal eta dibertsifikatu batekin osatu beharko duela bere hasie-
rako prestakuntza. Ikasgelan izango duen aniztasun sozial eta

kulturalari aurre egiteko bete behar duen rolaz ohartarazi beharko dugu, baita mikrogizarte plural horretan hezten duen haur bakoitzarengan duen arduraz eta banakoarentzat izango den ereduaz ere. Bere jardun profesionalean zehar, eskola-eremua une oro gizartera zabalik dagoen errealitatea dela ezagutarazi beharko diogu, hezkuntza komunitatearekin eta gizar-teko beste eragileekin elkarlanean aritzearen garrantzia aditzera eman. Maisu/maistraren beraren pentsamendu, unibertso sinboliko edo esanahi-sistemaren azterketa azpimarratu beharko dugu hasierako formazioan, horien ezagutzak, eta horiekiko gogoetak, onurak izan ditzakeelako datozen belaunaldien hezkuntzaren kalitatea hobetzeko. Nolako gizartea nahi duen pentsatzera eta hausnartzera bideratu beharko dugu, bere gaurko lan eta jardunak biharko gizarte hobeago eta osasuntsuago bat lortzen lagundu dezan. Eta, nola ez, etorkizuneko Haur Hezkuntzako maisu/maistrari behin eta berriz gogorarazi beharko diogu Menningerrek esandakoa; umeei zer eman, hura itzuliko diotela umeei gizar-teari.

Al futuro maestro/a de Educación Infantil tendremos que recordarle una y otra vez lo que dijo Menninger: “lo que se les dé a los niños, los niños darán a la sociedad”.

-
- Ahnert, L., eta Lamb, M. E. (2018). Child Care and Its Impact on Young Children (2-5). In R. E. Tremblay, M. Boivin, & R. D. V. Peters (Arg.), *Encyclopedia on Early Childhood Development* [online].
- Arndt, S. (2018). Early childhood teacher cultural Otherness and belonging. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 19(4), 392-403.
- Burchinal, M., Magnuson, K., Powell, D., eta Hong, S. S. (2015). Early childcare and education. In M. H. Bornstein, T. Leventhal, & R. M. Lerner (Arg.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Ecological settings and processes* (223-267). John Wiley & Sons Inc.
- Cobanoglu, R., Capa-Ayidin, Y., eta Yildirim, A. (2019). Sources of teacher beliefs about developmentally appropriate practice: a structural equation model of the role of teacher efficacy beliefs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 27(2), 195-207.
- Cherrington, S., eta Loveridge, J. (2014). Using video to promote early childhood teachers' thinking and reflection. *Teaching and Teacher Education*, 41, 42-51.
- Fadhillah, M., Wahab, R., eta Ayryza, Y. (2020). Understanding the experience of early childhood education teachers in teaching and training student independence at school. *The Qualitative Report*, 25(6), 1461-1472.
- INE. (2021). *Tasas de escolarización por edad en niveles educativos no obligatorios*. Las cifras de la educación en España. Indicadores y publicaciones de síntesis. Ministerio de Educación y Formación Profesional.
- OECD (2021). *Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care*. OECD Publishing.
- Pianta, R. C., Hamre, B. K., eta Nguyen, T. (2020). Measuring and improving quality in early care and education. *Early Childhood Research Quarterly*, 51, 285-287.
- Salminen, J., Guedes, C., Lerkkanen, M.-K., Pakarinen, E., eta Cadima, J. (2021). Teacher-child interaction quality and children's self-regulation in toddler classrooms in Finland and Portugal. *Infant and Child Development*, 30(3), 1-23.
- Save the Children (2019). *Donde todo empieza. Educación infantil de 0 a 3 años para igualar oportunidades*. Save the Children España.
- Shpancer, N. (2016). Nonparental Child Care (Daycare). In H. S. Friedman, N. E. Adler, & R. D. Parke (Arg.), *Encyclopedia of mental health* (202-207). Encyclopedia of mental health (202-207).
- UNICEF. (2018). La garantía del derecho a la educación en la etapa 0-3 años. *Una inversión necesaria y rentable*. IUNDIRA.
- Vermeer, H. J., van IJzendoorn, M. H., Cárcamo, R. A., eta Harrison, L. J. (2016). Quality of Child Care Using the Environment Rating Scales: A Meta-Analysis of International Studies. *International Journal of Early Childhood*, 48, 33-60.

21.

Ainhoa Latatu Núñez

UEUko GOI Ikastegiko idazkari
akademikoa eta UEUKidea

Unibertsitatea egiteko beste modu bat

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

*“Hizketa ttipietan eta isiluneetan bezalaxe erra-
nahi handietan ere diskurtso kontrahegemoniko bat eraiki
dezagun” (Nora Salbotx alegria. Bell hooks-en *Transgresioa*
irakasgai liburuko hitzaurrean)*

Euskal Hezkuntzari buruzko ikuspegia biltze-
ko erronka hartu du BAMEk bere urteurrenean. Parte-har-
tzaileoi, hari lotutako itxaropenak, aurreikuspenak, erronkak,
ametsak zein nahiak biltzeko eskaera egin digute. Finean,
egunero gure begietatik ikusten dugun hori, erraietan sen-
titzen dugun hori eta eraldatzera bultzatzen gaituen hori ja-
sotzeko gonbidapena egin digute. Izan dadila idazki hau hori
bera, nire begiradatik ikusi, sentitu eta bizitako horretatik,
nire ametsetara doan bide bat.

Lehiakortasunean oinarritzen den gaur egun-
go bizi-eredua gure egunerokotasuneko erabaki guztietan
zabaltzen ari den neurri berdinean, gero eta ugariagoak dira
sistema horrekin deseroso sentitu eta beste parametro eta
balio batzuen beharra aldarrikatzen ari diren ahotsak. Pro-
duktibitatean sinisten duen eredu kapitalista, beste ezeren
gainetik norberaren ongizatea bilatzen duen antolaketa in-
dibidualista edo globalizazioaren mesedetan komunitate
hegemoniko bihurtzen gaituen sistema dira egun markaturik
ditugun bizi-koordinatuak, batzuk aipatzearen.

Unibertsitate-sistemak ere iturri horietatik
edaten du eta bertan “gero eta maizago entzuten diren
hitzak (produktibitatea, lehiakortasuna, eraginkortasuna,
batzuk aipatzearen) merkatuaren ekonomiatik datoz, mer-
kantilizazioaren eta unibertsitatean merkatuaren indarrek
duten boterearen sintoma” (Gutierrez, 2022, apud Esteban,
2022). Aipatutako ahots eraldatzaile horietako bat Mari Luz
Estebanena da. Aurreko aipu horrekin hasi zuen bere “Uni-
bertsitatea, feminismoa eta ‘belar txarren’ eredu” artikulua
JAKINEk argitaratutako “Euskal Unibertsitatea, auziak eta
erronkak” alean. Artikulu horren abiapuntu “jarrera eta begi-
radetan aukera berriak bilatzea” proposatzen zuen.

En el sistema universitario cada vez se escuchan más términos propios de la economía de mercado como la productividad o la competitividad, síntoma de mercantilización y del poder de las fuerzas del mercado en la universidad (Gutierrez, 2022, apud Esteban, 2022). Así, acumulamos años de experiencia, artículos, conferencias, evaluaciones, congresos y premios en los méritos y currículos contruidos según las reglas de juego que marca la productividad.

Indibidualismoak, bere aldetik, gutxi du komunitetik. Eta aldi berean nekez uler daiteke indibiduen beharri-zan, ezaugarri eta ametsak kontuan hartu gabe eraikitzen den komuniteterik. Akaso indibiduen arteko harremani kasu egin beharko genieke. Justiziaz, inklusioaz, berdintasunaz, demokraziaz hitz egin beharko genuke. “Izena duena bada” eta unibertsitate munduan are gehiago, esango nuke nik. Produktibitatearen joko-arauekin eraikitako meritu eta curriculumetan pilatzen ditugu esperientzia-urteak, artikulua, hitzaldiak, ebalazioak, kongresuak eta sariak. Izartxo, txanpon eta superboteak irabaziz pantailetan aurrera eginez, eta “bizitzak” (bizitza bera) ez galtzeko trikimailuak ikasiz. Ez da kasualitatea ikertzaileen osasun mentala mintzagai zatea azken IkerGazte kongresuan, 2023an. Ikertzaile gazte batzuen bizi-esperientziatik abiatutako ikerketa baten emaitzak aurkeztu zituzten Beñat Garaiok eta Maider Galdarik aipaturako kongresuan, hitzaldi plenarioetako batean. Eta egoera larria da egun, begi aurrean dugulako, baina ez da berria. Zaintza erdigunean, elkar zaintzeko mekanismoak, edo denon bizitzak erdigunean kokatzeko aldarriak izan ditugu azken urteotako martxoaren 8etan, eta sistema honekin deseroso gaudenon aldarrikapenak gure egin ditugu. Akademia munduan ere bai.

Munduaren ikuskera hegemonikoak botere-harremanekin zerikusia badu. Izan ere, ikuskera hori zenbat eta zabaldago egon, gero eta boteretsuagoa da (Sierra, 2020). Unibertsitate-sistemari dagokiolarik, estandarizazio eta normalizazioaren aitzakian, elkar ulertzearen eta lingua francaren mesedetan edo globalizazioaren eta informazioaren gizarte honen ondorioz, ikuskera horrek tokian tokiko ezaugarri diren hizkuntza eta kulturaren desagerpena ere eragin dezake, mundu akademikoan, behintzat. Bestalde, ezin uka daiteke unibertsitatearen beraren egiturak, bai eta aurretik aipatu dugun merituen araberrako mailakatze profesionalak ere, botere-harremanak sustatu ez ezik, indartu ere egiten dituztela. Azkenik, hegemoniak edo normak, pribilegiadunek markatzen dituztelarik (eta ditugularik), onartutako “normalitate” horretatik kanpo uzten ditu “periferiako” kideen parte-hartzea, begirada, balioak eta ezagutza bera ere. Adibide asko ditugu, historiaren interpretazio androzentrista esaterako, edo osasun-arloan egindako ikerketak ere. Elena Aldasorok 2023ko “Berdintasuna zientzian” kongresuan egin zuen hitzaldian, Leocadio Rodríguez geriatrak esandakoa ekarri zuen mahai gainera (Rodríguez, 2022, apud Aldasoro, 2023): “Far-

makoak adin ertaineko gizonekin probatzen dira, gerora, adineko emakumeek kontsumitzeko”. Mendebaldetik, zurtasunetik, gizontasunetik, heteronormatik, goiko eta erdiko klasetik, heldutasun ez-adinekotik, “gaitasun” fisiko eta psikologikotik ditugun begiradetan kokatzen gara mundua interpretatzeko orduan.

No puede negarse que la estructura de la propia universidad, así como la clasificación profesional en función de los méritos no sólo fomentan las relaciones de poder, sino que las fortalecen. La hegemonía o norma, marcada por los individuos más favorecidos o privilegiados, excluye de esa “normalidad” aceptada la participación, la mirada, los valores y hasta el conocimiento de aquellos que se encuentran en la “periferia”. [...] Interpretamos el mundo desde Occidente, desde la visión de las personas blancas, la masculinidad, la heteronorma, la clase media y alta, la madurez no-anciana y la “capacidad” física y psicológica.

Euskal Unibertsitatea. “Unibertsitate berri asko sortu dira azken 50 urteetan” adierazi zuten Ane Sarasuak eta Kepa Sarasolak 2022an. Izan ere, Udako Euskal Unibertsitatea (UEU) 1973an jaio zen, Euskal Unibertsitatea sortzeko asmoz, eta bere bizitzan zehar, unibertsitate horiek guztiak zelan sortu eta hazten joan diren ikusi du. 50 urteren buruan lan asko eta asko egin ditu UEUK unibertsitate-eragileekin elkarlanean, bere ekimenez ere asko, betiere unibertsitate-esparruan. 2019an, bere urteurrenaren atarian, UEUK UPV/EHUko Ikastegi Atxikia den GOI Institutuaren bitartez, urrats esanguratsua eman zuen Euskal Herriko unibertsitateen mikrokosmos ofizialean: irakaskuntzan aritzeko gaitzen duen master ofiziala eskaintzeko sortu zen GOI Institutua, online modalitatean, eta euskaraz. Eta GOI zeozer bada, UEU da.

“Se han creado muchas universidades nuevas en los últimos 50 años” señalaron Ane Sarasua y Kepa Sarasola en 2022. Udako Euskal Unibertsitatea (UEU) nació en 1973 con la intención de crear la Euskal Unibertsitatea, y a lo largo de su vida ha visto cómo han ido surgiendo y creciendo todas estas universidades. En estos 50 años la UEU ha trabajado y mucho, tanto en colaboración con diferentes agentes universitarios, como también por iniciativa propia, siempre dentro del ámbito universitario.

UEUk, bere sorrerako 1970eko hamarkada hartan, Euskal Unibertsitateak “nazionala, herritarra, euskalduna” izan behar zuela proposatzen zuen. Jone Goirigolzarri eta Xabier Landabideak honela garatu zituzten aipatutako ezaugarriak JAKINek Euskal Unibertsitateari 2022an eskainitako alean: “Nazionalak, Euskal Herriko lurralde guztiak kontuan hartu eta batzeko gaitasuna, Euskal Herriaren existentzia bera aitortu eta Euskal Herria erreferentzia bezala hartuko dituela kontsidera genezake. Herritarrekin, zenbait eliteren interesen zerbitzura baino, euskal herritarrenera egongo den goi mailako hezkuntza eta ikerketa erakundea irudika dezakegu. Euskalduna esaterakoan, euskaraz jardungo duen, euskarari ekarpena egingo dion eta euskaldunei bidea zabalduko dien unibertsitateaz aritu gaitetzke.” Bai egile horiek zein Lorea Agirrek bere hitzaurrean, halaxe planteatzen zuten: “zer da egun, 2022an, nazionala, herritarra eta euskalduna izatea?”.

Euskara eta akademia. Akademia eta euskara. Jose Ramon Etxebarria fisikari euskaldunak Adolfo Suarez erantzun zionetik gaur arte ardatz bi horiek izan ditu langai, mintzagai eta ikergai. Bere hitzetan, irakaskuntza, ikerkuntza eta hizkuntza ziren unibertsitateko hiru “kuntzak”, hiru oinarriak. Ez gara gutxi unibertsitatean euskaldundu garela onartzen dugunok. Nire kasuan klabe izan ziren irakasle UEUkideak. Eta euskaraz irakatsi ez ezik, euskalduntzeko eremu zabal bat ere eskaini zidatenak. Eta horrekin batera lagun-sare euskalduna. Ikerketak hizkuntzarik ez duela esan ohi da (Goizelaia, 2022), baina ikertzaile euskaldunak izan nituen nik lagun, ikerketa-eremu gazteleradunean. Periferiako begiradak nire ikerketa-taldea, nire ikerketa-emaizak, nire jarduna interpretatzen lagundu zidaten. Ikerketa euska-

raz azaltzera, ikertzeko mugak beste ikertzaile euskaldun batzuekin konpartitzera eta ikerketarako esparrua beste neurri batzuekin interpretatzera lagundu zidaten. Hau da, zenbakiak objektiboak izan ahal dira, baina zenbatzeko sistema, aldiz, hizkuntzari oso lotua egongo da. Matematika euskal curriculumari ezin lot dakiokela uste dutenen aurrean, ikerketa-lan polita egin zuen Leire Etxebarriak bere Master Amaierako Lanean, 2021ean, zenbatzeko sistemak, bertsolaritza zein harri-jasotzaileen ereduak bilduz, baina baita egun matematikaren inguruan lanean ari diren ikerketa-zentroak, estatistikarako erakundeak zein euskal aditu eta taldeak ezagutzea proposatuz ere. Euskaratik eta euskaraz, zer garen, nor garen, non bizi garen interpretatzeko gakoak.

Euskal Unibertsitateak euskalduna izateaz gain, nazionala eta herritarra izan behar zuen, baina Jose Ramon Etxebarriak, ezaugarri hauek ere aipatzen ditu garai hartako herri-mugimenduetan oinarriturik: demokratikoa, ez elitista, ez funtzionariala, ikertzailea eta bertokoa izan behar zuen. Oinarri horiekin lanean, UEU sortu zen.

Gaur egun, UEUk bere izaera nazional, herritar eta euskaldunari honako balio hauek gehitu dizkio: euskararekiko konpromisoa, berdintzaletasuna, izaera parte-hartzailea, hurbiltasuna, dinamikotasuna. UEU sortu eta 50 urtetara, koordenatu berriak 2023an.

La Euskal Unibertsitatea, además de ser vasca, debía ser nacional y popular, pero José Ramón Etxebarria también hace referencia a las siguientes características basadas en los movimientos sociales de aquella época: debía ser democrática, no elitista, no funcionarial, investigadora y local. Trabajando con estas bases se creó la UEU. [...] En la actualidad, UEU ha añadido a su carácter nacional, popular y euskaldun valores como el compromiso con el euskera, la igualdad, el carácter participativo, la cercanía y el dinamismo.

Hezkuntza (eta ikerkuntza) askatasunaren praktika gisa. Ezer ez da kasualitatea eta nik neuk ere 50 urte bete ditut UEUrekin batera. Familia erdaldun euskaltzalean jaioa, ikastolan hezitakoa, unibertsitatean euskaldundutakoa eta etengabe ikasten ari den alaba naiz. Etengabeko ikaskuntza honetan beziki garrantzitsua izan zaizkit elkarlanaren balioaz jabetzea, zaintzaren eredu berriak ezagutzea, feminismoaren begiradak barneratzea, sormenari bere ga-

rrantzia ematea, eta egiten dugunarekin gozatzea, eta horiek dira egun nire koordinatuak hezkuntza-sistema bera eta Euskal Unibertsitatea irudikatzen.

Hezkuntzak gu garen hori ahaztu eta ideien bitartez geure burua berrasmatzeko aukera eman behar ligukeela erreibindikatzeko du Bell Hooks-ek *Trangresioa irakasgai* liburuan. Geure burua berrasmatzeko askatasun-ariketa bada, eta esango nuke UEU ere askeagoa badela bere burua berrasmatzeko ariketan. Aurretik Euskal Unibertsitatearen ezaugarrietatik gaur egun gure jardunak erakusten duen horretara askeagoak garelara ziur naiz. Izan ere:

- UEUK erabiltzen duen #ElkarEkin traola bat baino gehiago da. Elkarlanean oinarritutako komunitatea osatzen dugu, elkarrengandik ikasiz, elkarrekin eraikiz.

- Pertsona erdigunean, zaintzari bere balioa emanez, gure proiektua bideragarria eta jasagarria izango bada, geure buruak eta taldea ere zaindu behar ditugulako.

- Feminismoaren mugimendua oso oinarrietatik hedatzen ari da eta eremu horretan lanean ari diren pertsona eta elkarteekin elkarlanean geure buruari kritikoki begiratzera behartzen gaitu, gure rol, jokabide eta prozedurak berraztertuz eta pertsona guztientzat esparru abegikorra eraikiz.

- Sormenak ideia berriak sortzeko aukera ematen duen neurrian, garrantzi handia du ezagutzari loturiko prozesuetan. Baina baita ere aukera berriak irudikatzen bidea eskaintzen digun neurrian, ametsei bide emateko eta etorkizuna eraikitzen beharrezkoa izango dugu sortzaile izatea.

- Disfrutatzea. Egiten dugun horrek gu betetzea, gu ere askeago sentitzeaz gozatzea.

Bell Hooks reivindica que la educación debería darnos la opción de olvidar lo que somos para poder reinventarnos a través de las ideas. Reinventarse uno mismo es un ejercicio de libertad y diría que la UEU también es más libre en la medida que es capaz de reinventarse a sí misma.

Urteak betetzearekin asmo onen zerrenda osaturik bagoaz aurrera, geure buruak berrasmatzeko, gure ametsei tokia eginez, urteetan egindako lan txiki horietatik ikasiz, zer izan nahi dugun eraikiz eta asmoak praktikan jarritzeko, elkarrekin. Unibertsitatea egiteko beste modu bat.

-
- Aldasoro, E. (2023). *Genero-ikuspegia ikerketan txertatzea*. Nazioarteko biltzarra: Berdintasuna, zientzia eta teknologia. Paradigma aldatzea helburu. Donostia, 2023ko azaroa.
- Esteban, M.L. (2022). Unibertsitatea, feminismoa eta 'belar txarren' eredu. *Jakin*, 252: *Euskal Unibertsitatea. Auziak eta erronkak*, 71-80.
- Etxebarria, L. (2022). *Matematikarako kompetentziaren baitan Euskal Curriculumaren berariazko edukien garapenerako proposamena*. Master Amaierako Lana, GOI Ikastegia, UPV/EHU.
- Goirigolzarri, J. & Landabidea, X. (2022). Euskal Unibertsitatea 2022: Ioreak arrakalean. *Jakin*, 252: *Euskal Unibertsitatea. Auziak eta erronkak*, 61-69.
- Goirizelaia, I. (2022). Euskal Unibertsitatea ala Euskal Herriko Metabertsitatea? *Jakin*, 252: *Euskal Unibertsitatea. Auziak eta erronkak*, 25-40
- Hooks, B. (2023). *Trangresioa irakasgai*. Hezkuntza askatasunaren praktika gisa. Iruñea. Katakarak.
- Sarasua, A. eta Sarasola, K. (2022). Karlos Santamariaren bidetik urrats bat egiteko proposamena. *Jakin*, 252: *Euskal Unibertsitatea. Auziak eta erronkak*, 13-24.
- Sierra, G. (2020). Hegemonia eta populismoa prozesu berberaren bi alde dira. UEU. <https://www.ueu.eus/komunikazioa/albisteak>

22.

Jon Ortuondo Bártena

BAMeko irakaslea
Heziketa Fisikoaren Didaktika
Sare sozialak: @jonortu

De dónde vienes y
a dónde vas, mi querida
Educación Física

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

Al igual que le ha sucedido a la Escuela de Magisterio BAM, el área de Educación Física ha evolucionado de una manera considerable en estos últimos 75 años. Ha pasado de ser una asignatura utilizada por el régimen franquista para el desarrollo puramente físico y la enseñanza de la ejecución de ciertas tareas motrices, a una concepción más actual, en la que se considera la Educación Física como educación a través del cuerpo y el movimiento. Es decir, un área en la que el alumnado adquiere y consolida hábitos saludables a través experiencias físico-deportivas y en la que se utilizan las prácticas motrices como una excelente herramienta socializadora y transmisora de valores útiles para la vida, partiendo de la premisa fundamental de que todos y todas las estudiantes deben tener experiencias positivas en el aula.

Heziketa Fisikoaren arloak bilakaera nabarmena izan du azken 75 urteotan. Erregimen frankistak garapen fisiko hutserako eta mugimendu lan jakin batzuk egiten irakasteko erabiltzen zuen irakasgaia izatetik, gaur egun gorputzaren eta mugimenduaren bidezko hezkuntza lantzeko arloa izatera bilakatu da.

No obstante, transmitir este cambio de paradigma no está siendo una batalla fácil para los profesionales de la Educación Física en algunos contextos educativos como, por ejemplo, en los claustros de docentes o en los encuentros con las familias. Es entendible que aún se arrastren las connotaciones negativas de una gimnasia tradicional que una gran parte de la población ha vivenciado en su etapa estudiantil, por lo que, de manera errónea, muchas personas asocian el nombre de esta disciplina deportiva con el de la asignatura, pero ya va siendo hora de dignificarla y darle el lugar que se merece.

En este sentido, el recién implantado currículo de Educación Básica de la Comunidad Autónoma de Euskadi establece algunos aspectos positivos en aras de reforzar el área, tales como el aumento a tres sesiones semanales en el primer ciclo de Educación Primaria, la oferta obligatoria de la materia optativa Bienestar físico y emocional en la etapa de Educación

Secundaria o la organización de los saberes básicos en base a los dominios de acción motriz. Esta propuesta nace de la praxiología motriz, la ciencia que estudia las acciones motrices y representa para la Educación Física la base de la cual obtiene una gran parte de los conocimientos que fundamentan su actividad educativa (así como la lingüística lo es para la Lengua).

Ildo horretan, Euskal Autonomia Erkidegoan ezarri berri den Oinarrizko Hezkuntzako curriculum berriak alderdi positibo batzuk ezartzen dituen arloa indartzeko.

Pero ¿son estas medidas suficientes para que la Educación Física deje de ser una asignatura de segunda? La respuesta es clara y contundente: ¡No! A nivel cuantitativo, el reto principal debería ser igualarnos en número de horas a otros países europeos, como, por ejemplo, Francia, donde se imparten 4 horas lectivas semanales. Para muchos sería una utopía y para otros, entre los que me incluyo, seguir las directrices que se pronunciaron en el Parlamento Europeo en el año 2007: *“el horario escolar debería garantizar, al menos tres clases de educación física por semana, si bien debería animarse a las escuelas a superar, en la medida de lo posible, este objetivo mínimo”* (Documento A6-0415/2007 de la sesión 30.10.2007). Esta reivindicación sobre el aumento del horario lectivo también podría ser extrapolable a los planes de estudio en la formación inicial del profesorado, tanto en el Grado de Magisterio como en el de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte, donde la presencia de las asignaturas orientadas a la didáctica de la Educación Física resulta un tanto descafeinada.

Baina, neurri horiek nahikoa al dira Heziketa Fisikoa bigarren mailako irakasgaia izan ez dadin? Erantzuna argia eta sendoa da: ez! Kuantitatiboki, erronka nagusia Europako beste herrialde batzuen ordu kopurua berdintzea izan beharko litzateke.

Asimismo, debemos ser conscientes de que una demanda del aumento del tiempo y las sesiones de Educación Física tiene que ir acompañada de una mejora cualitativa en el proceso de enseñanza. Por ello, al igual que pedimos a nuestros estudiantes procesos de autoevaluación con el objetivo de mejorar su aprendizaje, el profesorado de Educación Física debe, desde una visión reflexiva y autocrítica, dar pasos para replantear su labor docente, dado que la manera en la que ejerce su rol puede llegar a ser la clave del éxito. En mi opinión, para conseguir el objetivo de impartir una Educación Física de calidad resulta imprescindible que el profesorado dé un correcto enfoque metodológico a la materia. La literatura científica ha demostrado que aspectos que pueden ayudar en ese proceso son, por un lado, la incorporación de los modelos pedagógicos en la enseñanza y,

por otro, el empleo de procesos de evaluación formativa y compartida. Una utilización equilibrada y coherente de ambos favorecerá en los y las estudiantes su implicación, las relaciones sociales, su motivación, la autonomía y su disciplina. No obstante, debemos ser conscientes de que todo ello no es tarea sencilla y requiere de una formación adecuada.

Era berean, kontuan izan behar dugu Heziketa Fisikoko denbora eta saioak gehitzeko eskariak irakaskuntza-prozesuaren hobekuntza kualitatiboarekin batera joan behar duela. [...] Nire ustez, kalitatezko Heziketa Fisikoa emateko helburua lortzeko, ezinbestekoa da irakasleen aldetik ikuspegi metodologiko egokia ematea irakasgaiari.

Atendiendo a todo esto, los centros y profesionales que nos dedicamos a la formación inicial del profesorado, como es el caso de la Escuela de Magisterio de BAM, somos conscientes de que nuestra función requiere de gran responsabilidad y compromiso, ya que tenemos la labor de transmitir a nuestro alumnado los conocimientos y valores de una Educación Física actualizada y fundamentada en principios sólidos de enseñanza. Y en esa labor lleva 75 años esta pequeña comunidad universitaria formando maestros y maestras en las etapas de Infantil y Primaria.

De cara al futuro, mi mayor deseo no es otro que, dentro de 25 años, si me vuelven a invitar a escribir unas líneas para homenajear a la Escuela de Magisterio de BAM en su centenario, pueda trasladar desde el orgullo que la Educación Física por fin ocupa el lugar que se merece, es una asignatura de primera división, nadie se refiere a ella como gimnasia o que tiene el mismo reconocimiento social que otras materias. Desde mi punto de vista, algo que podría ayudar a lograr dicho escenario es la incorporación de la competencia motriz o corporal como competencia clave dentro del currículo. Una competencia vinculada a los aspectos motrices o corporales a la que contribuyan otras materias desde un tratamiento transversal.

Para finalizar, me gustaría cerrar esta breve reflexión con un pensamiento que intento transmitir a mis estudiantes de la mención de Educación Física en la última sesión de la asignatura. Partiendo de la cita de Hammeleck (1976) en la que defiende que *“la Educación es mucho más que la Educación Física, pero es muy poco sin ella”*, resulta necesario que este alegato a la dignificación de la materia vaya acompañado de una labor docente de calidad, siendo esta la mejor manera de que esos y esas estudiantes reconozcan en el presente y en el futuro el valor de nuestra querida Educación Física.

23.

Pello Ulazia Ibarzabal

BAMeko irakaslea
Arte Adierazpenaren Didaktika

Hezkuntza estetikoa eta artearen begirada

Etorkizuneko
hezkuntza ehuntzen

Begoñako Andra Mari Irakasleen Unibertsitate Eskolak 75 urte bete dituen honetan, argitalpen honetan parte hartzeko gonbidapena jaso dut, eta geldialditxo bat egin eta go-goeta egiteko aukera izanik, amets egin eta ilusioak eta nahiak irudikatzekeo hautua egin dut. XXI. mendeko aldaketa eta ziurgabetasun testuinguruan, ez da batere erraza irudikatzea gerta daitekeena ez eta hezkuntzaren erronkak zeintzuk izan behar diren zehaztea. Hala ere, saiatuko naiz, nire uste eta esperientziatik, Hezkuntza Estetiko baten nahian, Hizkuntza Artistikoak eskaini ditzakeen aukera pedagogikoak azaltzen.

Desde mi formación académica y desde mi experiencia en la praxis artística planteo las posibilidades pedagógicas del Lenguaje artístico en el objetivo de una Educación Estética Universal.

BAMeko Irakasleen Unibertsitate Eskola osatzen dugun irakasleok esparru ezberdinetatik gatoz, eta bakoitzak bere berezitasunetik egiten ditu ekarpenak, etorkizunean Haur eta Lehen Hezkuntzako irakasle izango direnei ahalik eta pres-takuntza anitzena emateko asmoz. Aldi berean, komenigarria izaten da gure ekarpenak zuzeneko esperientzietan oinarritzea, teoriak eta metodologiak nolako portaerak dituzten balioztatzeko.

Gauzak horrela, Unibertsitateko ikasleei azpimarratzen diegu, irakasle jarduera ikasleen gaitasunak ahalik eta gehien garatu ahal izateko bideak eskaintzea dela; beti ere ezberdintasunak errespetatuz eta bertatik ikasiz. Horretarako, konfiantza eta segurtasuna indartu eta sustatu behar ditugu, haur bakoitzaren eboluzio erritmoa, potentziala eta interesak kontutan izanik eta ikas-irakaskuntza modu ezberdinak eskainiz. Beraz, aniztasunari aukera eta eskubide berak eskaintzetik abiatuta, hezkuntzaren oinarrian legoke subjektibazioak garrantzitsuak dituzten dinamikak sustatzea, eta helburu hau lortzeko metodologia didaktiko ezberdinak eskaintzea ezinbesteko bidea dirudi. Honekin batera, hezkuntzaren beste helburu nagusi bat pentsamendu kritikoa sustatzea bada, esan daiteke ekimen berritzaileak, aniztasunak eta sentsibleak planteatzea izango dela etorkizuneko Unibertsitatearen gakoetako bat.

Ziurrenik, Artearen ekoizpen eta ikerketetan ematen den berezitasunik esanguratsuena metodologia izango da. Zehazki, metodologia konkretu gabeko metodologia bat; zeharkako bideak jorratzen dituen eta logika plastikotik eta askatasunetik bide berriak arakatzeko dituen. Bide estetiko hauek, esperientzia plastiko eta zeharkako bideetatik, esanahi eta analisi berriak eskainiko dituzte, eta interpretazioak etengabe azalduz pentsamendu kritikoa sustatuko dute. Akaso, hau guztiau, "beste begirada" batean (Atxaga, 2007) laburbildu liteke, hizkuntza artistikoaren baitan dagoen begirada subjektibo, poetiko eta sortzailea. Beraz, Hezkuntzaren aldaketa garrantzitsu bat Arte Hezkuntzaren metodologiak unibertsalizatzen letorke, hain zuzen; ikusteko, ikertzeko, interpretatzeko eta adierazteko beste erregistro sentsible batzuk balioztatzen.

Un cambio importante en la educación provendría precisamente de la universalización de las metodologías de la Educación Artística, de la validación de otros registros sensibles para ver, investigar, interpretar y expresarse.

Jacques Rancière filosofoak dio Artea dela askatasun osoko eremu bakarra, hain zuzen ere ezereen menpe ez egoteagatik, bere "alferrrikakotasunagatik". Filosofoarentzako, Artea gauzen zentzua argitaratu ekartzeko giza gaitasun berezitik sortzen da, argitaratu gabeko arakatzeko, munduaren pertzepzioa aldatzen duen modu kritikora iristeko (Rancière, 2005). Honek ez du esan nahi, ordea, Artea eraginkorra ez denik, edo bere metodologia estrapolatu ezin denik. Arte prozesuak inprobisazioari leku egitea dakar askotan, jolasari, esplorazioari, ikerketari, esperimentazioari, eta baita akatsari berari ere. Ikasleek abiatzen dituzten prozesu artistikoak pentsatzera bultzatzen ditu, arakatzera, aukeratzera, probatzera, duda egitera, baloratzera, ondo pasatzera, galtzera, blokeatzera, eta, nola ez, erratzera ere bai, ez baitago hutsegiterik gabeko aurrerapenik. Eta ikaslearen hezkuntza ibilbide guztian metodikoki jasotakoa zalantzan jartzeak, blokeoak kudeatzeak eta "gertatzen denari" adi egoteak, lan metodologiaz gain, beraien pentsatzeko erak aldatuko ditu, ikaslearen pentsamendu kritikoa garatuz.

El proceso artístico implica dar cabida a la improvisación, al juego, a la exploración, a la investigación, a la experimentación, y también al propio error. Los procesos artísticos que emprenden los alumnos les impulsan a pensar, a explorar, a elegir, a probar, a dudar, a valorar, a divertirse, a perder, a bloquearse y, cómo no, a equivocarse.

Dena dela, hezkuntza sistema hobetzeko lan honetan, onartu beharra dago oraindik hezkuntza sistema trebetasun akademiko espezifikoko baten ideian oinarritzen dela. Ondorioz, sortzaileak diren pertsona asko aintzatespenik gabe galditzen dira, kualifikazio-proiektuak garatzeko behar bezain gai ez direlakoan. Aurrez ezarritako erantzunak eta formatuak baino ez ditugunean kontuan hartzen, ikasle askoren potentzialak galdu egiten dira. Ondorioz, talentuen balorazioan justuagoak izateko, gure pertzepzioak zabaldu beharrean gaude.

Hezkuntza sistema inklusiboa birformulatzea, beraz, lehen mailako erronka gisa ulertu beharko genuke, sistemaren demokratizazioari laguntzen diolako (bazterkeria saihestuz), eta baita gaitasun sortzaile eta berritzaileak garatzeak adimen anitzen aintzatespena errazten duelako ere. Baina esango nuke helburu nagusia ez dela hainbeste ikasle "dibergente" horien errekonozimendua, sistema pedagogikoa aberastea eta osatzea baizik; izan ere, lehen mailako aldaketa Arte Hezkuntzaren metodologiak zabaltzetik letorke, bere unibertsaltasunetik; ikusteko, adierazteko, sortzeko eta pentsatzeko beste erak zabaltzetik. Esplorazio eta esperimertzioaren metodologia behar-beharrezkoak suertatzen dira ikasketen pertzepzio osatuago eta estetikoago bat izateko.

El desarrollo de capacidades creativas e innovadoras facilita el reconocimiento de inteligencias múltiples [...] La metodología de la exploración y experimentación son imprescindibles para una percepción más amplia, sensible y estética del aprendizaje.

Beraz, hezkuntza-sistema planteamendu integral eta askotariko batetik birformulatzeko erronka dugu aurrean, ikasteko gogoia eta ikasle guztien berezko irudimena atzemateko. Eta kaptazio horretan, praktika artistikoak eremu pedagogiko interesgarriak dira, ikasleei sorkuntzan berriro elkartzeko aukera ematen baitie, subjektibazioa garatuz eta, horrekin batera, emantzipazio pertsonala garatuz. Horrela, lengoia artistikoa ez da soilik behin betiko irteera bat, baizik eta ikasle guztientzat interes handiko batxilerride pedagogiko bat.

Ikas bidearen paradigma-aldaketa honetan, beharrezkoa da sortze-egitateari buruzko ikuspegi desmitifikatua azaltzea. Sormena pertsonaren berezko ahalmena da, eta sormena gaitasun eksklusiboa (trebeentzat soilik) delako ideia hautsi behar dugu; sorkuntza-prozesu unibertsal gisa berreskuratze aldera, prozesu hori espezifikoa

Tenemos ante nosotros el reto de reformular el sistema educativo desde un planteamiento integral y diverso, para captar las ganas de aprender y la imaginación propia de todo el alumnado. Y en esa captación, las prácticas artísticas son ámbitos pedagógicos interesantes, ya que permite al alumnado reencontrarse en la creación, desarrollando la subjetividad y, con ello, la emancipación personal.

den arren, zeharkako metodologiatik praktika pedagogiko guztietan aplikatu daiteke. Hala ere, jakin behar dugu sormen-atmosferen sustapenean eragina duten metodologia horiek praktikan jartzeko, "artearen jakintzan" oinarritutako prestakuntza bat behar dela, eta horrek estrategia didaktikoak menderatzea dakarrela berekin. Praktika estetikoak burutzen jakiteaz ari gara, praxi artistikoan bakarrik metatu daitekeena.

La creatividad es una facultad natural de las personas, y debemos romper con la idea de que la creatividad es una capacidad exclusiva (solo de los talentosos).

Beraz, Unibertsitateko komunitatetik ikasleei prestakuntza anitzena emateko asmotan, modu estrategikoan eta kolektiboki birpentsatu beharra daukagu. Izan ere, pentsamendu konbergenteak eta dibergenteak uztartzea eskatzen duten proiektu pedagogikoetan sakontzeko, irakasle guztion ikuspuntuen konfluentziak derrigorrezkoak dira.

Denon jakintzak uztartuz sortuko dira erantzun ezberdinak, berritzaileak eta estetikoak. Eta diot estetikoak, gaur egun ahoz aho dabilelako "estetika" hitza, baina zoritxarrez kanpo-itxuran, edo kasurik onenean, edertasunean oinarritzen den estetika terminoa darabilgu. Eta estetikak edertasunarekin edo perfekzio teknikoarekin baino, "atzemate sentikor jakin batekin" dauka lotura (Ranciere, 2005), edo Oteizak zehazten duen bezala, estetika esperientzia artistikoak ematen duen formazio baten emaitza da, geure egin daitekeen ezaugarria; "sentsibilitate estetiko" (Oteiza, 1988).

Y la estética, más que con la belleza o la perfección técnica, tiene que ver con "una determinada aprehensión sensible", o como define Oteiza, la estética es el resultado de una formación adquirida en la experiencia artística, característica que puede hacerse nuestra; la "sensibilidad estética".

Beraz, esan dezakegu hezkuntzako ikasgaien artean, lengoia artistikoa eskola politiko-estetiko bilakatzen dela. Bizi ditugun krisi humanitario, klimatiko eta energetikoei nolabaiteko erantzuna eman ahal izateko, ezinbestekoak zaizkigu kode etikoetan hezitako herritar inplikatu eta sortzaileak. Baina sortzaile sentsibleak, edo Oteizak esango lukeen moduan "pertsona estetikoak".

Artearen praktika estetikoak hausnartzeko, mundua birpentsatzeko eta imajinatzeo aukerak zabaltzen dizkigu. Mundu berriak irudikatzeo gonbidapen horretan (ezohiko lekuak, formak,

harremanak...), artea tresna ezin baliotsuagoa da gure egiteko formei erreparatzeko eta egiteko dagoen horri forma emateko. Izan ere, artearen "egiteko erak", kritikoak, sentikorak, estetikoak... errealitateari heltzeko eta eraikitzeo aurrekusi gabeko beste erak eta bideak eskaintzen dizkigu, "artearen begiradak" bestela sortuko ez liratekeen esanahiak eta formak eskaintzen dituelako.

Atxaga, B. (2007). *La otra mirada*. EHUko Udako Ikastaroen irekiera ekitaldian emandako hitzaldiaren testua.

Oteiza, J. (1988). *La destrucción de los lenguajes en el arte contemporáneo*. Literatura argitaratua, Donostia, 12-13.

Ranciere, J. (2005). *Sobre políticas estéticas*. Museu d'Art Contemporani de Barcelona. Barcelona: Server de publicacions Universitat Autònoma de Barcelona.

24.

Nélida Zaitegi de Miguel

Irakaslea eta pedagogo

¿Ajustar la brújula en plena tormenta?

Etorbizuneko
hezkuntza ehuntzen

“El nuevo contrato social del mundo postpandemia ha de convertirse en la palanca que nos permita reinventarnos en clave igualitaria, solidaria, inclusiva y sostenible”

Repetir que vivimos tiempo inciertos, que nos enfrentamos a la urgente necesidad de reinventarnos a todos los niveles si queremos recuperar el sentido y el bienestar de todas las personas, es una obviedad, ya lo sé, pero tengo que empezar este texto dejando claro dónde estamos para contextualizar lo que sigue a continuación.

Por otra parte, responder a la demanda que se me hace sobre mi perspectiva de la educación vasca y que muestre mis esperanzas y expectativas, sueños y aspiraciones al respecto, me obliga a hacer una parada y reflexionar sobre ello. Me piden, además, para que no se quede en algo etéreo, que haga referencia a los retos que todo esto supone para nuestra sociedad.

Corro el riesgo de querer decirlo todo y no decir nada, como cuando cambiamos todo para, en el fondo, no cambiar nada. Tengo más dudas que certezas, por eso hablo de reflexiones. Me hago y planteo muchas preguntas con la esperanza que todos los agentes sociales implicados en la educación busquen, encuentren y compartan las respuestas para contribuir a la creación de unos marcos mentales compartidos que posibiliten avanzar en la misma dirección y transformar la educación y con ella avanzar hacia la sociedad vasca que queremos, si somos capaces de definirla de manera colectiva.

Por ello, de manera breve y concisa plantearé las preguntas que me hago y a las que trato de encontrar respuesta, aunque no siempre lo consigo. Algo, por otra parte, irrelevante; porque si la respuesta no es colectiva y compartida de poco sirve para avanzar en la transformación social.

Necesitamos espacios y tiempos sosegados para la reflexión y el diálogo que nos permitan compartir paradigmas y creencias. Marina Garcés, dice que “la educación es el conjunto de actividades diversas que tienen que ver con aprender a pensar juntos en cómo vivir y mejorar este mundo que tenemos”.

Hausnarketarako eta elkarrizketarako tarte lasaiak behar ditugu, paradigmak eta sinesmenak partekatzeke.

Yo pienso que educar es poner las condiciones necesarias para que todas las personas desarrollen las competencias y valores necesarios que les permitan llegar a ser hombres y mujeres que buscan su plena realización y se comprometen en la construcción de una sociedad más justa, solidaria y sostenible. Y que la educación es la puesta en práctica de los procesos, estrategias y recursos de todo tipo para construir la sociedad que deseamos, dejando claro que la educación no se limita a la etapa escolar, sino que se produce a lo largo de toda la vida. Decimos muchas veces que es un proyecto de país. Por eso, es necesario preguntarnos qué país, qué sociedad queremos. Si no tenemos clara la meta, todo lo demás sobra.

“No hay buenos vientos para la nave que no tiene rumbo”. Pero, ¿quién decide el rumbo? ¿Cómo participa la sociedad en su conjunto en su definición? Aquí tendríamos que hablar de la escucha, el diálogo y el consenso que nos permitan hacer uso de la inteligencia colectiva y encontrar las metas compartidas que generen sinergias eficientes para lograrlas. ¿Ha de ser la sociedad civil, las comunidades educativas o se ha de dejar en manos de la clase política, las personas expertas, empresas, organismos internacionales diversos? (y no es lo mismo la Unesco que la OCDE).

Además de la meta, conviene tener claro el punto de partida para marcar la mejor ruta. Es necesario mirar con objetividad los datos del sistema educativo vasco y valorarlo en su justa medida; ver sus puntos fuertes y débiles. No para quedarnos en la autocomplacencia, sino para detectar las áreas de mejora, que las hay, sin duda, y proponer las actuaciones necesarias para optimizar todos los recursos y procesos necesarios para seguir mejorándola.

Paulo Freire decía que “tenemos que pasar de la cultura de la queja a la de transformación” y yo añadiría que esta transformación es una responsabilidad colectiva, puesto que solemos ver con mucha facilidad lo que deben hacer otras personas o instituciones y no lo que nos corresponde a cada una de nosotras. Sólo puedo exigir a otras que cumplan su parte, cuando yo cumplo con mimo la que me corresponde.

Hezkuntzaren eraldaketa erantzukizun kolektiboa da.

Los cambios necesarios se han de abordar a tres niveles: Macro, es decir, las políticas educativas y la dotación de todos los medios para llevarlas a cabo. Meso, por una parte, los proyectos educativos de los centros, el liderazgo, la organización y gestión de las rutinas escolares, todo ello fundamentado en el

bienestar de la comunidad educativa. Por otra, la implicación de los ayuntamientos en la educación que complementa la escolar y afecta toda la ciudadanía. Por último, el nivel micro, que demanda la responsabilidad individual como persona educadora. El profesorado es un elemento clave y su profesionalidad y compromiso docente es fundamental, pero sin olvidar el importante papel de las familias y de todas las personas, puesto que todas educamos con nuestro ejemplo a las demás.

Por eso, antes de reclamar su parte a los dos estamentos restantes, es importante que veamos si el nuestro va por delante y tenemos autoridad moral para hacerlo. Solo a través del diálogo y la colaboración en los tres niveles, avanzando en la misma dirección, se puede lograr la mejora de la educación.

Maila desberdinetako eragileen arteko elkarrizketa eta lankidetzaren bidez, norabide berean aurrera eginez, lor daiteke hezkuntzaren hobekuntza.

¿Qué procesos nos harán transitar con éxito entre el punto de partida y las metas que deseamos alcanzar, una vez definidas de manera colectiva?

Ahora, tal como se me demanda, voy a soñar, voy a proponer lo que me gustaría y espero que suceda:

1. Que recuperemos el verdadero sentido de la educación aquí y ahora y se dé un compromiso colectivo, en los tres niveles antes citados, para hacerla realidad.

2. Que se ponga en valor la función docente, al profesorado, que es un modelo y un agente educativo fundamental. Una profesión solo para los mejores de la especie, los más evolucionados humanamente porque nadie puede dar lo que no tiene. Una sociedad inteligente debe dedicar a la enseñanza, sus mejores talentos y crear las mejores oportunidades para cada persona.

Además de seleccionar a quienes han de educar a los niños, niñas y jóvenes por sus competencias, personales, sociales y profesionales, y valores para ello, garantizarles una formación inicial y continua acorde con los retos a los que se van a enfrentar en el ejercicio de la docencia y, sobre todo, compartir lo marcos mentales y el compromiso que supone ser docente en este momento.

Etorkizuneko irakasleak izango direnek, unean uneko erronkekin bat datorren hasierako eta etengabeko prestakuntza jaso behar dute eta, batez ere, momentu honetan irakasle izateak eskatzen duen adimen-markoa eta konpromisoa partekatu behar dute.

3. Que el sistema educativo vasco se fundamente en la inclusión, la equidad y el bienestar de toda la comunidad educativa, como fundamento del desarrollo humano. Para ello, que los proyectos educativos de los centros incluyan los planes de bienestar, inclusión y convivencia positiva.

4. Que se dote a los centros de los recursos de todo tipo necesarios para garantizar el derecho a la educación a todo el alumnado y que en los centros se gestionen con criterios de eficiencia y responsabilidad social.

5. Que los avances tecnológicos, actuales y futuros, formen parte de la educación y desarrollen las competencias y valores para su utilización al servicio del desarrollo humano, la justicia social y el bienestar colectivo.

6. Que se garantice la oferta y la calidad de todos los centros públicos.

Para que todo eso suceda, y como cierre de esta reflexión, propongo que la sociedad vasca asuma los siguientes retos:

- Que todas las personas sean conscientes, y actúen en consecuencia, de que son educadoras, que su ejemplo, sea para bien o para mal, educa siempre y en todo lugar.

- Que es urgente cambiar los paradigmas del éxito, el poder y la acumulación, que nos han traído aquí, a esta sociedad tan injusta y violenta, por el paradigma de la ética del cuidado, que pone a las personas y su bienestar en el centro de todo, sea la economía, la educación, la salud, etc.

- Asumir la responsabilidad colectiva en la educación, sobre todo las familias, los agentes sociales, los ayuntamientos, etc.

- Crear espacios de encuentro para hablar de educación, campañas de sensibilización, dinámicas participativas, que a través de la inteligencia colectiva se vayan creando y se compartan los nuevos marcos mentales que el momento actual y el bienestar de las personas están demandando.

- Que se asuma el reto de gestionar y tomar las medidas oportunas para que la educación formal, no formal e informal, promuevan al unísono el objetivo de llegar a ser buenas personas, buenas ciudadanas y buenas profesionales.

Euskal gizartearen erronketako bat, pertsona onak, herritar onak eta profesional onak izateko helburua duen hezkuntza sustatzea da.

Etorkizuneko hezkuntza ehuntzen

www.bam.edu.es

Etorkizuneko hezkuntza ehuntzen

Tejiendo la
educación
del futuro

www.bam.edu.es